

DELEGATIONEN
MOT SEGREGATION

En demokrati för alla?

*Deltagandet i demokratin
bland boende i områden
med socioekonomiska
utmaningar jämfört med andra*

Diarienummer: 2020-1.1.3-36
Publikationen består av 136 sidor.

Foto:
Ulrika Pudas

Grafisk formgivning och tryck:
E-print AB, mars 2020

Förord

Segregation är en utmaning som påverkar hela samhället. Det krävs därför ett långsiktigt och sektorsövergripande arbete för att minska de negativa konsekvenserna av segregation och motverka de strukturer som befäster och upprätthåller den. Det finns en demokratisk ojämlikhet som växer i Sverige, som utöver socioekonomiska och demografiska faktorer även har en geografisk dimension. Det innebär att alla inte deltar i demokratin i lika hög grad.

Regeringen såg ett behov av att studera detta närmare och ville veta hur utvecklingen kan följas över tid. Därför fick Delegationen mot segregation i uppdrag att undersöka hur delaktigheten i demokratin ser ut bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar (Ku2018/01404/D). Dessutom ingick det i uppdraget att myndigheten skulle lämna rekommendationer på hur undersökningen kontinuerligt kan följas upp. Uppdraget delredovisades i juni 2019 och slutredovisas med denna rapport i mars 2020.

Tidigare har det saknats ett riksomfattande underlag som i kvantitativa termer beskriver deltagande i demokratin och engagemang i samhället samt skillnader mellan olika områden. Denna undersökning bidrar till att fylla denna kunskapslucka.

Anders Kessling

Tillförordnad direktör, Delegationen mot segregation

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
1 Inledning	17
1.1 Om uppdraget	19
1.2 Tolkning av uppdraget	20
1.3 Genomförande av uppdraget	23
1.4 Undersökningens olika geografiska områdestyper	24
1.5 Om resultatredovisning i rapporten	26
1.6 Disposition	27

Del 1: Deltagande i demokratin

2 Politiskt deltagande	33
2.1 Högt valdeltagande, men lägre i områden med socioekonomiska utmaningar	34
2.2 De legala formerna för politiska aktiviteter mellan valen är vanligast	37
2.3 Ovanligt att kontroversiella metoder ses som rätt sätt att påverka samhället	43
3. Intresse för politik och politiska samtal	45
3.1. Intresset lägre för politik än för samhällsfrågor	45
3.2. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i diskussioner	48
3.3. En fjärdedel har inte uttryckt sina politiska åsikter av rädsla	51
4. Engagemang i det civila samhället	53
4.1. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar är medlemmar i föreningar	54
4.2. Medlemskap i olika föreningstyper påverkas av boendeområdet	57
4.3. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar arbetar ideellt	59

Del 2: Upplevd delaktighet

5. Individens upplevda delaktighet	67
5.1. Självskattad kunskap är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar	68
5.2. Lägre politisk självförtroende i områden på landsbygden, i tätort och i områden med socioekonomiska utmaningar	71
5.3. En majoritet känner sig behövda och delaktiga i samhället	75

Del 3: Attityder och tillit

6. Förtroende för samhällsinstitutioner och social tillit	81
6.1. Förtroende för samhällsinstitutioner varierar över landet	82
6.2. Större missnöje med hur demokratin fungerar i Europeiska unionen	85
6.3. Lägre tillit i områden med socioekonomiska utmaningar	87

Del 4: Avslutande diskussion och rekommendationer

7. Avslutande diskussion	95
7.1. En demokrati för alla – vad mer behöver göras?	98
8. Rekommendationer för att följa upp undersökningen	107

Referenser	113
-------------------	------------

Bilaga 1. Om undersökningen	119
------------------------------------	------------

Bilaga 2. Underlag till myndighetens rekommendationer	127
--	------------

Bilaga 3. Information om olika områdestyper	133
--	------------

Sammanfattning

Medborgarnas deltagande i politiken och engagemang i samhället är avgörande för en fungerande och levande demokrati. I ett demokratiskt samhälle är det dessutom en grundläggande princip att människor kan vara delaktiga i demokratin på lika villkor. I den nationella strategin för en stark demokrati (Regeringskansliet, 2018a) framgår att en utmaning för svensk demokrati som är särskilt viktig att bemöta handlar om ett demokratiskt utanförskap. Många människor varken deltar eller känner sig delaktiga i demokratin.

Mot bakgrund av detta fick Delegationen mot segregation i uppdrag att genomföra en undersökning om det demokratiska deltagandet bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra typer av områden och riket som helhet (Regeringsbeslut, 2018). Om möjligt skulle myndigheten beakta skillnader i kön, ålder, födelseland, sysselsättning och utbildningsnivå.

För att nå syftet med uppdraget genomfördes en enkätundersökning som bland annat omfattade frågor om valdeltagande, engagemang i samhället och i politiken, förtroende för samhällsinstitutioner och tillit till andra människor. En enkät skickades till 15 000 slumpmässigt utvalda personer i åldrarna 17–85 år. Enkäten kompletterades med statistik från SCB om valdeltagande och med en pilotundersökning.

Resultaten från undersökningen visar att den svenska demokratin står på en stark grund där många deltar i de allmänna valen och engagerar sig i det politiska samtalet. Drygt 90 procent i riket i stort är mycket eller ganska intresserade av vad som händer i Sverige. Dessutom anger 8 av 10 att de har bra kunskaper om hur demokratin fungerar i Sverige. Vidare uppger 70 procent i riket som helhet att de känner sig behövda och är delaktiga i det svenska samhället. Förtroendet för samhällsinstitutioner och tilliten till varandra är

hög i jämförelse med andra länder (Regeringskansliet, 2018a). Tre fjärdedelar är engagerade i civilsamhället och en majoritet är nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige och i kommunerna.

Även om resultaten visar att demokratin är stark i Sverige, kan den inte tas för given utan det finns utmaningar som är viktiga att möta. Resultaten visar bland annat att en fjärdedel i riket i stort har avstått från att uttrycka sina politiska åsikter av rädsla för hot, trakasserier eller våld någon gång under de senaste 12 månaderna. Dessutom anger närmare en femtedel att de har avstått från att delta i politiken av rädsla. Vidare upplever en majoritet att de inte har möjlighet att föra fram sina åsikter till beslutsfattare på olika nivåer. Resultaten visar även att det finns ett demokratiskt utanförskap, en ojämlikhet, som har en geografisk dimension. Deltagandet i demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig jämfört med andra områdestyper och landet som helhet.

Deltagande i demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och riket i stort

Generellt visar resultaten att områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig mest från riket som helhet och från områden utan socioekonomiska utmaningar. Områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig däremot inte på ett statistiskt signifikant sätt från områden på landsbygden och i tätorter i centrala delar, till exempel vad gäller intresset för politik, den egna upplevelsen av delaktighet i samhället och av att känna sig behövd. Detta nyanserar bilden av deltagandet i demokratin och tyder på att mer behöver göras i olika delar av landet, inte bara i områden som har socioekonomiska utmaningar (se tabell 1).

Skillnaderna i deltagande i demokratin mellan de olika områdena kvarstår även när hänsyn tas till olika bakgrundsvariabler som kön, ålder, födelseland och utbildningsnivå. Detta tyder på att den omgivning som de boende befinner sig i kan ha betydelse för deras förutsättningar och möjligheter att delta politiskt och känna sig delaktiga i samhället.

Tabell 1. En översikt över ett urval av resultaten. Områden med socioekonomiska utmaningar i jämförelse med andra områdestyper och riket.

	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
DEL 1 Deltagande i demokratin				
Valdeltagande i de allmänna valen 2018	-	-	-	-
Låtit bli köpa produkter av politiska, etiska och miljömässiga skäl	-	-	-	-
Skrivit under namninsamling	ns	ns	ns	-
Skänkt pengar till en politisk grupp	-	ns	ns	-
Deltagit i aktivitet som lett till bråk med politiska motståndare eller polisen	ns	ns	+	ns
Avstått från att delta politiskt på grund av hot, trakasserier eller våld	+	+	ns	+
Intresse för politik	-	ns	ns	-
Deltagande i politiska samtal	-	-	ns	-
Engagemang i det civila samhället	-	-	-	-
DEL 2 Upplevd delaktighet				
Självskattad kompetens	-	ns	ns	-
Faktisk kunskap	-	-	-	-
Den egna förmågan påverka	-	ns	ns	-
Upplevd möjlighet att framföra sina åsikter till beslutfattare i EU och Sverige	+	+	+	ns
Att känna sig behövd	-	ns	ns	-
Att känna sig delaktig	-	ns	ns	-
DEL 3 Attityder och tillit				
Förtroende för samhällsinstitutioner	-	ns	ns	-
Nöjdhet med hur demokratin fungerar i EU, Sverige och kommunen	ns	ns	ns	ns
Tillit till människor i allmänhet och i bostadsområdet	-	-	-	-

Not 1. I tabell 1 indikeras statistiskt säkerställda skillnader med ett minustecken (-) och ett plustecken (+) i tabellen. Ett minustecken indikerar att andelen är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar, medan ett plustecken indikerar att andelen är högre i områden med socioekonomiska utmaningar. Där det inte förekommer några statistiskt säkerställda skillnader används förkortningen **ns** (not significant) i tabellen.

Del 1 – Deltagande i demokratin

Rapportens *första del* visar, på en övergripande nivå, att det är högt deltagande i de allmänna valen medan deltagandet i olika politiska aktiviteter mellan valen är betydligt lägre. Det finns dock variationer i deltagande mellan olika områden. Boende i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i lägre utsträckning i de allmänna valen jämfört med boende i alla de andra områdena och i riket i stort. I riksdagsvalet är skillnaden mellan områden med socioekonomiska utmaningar och områden med goda socioekonomiska förutsättningar närmare 19 procentenheter, motsvarande skillnad för valen till landstings- och kommunfullmäktige är över 23 procentenheter.

Dessutom är boende i områden med socioekonomiska utmaningar i mindre utsträckning engagerade i civilsamhällesorganisationer jämfört med boende i samtliga andra områdestyper och riket som helhet. Fackliga organisationer och idrottsföreningar lockar störst andel människor i samtliga områden. Andelen som uppger att de är medlemmar i en hobbyförening och kulturförening är störst i områden på landsbygden, jämfört med samtliga andra områden och riket i stort.

Överlag förekommer små skillnader vad gäller politisk aktivitet mellan valen. Vad gäller bojkott eller köp av produkter skiljer sig boende i områden med socioekonomiska utmaningar åt från boende i samtliga andra områdestyper och riket som helhet. I övrigt visar resultaten att deltagandet i områden med socioekonomiska utmaningar är lika högt eller högre när det gäller flera former av politiska aktiviteter, som till exempel andelen som arbetat i ett politiskt parti eller i en aktionsgrupp, samlat in namnunderskrifter eller deltagit i möten som handlat om politik.

Vidare visar resultaten att boende i områden med socioekonomiska utmaningar, liksom boende i områden på landsbygden och i tätorter, har ett lägre intresse för politik (cirka 5 till 9 procentenheter) jämfört med personer i riket som helhet och i områden utan socioekonomiska utmaningar. Samtidigt visar

resultaten att boende i områden med socioekonomiska utmaningar i högre utsträckning har avstått från att delta politiskt på grund av hot, trakasserier eller våld, i jämförelse med de som bor i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i stort samt boende i områden på landsbygden.

Del 2 – Upplevd delaktighet

Resultaten från rapportens *andra del* visar därtill att, i jämförelse med riket som helhet och med områden utan socioekonomiska utmaningar, har boende i områden med socioekonomiska utmaningar lägre självskattad kompetens. Skillnaden är 7–8 procentenheter. Dock finns inga signifikanta skillnader i jämförelse med boende i områden på landsbygden och i tätorter. Däremot är den faktiska kunskapen lägre i områden med socioekonomiska utmaningar i jämförelse med samtliga andra typer av områden och med riket i stort.

Vidare visar resultaten att boende i områden med socioekonomiska utmaningar, i lägre utsträckning litar på sin förmåga att påverka och göra skillnad i samhället jämfört med personer i riket som helhet och i områden utan socioekonomiska utmaningar. Områden på landsbygden och i tätorter skiljer sig inte signifikant från områden med socioekonomiska utmaningar. Dessutom visar resultaten att den uppskattade egna förmågan att kunna göra skillnad i samhället är lägre bland boende i områden på landsbygden än i riket i stort.

Överlag bedömer boende i samtliga områden att deras möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutfattare på olika nivåer är små. Ett annat genomgående mönster är att alla bedömer möjligheterna att framföra sina åsikter som mindre ju längre bort från beslutsfattarna de befinner sig. Boende i områden med socioekonomiska utmaningar upplever dock möjligheterna att framföra sina åsikter till beslutfattare i EU och Sverige som större, jämfört med boende i områden utan socioekonomiska utmaningar, i områden på landsbygden och i områden i tätorter.

Resultaten visar vidare att boende i områden med socioekonomiska utma-

ningar upplever en lägre grad av delaktighet i samhället och känner sig mindre behövda, i jämförelse med riket som helhet och områden utan socioekonomiska utmaningar. Det finns däremot inga signifikanta skillnader i detta avseende i relation till boende i områden på landsbygden och i tätorter.

Del 3 - Attityder och tillit

Rapportens *tredje del* visar att förtroendet för olika institutioner varierar, oavsett vilket område som undersöks. Överlag är förtroendet för olika samhällsinstitutioner något lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med bland boende i andra områden. När förtroendet för olika institutioner studeras separat visar resultaten däremot att boende i områden med socioekonomiska utmaningar har högre förtroende för Arbetsförmedlingen än boende i samtliga andra områden.

12

Vidare framträder inga statistiskt säkerställda skillnader mellan de olika områdena och riket i stort vad gäller nöjdheten med hur demokratin fungerar i Sverige och på kommunnivå. Resultaten visar emellertid att andelen som är mycket eller ganska nöjda med demokratins funktionssätt på EU-nivå är lägre i områden på landsbygden än i riket i stort.

Slutligen visar resultaten från denna del att boende i områden med socioekonomiska utmaningar har en lägre tillit till människor i allmänhet jämfört med boende i de andra områdestyperna och riket som helhet. Det skiljer mellan 9 och 13 procentenheter. När det gäller tilliten till människor i det egna bostadsområdet är skillnaden jämfört med andra områden mellan 22 till 30 procentenheter.

En demokrati för alla – vad mer behöver göras?

Resultaten bekräftar i mångt och mycket det demokratiska utanförskap som lyfts i regeringens strategi för en stark demokrati. De tyder på att den omgivning som de boende befinner sig i kan ha betydelse för deras förutsättningar

och möjligheter att delta politiskt och känna sig delaktiga i samhället. Delegationen mot segregation vill påtala vikten av att regeringen även fortsättningsvis tar ett samlat grepp om, prioriterar och tillsätter resurser till åtgärder för att fler ska bli delaktiga i demokratin och få kunskap om demokratin.

I representativa demokratier intar deltagande i de allmänna politiska valen en särställning och ses ofta som en mycket viktig indikator på demokratin välmående inom forskningen. Valdeltagandet är betydligt lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och riket i stort. Delegationen mot segregation ser allvarligt på detta då resultaten visar på ett demokratiskt utanförskap. Därför bör de åtgärder som regeringen initierat fortsätta och förstärkas utifrån resultaten i denna undersökning i syfte att främja, förankra och stärka demokratin i Sverige.

De behov som Delegationen mot segregation främst ser handlar om kunskapshöjande insatser för boende i områden med socioekonomiska utmaningar, men även att stimulera det intresse för samhälls- och politiska frågor som finns bland boende i dessa områden, samt åtgärder för att undanröja hot, trakasserier och våld som en barriär för deltagande i demokratin. För att öka deltagandet i demokratin bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar krävs ett helhetsperspektiv. Myndigheten ser ett behov av jämlikhetsskapande satsningar som innefattar breda reformer som förändrar de strukturer som skapar och upprätthåller segregation. Det behövs även riktade insatser för den enskilda individen inom bland annat barnomsorg, skola, vård, civilsamhället, men också i arbetet mot brottslighet. För att insatser, såväl de långsiktiga som de omedelbara åtgärderna, ska ha bestående effekter behöver vissa grundläggande förutsättningar finnas på plats:

- **Kunskap om segregationens utveckling:** Det handlar om att kontinuerligt följa upp och utvärdera utvecklingen inom olika områden, inte minst demokrati och deltagande, utifrån ett segregationsperspektiv. Detta kan bland annat möjliggöras med ett uppföljningssystem för segregation.

- **Långsiktigt och sektorsövergripande arbete:** Arbetet mot segregation och för en stärkt demokrati måste drivas i samverkan mellan olika sektorer, samhällsnivåer och aktörer för att på så sätt bidra till ett helhetsperspektiv i målsättningen om att minska och motverka segregation.
- **Ny och fördjupad kunskap om områdets betydelse:** Det finns behov av att generera ny kunskap om segregationens bakomliggande orsaker, det vill säga olika mekanismer och processer som leder till och upprätthåller segregation.

Rekommendation för kontinuerlig uppföljning

Inom ramen för myndighetens uppdrag ingick att lämna rekommendationer om hur undersökningen kan följas upp kontinuerligt. Redan innan arbetet med uppdraget påbörjades var det känt att det är svårt att nå vissa grupper med en enkätundersökning. Därför tog myndigheten hänsyn till detta i utformandet av enkätundersökningen, vilket har gjort att flera lärdomar har kunnat dras. Förutom att myndigheten har fört en dialog med andra aktörer som genomfört enkätundersökningar, har en pilotundersökning genomförts för att prova olika insamlingsmetoder.

Utifrån de kunskaperna och erfarenheterna ger myndigheten tre konkreta rekommendationer för att följa upp undersökningen kontinuerligt:

1 Skapa undersökningspaneler: I syfte att kontinuerligt följa upp delaktigheten och deltagandet i demokratin och i samhället i stort finns det ett behov av att skapa undersökningspaneler utifrån demografiska statistikområden (DeSO).

2 Nyttja befintliga undersökningar och samverka med andra organisationer: Myndigheten ser också ett behov av att av nyttja befintliga undersökningar och samverka med andra aktörer för att undersöka olika aspekter av människors demokratiska delaktighet och förutsättningar att delta i de demokratiska processerna.

3 Komplettera med kvalitativa metoder: För att få en djupare kunskap kan enkätundersökningen kompletteras med fokusgruppsintervjuer eller enskilda djupintervjuer.

1 Inledning

Den svenska demokratin firar hundra år. Genom beslut av 1919 och 1921 års riksdagar blev Sverige en demokrati med allmän och lika rösträtt för kvinnor och män¹. Hundra år efter dessa beslut står den svenska demokratin på en stark grund. Många människor röstar i de allmänna valen, engagerar sig i föreningslivet och diskuterar politiska frågor. Trots detta konstateras det med jämna mellanrum att den politiska ojämlikheten ökar och att klyftan mellan de som deltar och de som inte deltar har vidgats (se SOU 2016:5). Den demokratiska ojämlikheten är starkt kopplad till annan ojämlikhet i samhället. Grundläggande socioekonomiska förutsättningar, som till exempel inkomst och utbildningsnivå, har stor betydelse för människors möjligheter att engagera sig och delta i demokratiska processer (Regeringskansliet, 2018a; 2018b).

17

Klyftorna i deltagande märks tydligt bland annat när det handlar om engagemanget i det civila samhällets organisationer och i de politiska partierna, där grundläggande socioekonomiska förutsättningar har stor betydelse för människors möjligheter att engagera sig. Välutbildade och socioekonomiskt resursstarka personer är överrepresenterade bland de som är aktiva inom civilsamhällesorganisationer och politiska partier. Samtidigt har personer med kort utbildning och med lågavlönade jobb lämnat partierna (SOU, 2016:5).

Tydliga skillnader framträder också i valdeltagandet, som anses vara den i särklass viktigaste och mest jämlika formen av politiskt deltagande. Exempelvis var valdeltagande hela 15 procentenheter högre i riksdagsvalet 2018 bland de med högskoleutbildning än bland de med förgymnasial utbildning. Andelen röstande var dessutom mindre bland de med lägre inkomster än bland de med högre inkomster (SCB, 2018).

¹ Även efter 1921 och i senaste valet 2018 har rösträtten varit begränsad. Utöver ålder och medborgarskap, fanns det under flera decennier efter 1921 också en rad andra begränsningar. För mer information, se Demokrati 100 år, 2020 <https://demokrati100.se/den-allmanna-rostratten-nar-infordes-den/>.

Ojämligheten i deltagande har även en geografisk dimension. Till exempel upplever delar av boende i områden med socioekonomiska utmaningar i och kring större städer att avståndet till det centrala beslutsfattandet är långt och de deltar i betydligt lägre utsträckning i valen jämfört med landet i övrigt (se The Global Village, 2019; Regeringskansliet, 2018a). Även i viss landsbygd utanför landets tillväxtregioner upplevs avståndet till beslutsfattandet långt.

Inom forskningen om segregation går studier av omgivningens betydelse för individers utveckling och livschanser under beteckningen grannskapseffekter. Ett vanligt angreppssätt för att analysera grannskapseffekter är att undersöka hur olika utfall, som till exempel arbetslöshet, utbildning, ohälsa och politiskt engagemang varierar mellan olika kontexter, till exempel mellan bostadsområden. Syftet är alltså att särskilja mellan effekter som enbart beror på att människor med likadana individuella egenskaper samlas i samma områden, från konsekvenser som kommer av att bo i ett givet område (Urban, 2018).

Den svenska forskningen som har studerat relationen mellan områden och politiskt deltagande har i allmänhet intresserat sig för kontextens betydelse för valdeltagande. I en av de allra första studierna i ämnet undersökte Herbert Tingsten (1937) medborgarnas valdeltagande i Stockholms valdistrikt. Med hjälp av Stockholms stads befolkningsstatistik och data om valdeltagande bland olika yrkesgrupper kunde Herbert Tingsten tidigt visa att andelen röstande bland arbetare var högre i de valdistrikt där arbetarna var i majoritet. Ny svensk forskning visar också att olika områdesegenskaper, som till exempel andelen arbetslösa och synliga minoriteter, har en negativ inverkan på människors möjligheter att delta i demokratiska processer. Strömblad (2003) visar till exempel att i takt med en ökad arbetslöshet i den nära omgivningen minskar viljan att rösta i allmänna val och benägenheten att försöka påverka politiken genom att kontakta politiker och andra beslutfattare.

Samtidigt finns det på nationell nivå god kunskap om hur levnadsförhållanden för olika befolkningsgrupper ser ut, till exempel gällande boende, fritid, sociala relationer, men också medborgerliga aktiviteter som medlemskap och

aktivitet i politiska partier och deltagande i politiska diskussioner. Detta inte minst tack vare Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållanden (UFL/SILC), som genomförs årligen på uppdrag av riksdagen.

Det saknas däremot tillräcklig kunskap som i kvantitativa termer beskriver i vilken utsträckning invånare i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i demokratiska processer och hur detta deltagande ser ut jämfört med invånare i andra typer av bostadsområden. Det saknas också tillräcklig kunskap om hur invånare i områden med socioekonomiska utmaningar ser på sin roll i demokratin och i vilken utsträckning de känner sig delaktiga.

Den här rapporten bidrar till en ökad förståelse och kunskap om deltagande i demokratin i olika delar av landet. Detta görs bland annat genom fokus på och en jämförelse mellan olika områdestyper i landet, som områden med socioekonomiska utmaningar, områden utan socioekonomiska utmaningar eller med goda socioekonomiska förutsättningar, områden på landsbygden och områden i tätorter. Rapporten bidrar till den tidigare kunskapen också genom sin unika undersökningsdesign. På basis av ett relativt stort antal socioekonomiska indikatorer och SCB:s nya regionala indelning (DeSO), har myndigheten kunnat identifiera områden med varierande grad av utmaningar och förutsättningar.

Slutligen bidrar rapporten till den tidigare kunskapen genom att, utöver det faktiska deltagandet i demokratin, också undersöka medborgarnas attityder, värderingar och kompetenser, vilka är av grundläggande betydelse för ett aktivt deltagande i demokratin och i samhället i stort.

1.1 Om uppdraget

Mot bakgrund av de kunskapsbehov och luckor som beskrivs inledningsvis gav regeringen Delegationen mot segregation i uppdrag att genomföra en undersökning av politiskt deltagande och upplevd delaktighet i demokratin bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar (Regeringsbeslut, 2018). Enligt uppdragsbeskrivningen ska undersökningen innehålla

kvantitativa jämförelser mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra typer av bostadsområden samt med riket som helhet. Resultaten ska, om möjligt, beakta skillnader i kön, ålder, utbildningsnivå och sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda.

Det åligger dessutom myndigheten att inom ramen för uppdraget lämna rekommendationer om hur undersökningen ska kunna följas upp kontinuerligt. Enligt uppdraget ska samråd ske med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och stämmas av med myndigheter som har erfarenheter av liknande kvantitativa undersökningar i områden med socioekonomiska utmaningar.

1.2 Tolkning av uppdraget

Regeringsuppdraget ligger inom ramen för Delegationen mot segregations kunskapsuppdrag, som handlar om att förse regeringen med analyser, utredningar och sektorsövergripande uppföljningar av utvecklingen i frågor som rör segregation samt att bidra till kunskapsutveckling inom segregationsområdet.

Delegationen mot segregation ska enligt uppdraget jämföra deltagandet i demokratin bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar med boende i andra områden och riket i stort. Ett första steg inom ramen för uppdraget blev därför att dela upp samtliga områden i två: 1) områden med socioekonomiska utmaningar och 2) områden utan socioekonomiska utmaningar. Identifieringen av dessa områden har skett med utgångspunkt i den definition av områden med socioekonomiska utmaningar som finns i den nationella långsiktiga strategin för att minska och motverka segregation och med hjälp av SCB:s nya regionala indelning DeSO (Demografiska statistikområden).

VAD ÄR DESO?

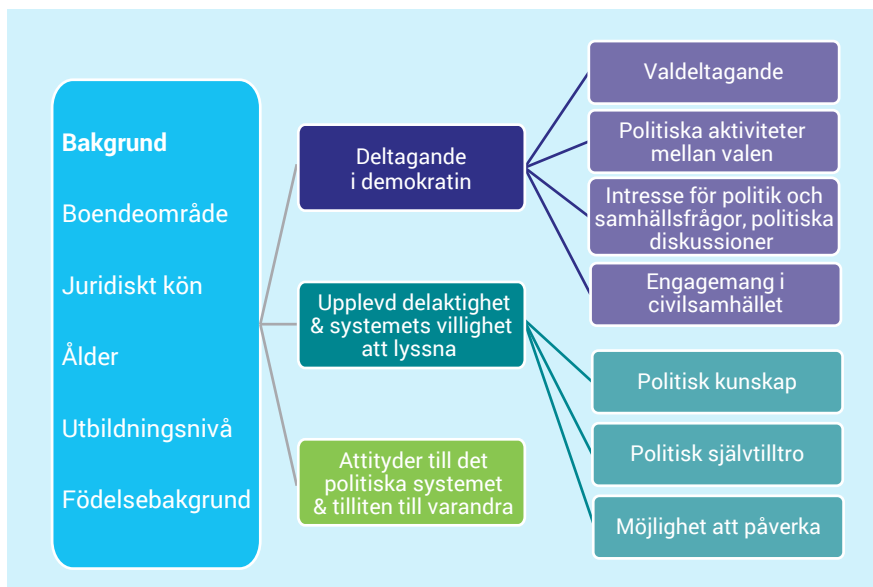
De flesta kommuner är ganska stora, såväl till befolkning som yta, och det kan finnas skillnader i exempelvis befolkningens sammansättning mellan olika stadsdelar och områden i tätorter och glesare bebyggelse. Behov finns att få tillgång till statistik på regional nivå för att exempelvis följa upp segregation och socioekonomisk utveckling. Den 1 januari 2018 inrättade SCB en ny regional indelning, DeSO – Demografiska Statistikområden. DeSO gör det möjligt att på ett bättre sätt göra analyser utifrån statistik på små geografiska områden.

DeSO-indelningen är mest lik indelningen av valdistrikt. Medan valdistrikt utgår från att ingen ska få för långt till en vallokal, utgår DeSO-indelningen från att synliggöra olika socioekonomiska skillnader, till exempel mellan olika bostadsområden eller mellan tätorter och glesare bebyggelse. Indelningen tar därför hänsyn till de geografiska förutsättningarna så att gränserna i möjligaste mån följer till exempel gator, vattendrag och järnvägar. DeSO delar in Sverige i cirka 6 000 områden med mellan 700 och 2 700 invånare.//

Myndigheten jämför i rapporten områden med socioekonomiska utmaningar med områden utan socioekonomiska utmaningar, men dessutom med områden på landsbygden och i tätorter och med riket som helhet. När det gäller valdeltagande har även områden med goda socioekonomiska förutsättningar utifrån erhållen statistik från SCB kunnat identifierats. Mer om hur dessa områden definieras och hur undersökningen i stort har genomförts går att läsa i rapportens bilaga 1 ”Om undersökningen”.

Det finns många perspektiv och olika aspekter av demokratin som är intressanta att studera i en demokratiundersökning, men myndigheten har avgränsat uppdraget till de områden som redovisas i figur 1, med fokus på deltagande i demokratin, upplevd delaktighet och systemets villighet att lyssna på sina medborgare samt attityder till det politiska systemet och tilliten till varandra.

Figur 1. Val av undersökningsområden utifrån uppdragsbeskrivningen.

Urvalet av olika områden att studera närmare bygger i mångt och mycket på uppdragsbeskrivningen från regeringen. Dessutom, i syfte att inte ha en alltför omfattande enkät, har myndigheten gjort vissa avgränsningar av olika aspekter av deltagande i demokratin, upplevd delaktighet samt attityder gentemot det politiska systemet. Tillsammans ger dock de undersökta delarna en bred bild av individers politiska deltagande och upplevda delaktighet i den svenska demokratin.

1.3 Genomförande av uppdraget

Myndigheten har använt sig av olika statistiska källor och metoder för datainsamling i uppdraget. För det första genomfördes en enkätundersökning som riktades sig till nästan 15 000 slumpmässigt utvalda personer i åldern 17–85 år i olika delar av landet. Enkäten skickades med post och det fanns möjlighet att svara elektroniskt. Fyra påminnelser med en länk till en digital enkät skickades ut, varav tre via post och en via sms. Ett urval av personer som inte hade besvarat enkäten efter påminnelserna fick möjlighet att bli intervjuade via telefon. Totalt valde drygt 29 procent, motsvarande totalt 4 413 personer, att delta i undersökningen.

För det andra, i syfte att få en övergripande bild av valdeltagandet som ofta ses som den viktigaste indikatorn på politisk delaktighet, användes den första totalräknade statistiken över valdeltagande sedan 1940. Tillgången till denna statistik möjliggjorde jämförelser på DeSO-nivå. Den här rapporten är den första i sitt slag som analyserar valdeltagandet med en mer detaljerad geografisk indelning och med ett segregationsperspektiv som beaktar områdenas varierande socioekonomiska förhållanden.

För det tredje, som ett led i myndighetens uppdrag att lämna rekommendationer till regeringen om hur undersökningen ska kunna följas upp kontinuerligt, fördes samtal med andra myndigheter och organisationer för ett kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Dessutom genomförde myndigheten en pilotundersökning i olika stadsdelar i Malmö stad. Syftet har varit att analysera potentialen i olika metoder för att samla in kvantitativa data, särskilt från grupper som ofta är svåra att nå med enkäter via post. Mer om de olika statistikkällorna och insamlingsmetoderna går att läsa i rapportens bilaga 1.

1.4. Undersökningens olika geografiska områdestyper

För att dela upp samtliga områden i olika typer med varierande socioekonomiska förhållanden användes en urvalsmodell byggd på fem indikatorer: andel förvärvsarbetande, andel lågutbildade, andel långtidsarbetslösa, andel personer med försörjningsstöd samt andel som varken arbetar eller studerar.² Utifrån dessa kriterier har myndigheten i aktuell studie delat upp DeSO-områdena i tre typer med olika socioekonomiska förhållanden:

- **Områden med socioekonomiska utmaningar** omfattar de DeSO som kännetecknas av hög andel som varken arbetar eller studerar, låg andel förvärvsarbetande, hög andel lågutbildade, hög andel långtidsarbetslösa samt hög andel med försörjningsstöd. Totalt handlar det om 663 DeSO, vilket motsvarar drygt 11 procent av samtliga DeSO i landet.
- **Områden utan socioekonomiska utmaningar** omfattar samtliga DeSO-områden som har hög eller genomsnittlig andel förvärvsarbetande samt låg eller genomsnittlig andel lågutbildade, långtidsarbetslösa, personer med försörjningsstöd och personer som varken arbetar eller studerar. Totalt handlar det om 4 589 DeSO, vilket motsvarar närmare 77 procent av samtliga DeSO i landet.
- **Områden med goda socioekonomiska förutsättningar** omfattar de DeSO som har en låg andel som varken arbetar eller studerar, hög andel förvärvsarbetande, låg andel lågutbildade, låg andel långtidsarbetslösa samt en låg andel med försörjningsstöd. Dessa områden analyseras endast i relation till valdeltagandet, då antalet svarande från dessa områden var få i enkätundersökningen. Totalt handlar det om 207 DeSO, vilket motsvarar 3,5 procent av samtliga DeSO i landet.

² Indikatorerna är baserade på statistik från 2016, erhållen från SCB.

Utöver dessa tre områdestyper drog myndigheten dessutom ett riksrepresentativt urval samt ett större urval (översamplade) av personer boende i områden på landsbygden och i områden i tätorter, vilka var av särskilt intresse i undersökningen. Med hjälp av riksurvalet och översamplingen kunde deltagande i demokratin undersökas bland slumpmässigt valda personer från ytterligare tre områden:

- **Områden på landsbygden** omfattar samtliga DeSO som ligger till största delen utanför större befolkningskoncentrationer eller områden i tätorter. Totalt handlar det om 1 081 DeSO, vilket motsvarar drygt 18 procent av samtliga DeSO i landet.
- **Områden i tätorter** inbegriper DeSO-områden som ligger till största delen i en tätort, men inte i kommunens centralort. Totalt handlar det om 580 DeSO, vilket motsvarar knappt 10 procent av samtliga DeSO i landet.
- **Riket** består av ett representativt, slumpmässigt urval draget från samtliga 5 985 DeSO i landet. I riksurvalet ingår alltså såväl de DeSO som i denna undersökning identifierats tillhöra områden med socioekonomiska utmaningar, de som ingår i områden utan socioekonomiska utmaningar samt de områden som till största delen ligger på landsbygden eller i tätorter.

Syftet med att utgå från DeSO är att på ett bättre sätt kunna synliggöra geografiska platser betydelse för människors deltagande i demokratin och skillnader mellan olika platser.

1.5 Om resultatredovisning i rapporten

I enlighet med myndighetens tolkning av uppdraget riktas särskild fokus i de kommande empiriska kapitlen (2–6) mot skillnader mellan områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra typer av områden. Myndigheten beaktar därutöver skillnader i bakgrundsvariablerna kön, ålder, utbildning samt mellan inrikes och utrikes födda i relation till de frågor som analyseras.

För att resultaten från enkätundersökningen på bästa möjliga sätt ska representera landets befolkning har myndigheten tillsammans med SCB tagit fram så kallade vikter. Dessa vikter tar hänsyn till bortfallet och justerar för skevheter i de variabler som används så att resultaten blir så representativa som möjligt vid analysen av materialet. Samtliga resultat från enkätundersökningen som redovisas i föreliggande rapport är viktade.

26

Resultaten som visar på skillnader mellan olika områdestyper och grupper av människor lyfts enbart i rapporten om skillnaderna är statistiskt signifikanta eller säkerställda på 95 procents konfidensnivå. Detta innebär att skillnaderna som observeras troligen inte kan förklaras av slumpen. I diagram och tabeller redovisas även de siffror som inte är statistiskt signifikanta.

Siffror som presenteras har i löpande text och i vissa diagram avrundats till hela procent, vilket i förekommande fall anges. I samtliga tabeller presenteras resultatet med procent i decimaler.

1.6 Disposition

Rapporten inleds med detta kapitel där bland annat uppdraget och genomförandet beskrivs. Resten av rapporten består av följande fyra delar:

Del 1 Innehåller en redogörelse av deltagande i politiska aktiviteter av olika former, inklusive valdeltagande och engagemang i civilsamhället. Här redovisas också intresset för politik och samhällsfrågor, liksom deltagande i politiska diskussioner.

Del 2 Omfattar en beskrivning av boendes politiska kunskap och självskattade kompetenser, den egna förmågan att påverka politiken och systemets villighet att lyssna. Här redovisas även deras egna upplevelser av att känna sig behövda och delaktiga i samhället.

Del 3 Beskriver boendes förtroende för olika samhällsinstitutioner och deras tillit till människor i allmänhet och i det egna bostadsområdet.

Del 4 Omfattar en avslutande diskussion om de resultat som framträder i undersökningen i sin helhet och vilka behov det finns för att stärka demokratin. Här redogörs det även för myndighetens rekommendationer om hur undersökningen skulle kunna följas upp kontinuerligt.

Utöver dessa delar innehåller rapporten tre bilagor. I den första beskrivs genomförandet av undersökningen mer i detalj. Andra bilagan innehåller myndighetens underlag för de rekommendationer som lämnas i rapporten. I den tredje och sista bilagan finns en översiktlig tabell som ger socioekonomisk och demografisk information om de olika områdestyperna som använts i rapporten.

DEL 1 – Deltagande i demokratin

*Alla medborgares möjlighet att på lika villkor
delta i politiken ses som en grundläggande
byggsten i en demokrati.*

Resultaten i korthet – del 1

Valdeltagande

- » Valdeltagandet är högt, närmare 9 av 10 deltar i riksdagsvalet i riket i stort. Boende i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i lägre utsträckning i valen. Exempelvis är deltagandet i riksdagsvalet 19 procentenheter lägre jämfört med boende i områden med goda socioekonomiska förutsättningar.
- » Total sett röstade män och kvinnor i nästan lika stor utsträckning i valen 2018. I områden med socioekonomiska utmaningar är kvinnors deltagande i riksdagsvalet lite drygt 2 procentenheter högre än männens.

Politiska aktiviteter mellan valen

- » Boende i samtliga områden är mer engagerade i legala än illegala former av deltagande. I områden med socioekonomiska utmaningar är färre engagerade i bojkott eller köp av produkter av politiska, etiska eller miljömässiga skäl, i jämförelse med andra områden och riket i stort.
- » Andelen boende i områden med socioekonomiska utmaningar som uppger att de deltagit i en politisk aktivitet som lett till bråk med politiska

motståndare eller med polisen är 1,6 procent, vilket är något högre jämfört med andelen boende i övriga områden (mellan 0,3–1 procent).

- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar uppger att de avstått från att delta politiskt av rädsla för hot, trakasserier eller våld i högre grad än boende i områden utan socioekonomiska utmaningar, i områden på landsbygden och i riket i stort. Det skiljer cirka 5 procentenheter.

Rätta metoder för påverkansförsök

- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar tycker att det är mindre rätt att använda sig av namninsamling och demonstrationer, men är mer positivt inställda till mer kontroversiella påverkanssätt än boende i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i stort.
- » En tydlig majoritet av samtliga (närmare 90 procent och fler) tycker däremot att kontroversiella metoder, det vill säga att förstöra egendom eller använda våld och hot, aldrig ska användas.

Forts. Resultaten i korthet – del 1

Intresse för politik och politiska samtal

- » Intresset för politik är betydligt lägre jämfört med intresset för vad som händer i till exempel Sverige och i den egna kommunen. I riket i stort och i områden med socioekonomiska utmaningar är ungefär 8 av 10 intresserade av saker som händer i den egna kommunen.
- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i lägre utsträckning i diskussioner om samhällsfrågor (53 procent) jämfört med boende i samtliga andra områden och i riket i stort (64 procent), med undantag för områden i tätorter.
- » I samtliga områden uppger ungefär 1 av 4 att de någon enstaka gång eller flera gånger under det senaste året har avstått från att uttrycka sina politiska åsikter av rädsla för hot, trakasserier eller våld.

Engagemang i det civila samhället

- » Överlag är färre personer medlemmar i föreningar i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med riket i stort och andra områden. Resultaten visar exempelvis att andelen medlemmar är 20 procentenheter lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med boende i områden utan socioekonomiska utmaningar.
- » Färre är engagerade i ideellt arbete i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med i riket i stort och i områden på landsbygden. Exempelvis uppger knappt 53 procent att de har skänkt pengar till välgörande ändamål i dessa områden, jämfört med nästan 69 procent i riket i stort.

2 Politiskt deltagande

De flesta forskare är eniga om att levande och välfungerande demokratier bygger på medborgarnas engagemang och deltagande. Dessutom ses alla medborgares möjlighet att på lika villkor delta i politiken som en grundläggande byggsten hos de demokratiska politiska systemen. Hur det politiska deltagandet ska definieras, mätas och utvärderas råder det däremot stor oenighet kring sedan lång tid tillbaka. Det politiska deltagandet har definierats och beskrivits på olika sätt.

Gemensamt för många definitioner av det politiska deltagandet är att det handlar om en *aktivitet* som utförs på frivillig basis av människor i egenskap av *medborgare* i syfte att påverka den *politiska styrningen*, politiken eller staten i vid mening (se van Deth, 2014; Verba m.fl., 1995).

33

I representativa demokratier intar deltagande i de allmänna politiska valen en särställning och ses ofta som en mycket viktig indikator på demokratins välmående. Detta inte minst eftersom det är i de allmänna valen som varje medborgare har en röst och därmed deltar på lika villkor. I jämförelse med andra former av politiskt deltagande anses därför valdeltagandet vara mest jämlikt (Esaiasson, 2003; Holmberg, 1999).

I föreliggande kapitel kommer medborgarnas deltagande i valet, men också i andra former av politiska aktiviteter, att analyseras och beskrivas. Fokus riktas såväl mot mer vanliga former av deltagande, som mot de mer kontroversiella.

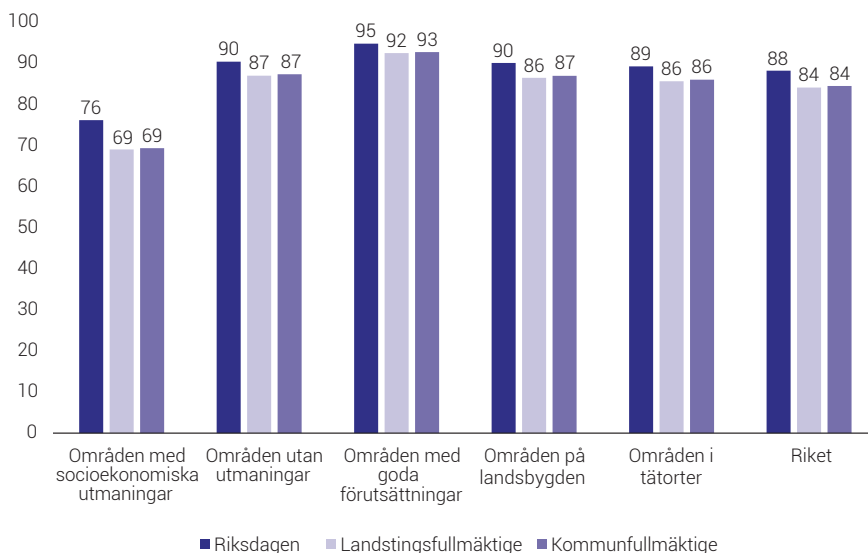
2.1 Högt valdeltagande, men lägre i områden med socioekonomiska utmaningar

”Valdeltagandet är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar än i andra områden. Skillnaden mot valdeltagandet i områden med goda socioekonomiska förutsättningar är nästan 19 procentenheter i riksdagsvalet och över 23 procentenheter i valet till landstings- och kommunfullmäktige.

Diagram 1 visar valdeltagandet år 2018 i de allmänna valen i Sverige. Först och främst visar resultaten att valdeltagandet är något högre i riksdagsvalet jämfört med i valen till landstings- och kommunfullmäktige. Denna skillnad framträder oavsett vilket område som studeras. Skillnaden visar sig dock tydligast i områden med socioekonomiska utmaningar, där deltagandet i riksdagsvalet är drygt 7 procentenheter högre än i valen till landstings- och kommunfullmäktige.

34

Diagram 1. Valdeltagande i de allmänna valen 2018, efter områdestyp. Avrundat till hela procent.

Källa: SCB.

Kommentar: Siffrorna för valdeltagande som presenteras i denna rapport är något olika mot de offentliga siffrorna. En anledning till detta är att DeSO reflekterar var man var folkbokförd 2018-12-31, detta behöver ej vara samma plats där man röstade och således kan valdeltagandet skilja sig från officiella siffror.

Även vid en jämförelse mellan olika områdestyper framträder skillnader i valdeltagandet. I områden med socioekonomiska utmaningar är valdeltagandet lägre jämfört med andra områden och riket i stort. Detta gäller samtliga tre val. Drygt 76 procent deltar i riksdagsvalet i dessa områden, vilket kan jämföras med drygt 88 procent i riket som helhet. I samtliga tre val är däremot valdeltagandet högst i områden med goda socioekonomiska förutsättningar. I dessa områden deltar nästan 95 procent av de röstberättigade i riksdagsvalet. Deltagandet i riksdagsvalet är närmare 19 procentenheter lägre i områden med socioekonomiska utmaningar i jämförelse med områden med goda socioekonomiska förutsättningar.

2.1.1 Ålder och födelseland påverkar valdeltagande

Det framträder även skillnader i valdeltagande när olika demografiska bakgrundsvariabler studeras (se tabell 2). Totalt sett röstar kvinnor och män i nästan lika stor utsträckning. Skillnader mellan könen finns i områden med socioekonomiska utmaningar. Exempelvis i riksdagsvalet är kvinnors valdeltagande lite drygt 2 procentenheter högre än männens – 77 procent jämfört med 75 procent.

Ett annat övergripande mönster är att unga (18–25 år) och äldre (65 år och äldre) röstar i lägre grad än övriga åldersgrupper. Detta gäller i samtliga val och områden, med undantag för i områden med socioekonomiska utmaningar. I dessa områden röstar unga i åldern 18–25 år i något högre grad än medborgare i samma områden som är i åldern 26–44 år. Valdeltagandet är högst bland människor i åldern 26–64 år, oavsett område och val.

Vidare visar resultaten att valdeltagandet i de allmänna valen skiljer sig åt när det handlar om födelsebakgrund. I samtliga områden röstar inrikes födda i större utsträckning än utrikes födda i valen 2018. Exempelvis röstar nästan 8 av 10 av inrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar i valet till landstingsfullmäktige, jämfört med knappt 6 av 10 utrikes födda.

Tabell 2. Valdeltagande i de allmänna valen efter kön, ålder och födelsebakgrund. Anges i procent.

		Omr. 1	Omr. 2	Omr. 3	Omr. 4	Omr. 5	Riket
Riksdag	Kvinnor	77,4	91,1	95,2	91,2	89,7	89,0
	Män	74,9	89,8	94,4	89,1	88,8	87,5
Kommun	Kvinnor	71,3	88,2	93,2	88,2	86,7	85,5
	Män	66,8	85,8	91,8	85,0	84,6	82,7
Landsting	Kvinnor	71,6	88,5	93,4	88,5	87,0	85,8
	Män	67,2	86,2	92,1	85,5	85,1	83,2
Riksdag	18–25 år	75,0	87,1	90,9	85,3	84,7	85,3
	26–44 år	74,8	90,5	95,3	89,8	89,3	88,1
	45–64 år	78,2	92,2	96,2	91,7	91,6	90,0
	65+	74,9	88,7	92,1	89,5	87,7	86,6
Landsting	18–25 år	66,9	82,9	88,0	80,8	79,8	80,3
	26–44 år	65,0	85,3	92,2	84,2	83,6	81,9
	45–64 år	72,3	89,4	94,0	88,3	88,6	86,6
	65+	71,2	86,7	90,3	87,5	85,9	84,4
Kommun	18–25 år	67,1	83,2	88,1	81,2	80,1	80,6
	26–44 år	65,3	85,7	92,5	84,8	84,0	82,3
	45–64 år	72,7	89,8	94,2	88,9	89,0	87,0
	65+	71,6	87,1	90,6	87,8	86,1	84,7
Riksdag	Inrikes födda	80,9	91,7	95,5	90,7	90,3	90,0
	Utrikes födda	68,1	79,4	86,6	79,0	77,5	77,5
Landsting	Inrikes födda	79,3	90,4	94,5	89,2	88,9	88,7
	Utrikes födda	57,0	65,8	76,3	59,5	62,7	63,9
Kommun	Inrikes födda	79,6	90,8	94,8	89,7	89,3	89,1
	Utrikes födda	57,3	66,1	76,4	60,0	63,1	64,2

Källa: SCB.

Not. Omr. 1=Områden med socioekonomiska utmaningar, Omr. 2=Områden utan socioekonomiska utmaningar, Omr. 3=Områden med goda socioekonomiska förutsättningar, Omr. 4=Områden på landsbygden, Omr. 5=Områden i tätorter.

Dessutom visar myndighetens analyser ett liknade mönster när det handlar om skillnader mellan medborgare med svensk och utländsk bakgrund (det vill säga personer med två utrikes födda föräldrar). Personer med utländsk bakgrund röstar i lägre grad i valen än de med svensk bakgrund.

Det är viktigt i detta sammanhang att betona att skillnaderna i valdeltagande mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områden kvarstår även när hänsyn är tagen till medborgarnas kön, ålder och födelsebakgrund. Detta innebär till exempel att både kvinnor och män i dessa områden röstar i lägre grad jämfört med kvinnor och med män i riket i stort och samtliga andra områden. Bland männen i områden med socioekonomiska utmaningar röstar knappt 75 procent i riksdagsvalet, medan motsvarande siffra bland männen i riket som helhet är drygt 88 procent.

2.2 De legala formerna för politiska aktiviteter mellan valen är vanligast

37

Utöver deltagande i valen ska medborgarna också ha möjlighet att engagera sig i och påverka politiken under den långa perioden mellan valen. I diagram 2 redovisas andelen som *en enstaka gång* eller *flera gånger* under de senaste tolv månaderna har engagerat sig i olika typer av politiska aktiviteter.

Som framgår av resultaten förekommer skillnader i grad av deltagande mellan olika typer av politiska aktiviteter. Totalt sett är samtliga svarande mer engagerade i legala än illegala former av deltagande. Den vanligaste typen av politiskt deltagande är att bojkotta eller medvetet köpa produkter av politiskt, etiskt eller miljömässigt skäl. Knappt 6 av 10 i riket i stort har gjort detta. Andra vanliga aktiviteter är att skriva under namninsamlingar och publicera eller dela något om politik på nätet. Till de mer ovanliga typerna av politiskt deltagande hör deltagande i en politisk aktivitet som lett till bråk med politiska motståndare eller med polisen samt graffitimålning med politiska budskap på väggar.

Förutom variationen i grad av deltagande finns det också vissa skillnader mellan olika områden. Vad gäller bojkott eller köp av produkter skiljer sig boende i områden med socioekonomiska utmaningar åt från samtliga andra områdestyper och riket i stort. Knappt 4 av 10 i dessa områden engagerar sig i denna typ av aktivitet, jämfört med över 6 av 10 i områden utan socioekonomiska utmaningar. Detta är inte särskilt överraskande då deltagande i denna form av aktivitet är nära kopplad till de boendes ekonomiska förutsättningar.

I områden med socioekonomiska utmaningar har en lägre andel skrivit under en namninsamling jämfört med riket i stort – drygt 30 procent jämfört med knappt 38 procent. I dessa områden har även en lägre andel skänkt pengar och kontaktat politiker jämfört med riket i stort och områden utan socioekonomiska utmaningar.

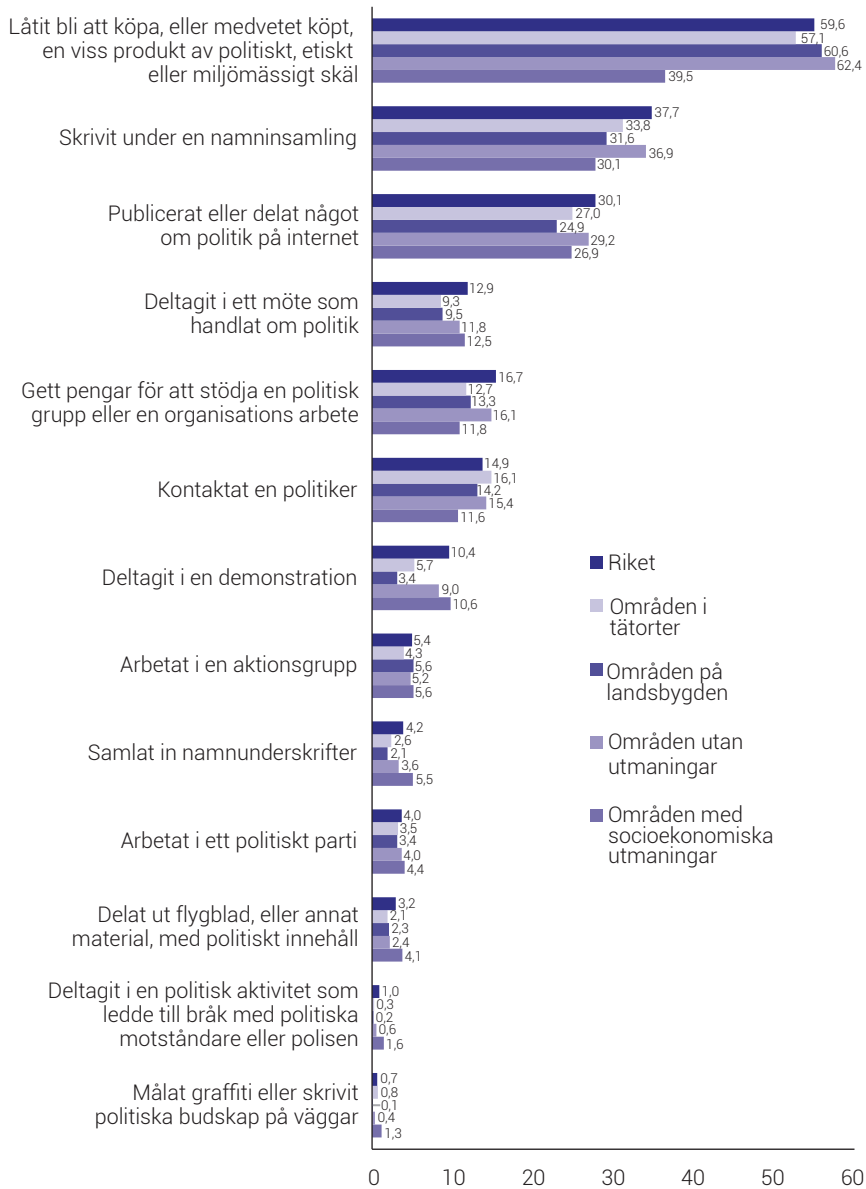
38

Lägst andel deltagande i demonstrationer finns i områden på landsbygden. Drygt 3 procent har engagerat sig i denna aktivitet under det senaste året, vilket kan jämföras med nästan 11 procent i områden med socioekonomiska utmaningar. Dessutom är det en större andel boende i områden med socioekonomiska utmaningar som samlat in namnunderskrifter jämfört med boende i områden på landsbygden.

Därtill visar resultaten att en större andel, 1,6 procent, av boende i områden med socioekonomiska utmaningar, har deltagit i en politisk aktivitet som lett till bråk med politiska motståndare eller polisen jämfört med boende i områden i tätorter där andelen var 0,3 procent.

I övrigt visar diagrammet att deltagandet i områden med socioekonomiska utmaningar är lika högt eller högre gällande flera former av politiska aktiviteter, som till exempel andelen som arbetat i ett politiskt parti eller i en aktionsgrupp, samlat in namnunderskrifter och deltagit i möte som handlat om politik.

Diagram 2. Andelen som angett att de deltagit politiskt i olika aktiviteter under de senaste 12 månaderna.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

2.2.1 Utbildning och ålder har betydelse för aktiviteter mellan valen

I syfte att få en övergripande bild av vilka som deltar i olika huvudkategorier av politiskt deltagande slogs enskilda typer av aktiviteter ihop. Detta gjordes utifrån olika statistiska analyser och med utgångspunkt i teoretiska kategoriseringar av politiskt deltagande (se Ekman & Amnå, 2010). Resultat blev tre huvudkategorier av deltagande:

Formellt politiskt deltagande omfattar tre olika politiska aktiviteter: (1) arbetat i ett politiskt parti, (2) deltagit i ett möte som handlat om politik och (3) kontaktat en politiker.

Legala utomparlamentariska aktiviteter omfattar följande aktiviteter: (1) skrivit under en namninsamling, (2) publicerat eller delat något om politik på internet, (3) låtit bli att köpa, eller medvetet köpt, en viss produkt av politiskt, etiskt eller miljömässigt skäl, (4) deltagit i en demonstration, (5) gett pengar för att stödja en politisk grupp eller en organisations arbete, (6) samlat in namnunderskrifter och (7) delat ut flygblad, eller annat material, med politiskt innehåll.

Illegal politisk aktivism inbegriper två typer av aktiviteter: (1) målat graffiti eller skrivit politiska budskap på väggar samt (2) deltagit i en politisk aktivitet som ledde till bråk med politiska motståndare eller polisen.

Analyserna visar generellt sett att de olika bakgrundsvariablerna har betydelse för variationen i politiskt deltagande. Betydelse av bakgrundsvariablerna varierar dock beroende på vilken kategori av deltagande som studeras. När det handlar om *formellt politiskt deltagande* visar resultaten att i områden med socioekonomiska utmaningar, områden utan socioekonomiska utmaningar samt i områden på landsbygden är personer med eftergymnasial utbildning i snitt mer engagerade än de med förgymnasial och gymnasial utbildning. Ålder har en viss inverkan på formellt politiskt deltagande endast i områden med socioekonomiska utmaningar, där de yngre (17–45 år) i snitt är mer engagerade än de äldre.

De olika bakgrundsvariablerna verkar ha mest inverkan på *legala utomparlamentariska aktiviteter*. Det är vanligare bland männen, personer med eftergymnasial utbildning och yngre att delta i utomparlamentariska aktiviteter än bland kvinnorna, personer med förgymnasial och gymnasial utbildning och äldre. Dessutom deltar de inrikes födda i snitt mer än utrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar och i riket som helhet.

Det finns inte många statistiskt säkerställda skillnader mellan olika befolkningsgrupper när det gäller *illegal politisk aktivism*. En möjlig förklaring till detta kan vara att det är få antal individer som överlag engagerar sig i sådana typer av politiska aktiviteter. Resultaten visar dock att i områden med socioekonomiska utmaningar är yngre i snitt mer engagerade i illegala politiska aktiviteter än äldre.

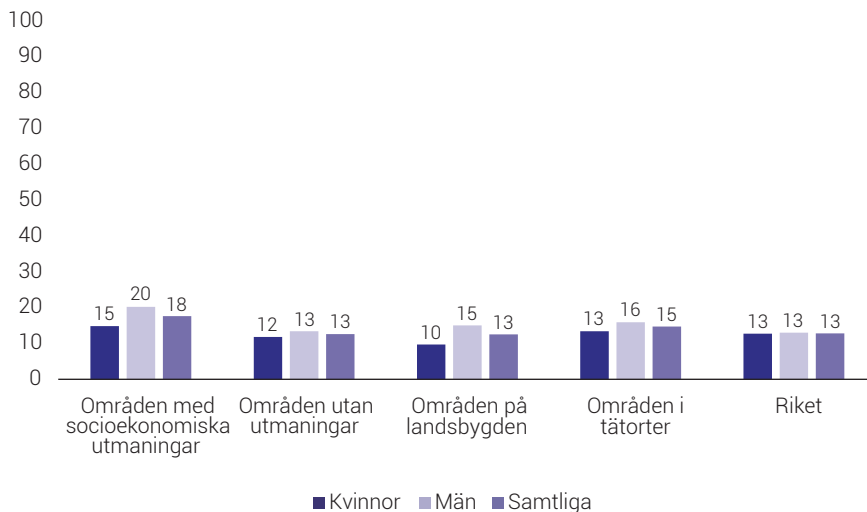
2.2.2 Vanligare bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar att avstå från att delta politiskt av rädsla

I undersökningen ställdes frågan om de boende i olika områden under det senaste året avstått från att delta i politiska aktiviteter av rädsla för hot, trakasserier eller våld.

I diagram 3 visas andelen som uppgett att de enstaka eller flera gånger har avstått från att delta. Överlag uppger mellan 13–18 procent att de har avstått från att delta i politiken av rädsla för hot, trakasserier, eller våld. Samtidigt visar resultaten att närmare 18 procent av de boende i områden med socioekonomiska utmaningar har avstått från att delta politiskt av rädsla jämfört med cirka 13 procent bland boende i områden utan socioekonomiska utmaningar och på landsbygden, samt i riket som helhet.

Totalt sett verkar det som om männen i större utsträckning har valt att avstå från att delta i politiska aktiviteter på grund av hot, trakasserier eller våld. Skillnaden mellan könen är dock endast statistiskt säkerställd i områden med socioekonomiska utmaningar, där männen i högre grad än kvinnorna har avstått från att delta – drygt 18 procent jämfört med drygt 15 procent.

Diagram 3. Andel som någon enstaka gång eller flera gånger har avstått från att delta i politiska aktiviteter.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Vidare visar myndighetens analyser ett antal statistiskt signifikanta skillnader mellan olika befolkningsgrupper vad gäller att avstå från att delta i politiska aktiviteter. I områden på landsbygden är det en större andel personer med gymnasial utbildning (17 procent) som uppger att de avstått från att delta politiskt jämfört med personer med eftergymnasial utbildning (8 procent).

I områden i tätorter har personer med förgymnasial utbildning i större utsträckning (17 procent) valt att avstå än personer med eftergymnasial utbildning (10 procent).

I riket som helhet är det en större andel utrikes födda än inrikes födda som uppger att de någon enstaka gång eller flera gånger har valt att avstå från att delta i politiska aktiviteter av rädsla för hot, trakasserier eller våld – drygt 17 procent jämfört med 12 procent. Slutligen uppger en större andel yngre (16 procent) än äldre (10 procent) i områden utan socioekonomiska utmaningar att de avstått från att delta i politiska aktiviteter.

2.3 Ovanligt att kontroversiella metoder ses som rätt sätt att påverka samhället

Till sist, i syfte att undersöka attityder till olika vägar eller metoder för att uttrycka sitt politiska deltagande och engagemang, ställdes följande fråga i enkäten: *Tycker du att det kan vara rätt att använda följande sätt för att påverka samhället?* Frågan redovisas i tabell 3 och är tänkt att täcka in såväl de mer accepterade som de mer kontroversiella påverkanssätten.

Tabell 3. Andel som tycker att följande sätt är rätta att använda för att påverka samhället.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Namninsamling					
Ja, alltid	32,7	41,0	37,8	38,7	40,5
Ja, i vissa fall	50,7	53,1	56,2	52,8	51,6
Nej, aldrig	16,6	6,0	6,0	8,5	7,8
Demonstrationer					
Ja, alltid	24,3	27,1	22,2	21,9	27,9
Ja, i vissa fall	56,0	62,6	65,8	63,6	60,4
Nej, aldrig	19,7	10,3	11,9	14,5	11,7
Civil olydnad					
Ja, alltid	7,3	5,8	4,2	6,2	5,9
Ja, i vissa fall	38,6	42,7	45,1	35,8	40,5
Nej, aldrig	54,1	51,6	50,8	58,0	53,6
Förstöra egendom					
Ja, alltid	1,9	0,7	1,1	0,6	0,9
Ja, i vissa fall	8,8	3,7	1,5	2,7	4,7
Nej, aldrig	89,3	95,6	97,4	96,7	94,4
Hot mot tjänsteperson/politiker					
Ja, alltid	1,8	0,4	0,7	0,0	0,6
Ja, i vissa fall	4,9	2,0	1,2	0,9	2,7
Nej, aldrig	93,3	97,6	98,1	99,1	96,7
Använda våld					
Ja, alltid	1,5	0,6	0,9	0,0	0,7
Ja, i vissa fall	6,6	3,2	3,6	1,9	3,4
Nej, aldrig	91,9	96,2	95,5	98,1	95,9

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Grovt kan attityderna till olika påverkanssätt delas in i tre kategorier. Till den första kategorin hör legala aktiviteter såsom namninsamlingar och demonstrationer, medan illegala påverkanssätt såsom förstöra egendom, hota tjänsteperson/politiker och använda våld hör till den andra kategorin. Civil olydnad, det vill säga att bryta mot lagen utan våld, för att förändra något i samhället, intar en mellanposition.

” En klar majoritet anser att kontroversiella metoder för att påverka samhället är fel. I områden med socioekonomiska utmaningar är något fler positiva till de påverkanssätten.

I allmänhet är attityden positiv till att använda sig av aktiviteter som hör till den första kategorin. En klar majoritet tycker att det alltid eller i vissa fall är rätt att använda sig av namninsamlingar och demonstrationer för att påverka samhället. Exempelvis tycker 8 av 10 personer i områden med socioekonomiska utmaningar att det *alltid* eller *i vissa fall* är rätt att

använda namninsamling. I riket som helhet tycker över 9 av 10 detta.

44

En mycket klar majoritet av samtliga är däremot av motsatt åsikt vad gäller de olika påverkanssätten inom kategori två. Exempelvis tycker närmare 92 procent i områden med socioekonomiska utmaningar att våld aldrig ska användas för att påverka samhället. Åsikterna är dock delade när det handlar om civil olydnad. Där tycker ungefär 4 av 10 i riket som helhet att det är rätt att använda sig av detta påverkanssätt.

För att undersöka skillnader mellan olika områden slogs attityderna till de olika påverkanssätten samman inom respektive grupp. Resultaten visar att boende i områden med socioekonomiska utmaningar i snitt tycker att det är mindre rätt att använda sig av namninsamling och demonstrationer än boende i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i stort. Detta är också något som avspeglar sig i procentandelarna. Till exempel tycker nästan 17 procent i områden med socioekonomiska utmaningar att namninsamling aldrig ska användas, medan motsvarande siffra i riket är knappt 8 procent.

Däremot är boende i områden med socioekonomiska utmaningar i snitt något mer positivt inställda till användandet av de mer kontroversiella påverkanssätten, det vill säga att förstöra egendom, hota tjänstepersoner eller politiker och använda våld, än boende i samtliga andra områden och i riket som helhet.

3. Intresse för politik och politiska samtal

Medborgarnas motivation att ta del av information om politik samt engagera sig i politiska samtal och diskussioner anses vara av central vikt för demokrati och politiskt deltagande. Människor som är intresserade av politik och samhällsfrågor är mer benägna att engagera sig i samhället och demokratin (se Almond & Verba 1963; Jansson & Oscarsson, 2017; Verba, Schlozman & Brady, 1995). I föreliggande kapitel riktas därför fokus på individers intresse för politik och samhällsfrågor, men också på deras deltagande i politiska samtal och samtal om olika samhällsfrågor.

45

3.1. Intresset lägre för politik än för samhällsfrågor

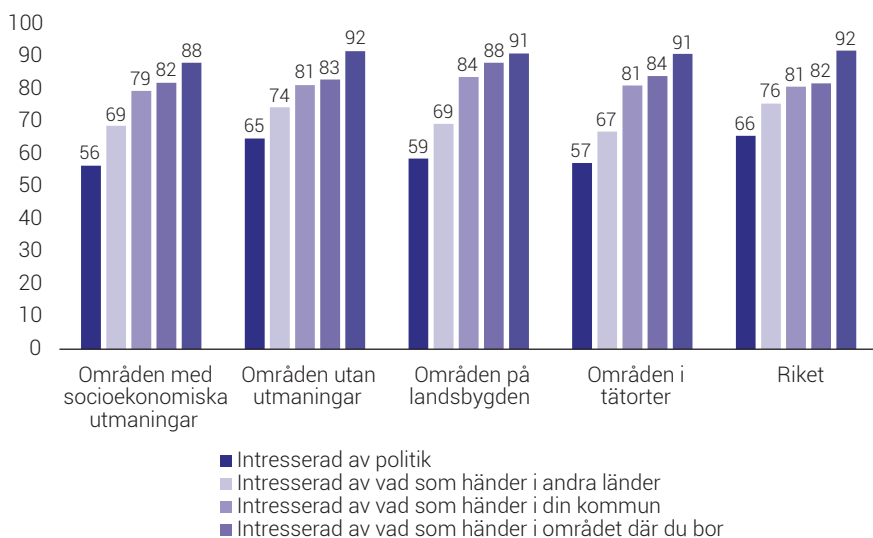
I diagram 4 redovisas andelen som är mycket eller ganska intresserad av politik samt av vad som händer i till exempel Sverige och andra länder. Ett par tydliga mönster framträder.

Först och främst kan myndigheten konstatera att andelen som är intresserad av politik är betydligt lägre jämfört med andelen som är intresserad av vad som händer i till exempel Sverige och i kommunen där en själv bor. Nästan 92 procent i riket i stort är mycket eller ganska intresserade av vad som händer i Sverige, medan knappt 66 procent är intresserade av politik. I samtliga områden är också intresset för vad som händer i andra länder lägre jämfört med intresset för vad som händer i Sverige, kommunen och det egna bostadsområdet.

” Intresset för vad som händer i det egna *bostadsområdet* är störst i områden på landsbygden medan intresset för *politik* är lägre i områden på landsbygden och i områden med socioekonomiska utmaningar, jämfört med riket i stort.

På en övergripande nivå är det riket som helhet och områden utan socioekonomiska utmaningar som skiljer sig från resterande områden. I dessa två områden är intresset för politik och vad som händer i andra länder högst. I riket som helhet är exempelvis nästan 66 procent intresserade av politik, medan motsvarande siffra i områden med socioekonomiska utmaningar är drygt 56 procent och cirka 59 procent i områden på landsbygden. I områden utan socioekonomiska utmaningar ligger intresset för vad som händer i Sverige på över 74 procent, vilket är statistiskt signifikant högre än i områden på landsbygden och i tätorter – drygt 69 procent respektive 70 procent.

Diagram 4. Andel som är mycket eller ganska intresserad av politik samt av vad som händer i andra länder, Sverige, kommunen och i området där en själv bor. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Vad gäller intresse för vad som händer i Sverige förekommer inga eller små skillnader. Intresset är dock något högre i områden utan socioekonomiska utmaningar jämfört med i områden med socioekonomiska utmaningar. Inga andra statistiskt säkerställda resultat gällande detta förekommer mellan områdena.

Det förekommer inte heller några statistiskt säkerställda skillnader avseende intresset för vad som händer i kommunen. I riket i stort och i områden med socioekonomiska utmaningar är ungefär 8 av 10 intresserade av saker som händer i den egna kommunen. Däremot visar resultaten att intresset för det egna bostadsområdet är högre i områden på landsbygden jämfört med i riket i stort och i områden med socioekonomiska utmaningar.

3.1.1. Intresset för politik och samhällsfrågor ökar med utbildningsnivå

För att vidare undersöka *intresset för samhällsfrågor* överlag, slogs personers intresse för vad som händer i den egna kommunen, i Sverige, i andra länder och i det egna området, ihop. Analyserna visar att äldre (46+ år) i snitt är mer intresserade av samhällsfrågor än yngre (17–45 år) bland samtliga svarande. Dessutom har personer med eftergymnasial utbildning i snitt ett högre intresse för samhällsfrågor än personer med förgymnasial och gymnasial utbildning. Detta gäller i alla områden, förutom i områden på landsbygden, där det inte förekommer skillnader utifrån utbildningsnivå. Skillnader mellan kvinnor och män kan endast observeras i områden i tätorter, där kvinnor i snitt uttrycker ett högre intresse för samhällsfrågor än män.

Myndigheten undersökte också skillnader i politiskt intresse mellan olika samhällsgrupper. Bland samtliga svarande uttrycker män ett högre intresse för politik än kvinnor. I riket som helhet är knappt 60 procent av kvinnorna mycket eller ganska intresserade av politik, medan motsvarande siffra bland männen är drygt 71 procent. Motsvarande siffror i områden med socioekonomiska utmaningar ligger på drygt 52 respektive 60 procent.

I områden med socioekonomiska utmaningar är personer med eftergymnasial utbildning mer intresserade av politik än personer med förgymnasial utbildning. Skillnaden är 16 procentenheter.

I områden med socioekonomiska utmaningar och i riket som helhet uttrycker inrikes födda något högre intresse för politik än utrikes födda. Exempelvis uppgår andelen inrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar som är intresserade av politik till nästan 60 procent, medan drygt 53 procent av utrikes födda är intresserade.

Åldern verkar inte ha stor betydelse för det politiska intresset. Endast i områden utan socioekonomiska utmaningar har äldre (46+ år) ett något högre intresse för politik jämfört med de yngre (17–45 år) – drygt 62 procent jämfört med knappt 67 procent.

Utbildningsnivån har betydelse för politik. I samtliga områden är personer med eftergymnasial utbildning mer intresserade av politik än personer med förgymnasial och gymnasial utbildning. Exempelvis är drygt 67 procent av de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar intresserade av politik, medan drygt 51 procent av de med förgymnasial utbildning är intresserade av detsamma.

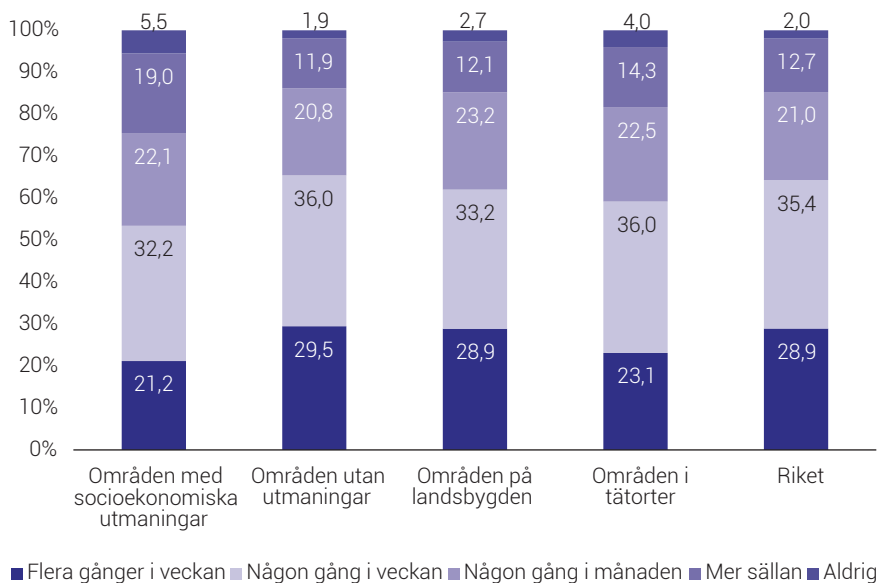
3.2. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar deltar i diskussioner

Deltagarna i undersökningen fick svara på hur ofta det hände att de diskuterade olika samhällsfrågor och politiska frågor som de tycker är viktiga. Resultatet av frågorna redovisas i diagram 5 och tabell 4.

Resultaten visar att det bland samtliga svarande är en betydande andel personer som diskuterar olika samhällsfrågor. Till exempel är drygt 64 procent i riket i stort involverade i diskussioner om samhällsfrågor någon gång eller flera gånger i veckan. Motsvarande andel i områden med socioekonomiska utmaningar ligger på drygt 53 procent.

I snitt deltar boende i områden med socioekonomiska utmaningar i lägre utsträckning i diskussioner om samhällsfrågor jämfört med boende i riket som helhet och samtliga andra områden förutom de i tätorter. Nära 76 procent av de boende i områden med socioekonomiska utmaningar diskuterar samhällsfrågor från flera gånger i veckan till någon gång i månaden, medan motsvarande siffra bland boende i områden utan socioekonomiska utmaningar ligger på över 86 procent och i riket i stort drygt 85 procent.

Diagram 5. Andel som diskuterar olika samhällsfrågor.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Samtliga svarande uppmanades dessutom att uppge hur ofta de diskuterat politik under de senaste tolv månaderna. Som framgår av tabell 4 har en majoritet av alla svarande engagerat sig i politiska diskussioner. Exempelvis har drygt 8 av 10 i riket i stort diskuterat politik någon enstaka gång eller flera gånger under det senaste året.

Samtidigt visar svaren att de boende i områden med socioekonomiska utmaningar är minst involverade i politiska diskussioner jämfört med boende i samtliga andra områden och i riket som helhet. I dessa områden uppger 64 procent att de diskuterat politik, jämfört med nästan 83 procent i områden utan socioekonomiska utmaningar och 79 procent i områden på landsbygden.

Tabell 4. Andel som någon enstaka gång eller flera gånger diskuterat politik under de senaste tolv månaderna.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Samtliga	64,0	82,9	79,0	80,2	81,4
Kvinnor	61,1	81,6	76,3	80,6	79,7
Män	66,8	84,2	81,4	79,8	83,0

Källa: *Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.*

3.2.1. Vanligare att personer med högre utbildning diskuterar samhälls- och politiska frågor

Personer med högre utbildning är i snitt mer involverade i diskussioner om samhällsfrågor, jämfört med personer med lägre utbildning. Detta gäller för samtliga svarande. Exempelvis uppger 43 procent av de med förgymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar att de flera gånger eller någon gång i veckan diskuterat samhällsfrågor, medan motsvarande siffra bland personer med eftergymnasial utbildning är 62 procent.

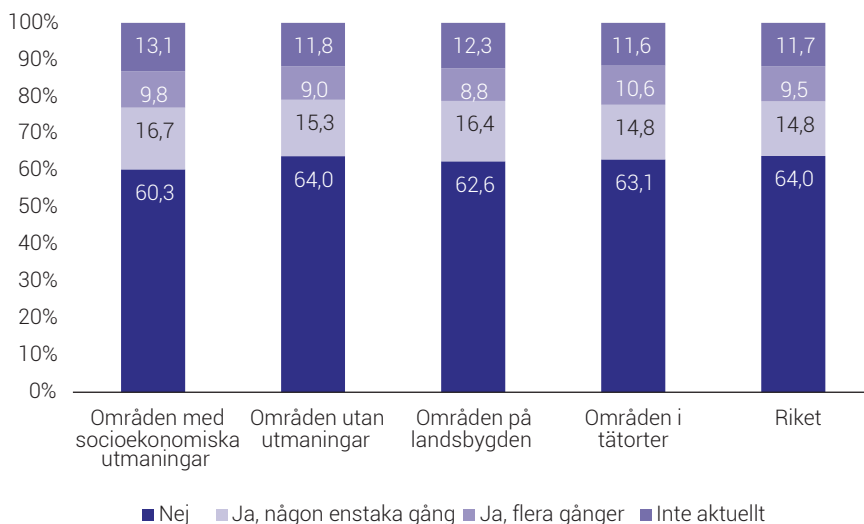
I samtliga områden, med undantag för de på landsbygden, uppger inrikes födda i högre utsträckning att de har engagerat sig i diskussioner om samhällsfrågor än utrikes födda. Siffrorna för riket som helhet är nästan 67 procent för inrikes födda och drygt 54 procent för utrikes födda. Motsvarande siffror i områden med socioekonomiska utmaningar är drygt 61 procent jämfört med knappt 45 procent. Samtidigt deltar yngre i områden med socioekonomiska utmaningar i större utsträckning i diskussioner om samhällsfrågor än äldre. Inga statistiskt signifikanta skillnader finns mellan kvinnor och män.

Resultaten visar att intresset för att diskutera politik samvarierar också med vissa bakgrundsvariabler. Personer med högre utbildning och yngre (17–45 år) diskuterar i snitt mer politik, jämfört med de med lägre utbildning och äldre (46+ år). Dessa skillnader förekommer i samtliga områden och i riket som helhet. Inrikes födda är också mer involverade i politiska diskussioner än utrikes födda i alla områden, förutom i områden på landsbygden.

3.3. En fjärdedel har inte uttryckt sina politiska åsikter av rädsla

Slutligen fick deltagarna i undersökningen svara på frågan om huruvida de under det senaste året av rädsla för hot, trakasserier eller våld avstått från att uttrycka sina politiska åsikter. Resultaten visas i diagram 6.

Diagram 6. Andel som under senaste året av rädsla för hot, trakasserier eller våld avstått från att uttrycka sin politiska åsikt.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

I riket i stort uppger drygt 24 procent att de någon enstaka gång eller flera gånger har avstått från att uttrycka sina politiska åsikter under det senaste året. Motsvarande andel i områden med socioekonomiska utmaningar är 27 procent. Mellan 8–10 procent i de olika områdena uppger att de flera gånger avstått från att uttrycka sina politiska åsikter av rädsla. Det finns inga statistiskt säkerställda skillnader mellan de olika områdena. I samtliga områden uppger således ungefär lika stora andelar att de någon enstaka gång eller flera gånger avstått från att uttrycka sig.

I syfte att undersöka eventuella skillnader mellan olika samhällsgrupper avseende frågan om de har avstått från att uttrycka sina politiska åsikter av rädsla för hot, trakasserier eller våld, genomfördes en rad ytterligare analyser. Resultaten visar att varken kön eller utbildningsnivå har någon större inverkan på risken att avstå från att uttrycka sina åsikter. Detta gäller i samtliga områden och i riket i stort. Däremot visar analyserna att inrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar i större utsträckning avstår från att uttrycka sina politiska åsikter än utrikes födda – drygt 31 procent jämfört med drygt 22 procent.

Åldern verkar ha en större inverkan på svaren på frågan. I samtliga områden, med undantag för de i tätorter, uppger en större andel yngre (17–45 år) än äldre (46+ år) att de under det senaste året avstått från att uttrycka sina politiska åsikter. I riket är andelen nästan 30 procent bland yngre jämfört med knappt 20 procent bland äldre. I områden med socioekonomiska utmaningar är motsvarande andelar nästan 29 procent jämfört med drygt 24 procent.

4. Engagemang i det civila samhället

Syftet med analyserna i detta kapitel är att få en övergripande bild av i vilken utsträckning människor i olika områden och i riket som helhet engagerar sig i det civila samhället och i ideellt arbete. Fokus ligger på att beskriva eventuella skillnader mellan olika områden.

Civilsamhället ses ofta som ett nödvändigt inslag i den moderna demokratin eftersom det fyller många viktiga roller och funktioner. Det fungerar som kanal för engagemang, sociala gemenskaper och förmedlare av intressen mellan stat och medborgare (Putnam, 2000). Därtill har organisationer i civilsamhället tilldelats ett stort värde för formandet av demokratiskt värdefulla attityder, värderingar och färdigheter. Det civila samhället sägs därför fungera som ”skolor i demokrati” (Warren, 2001). Idén bygger på tesen att när individer deltar i föreningar och där fattar gemensamma beslut, resonerar och samtalar, skapas ett lärande kring demokratins praktik och de kunskaper och värden som vår demokrati ytterst bygger på (de Tocqueville, 1997). Därtill antas deltagande och engagemang i föreningslivet bidra till utveckling av en stark känsla av tillit och sociala normer om ömsesidighet som ”spiller över” till att gälla även förtroendet för människor i allmänhet (Putnam, 2000).

Vid sidan av medlemskap i olika föreningar utgör också utförandet av ideellt arbete, eller det som också kallas frivilligt arbete, en viktig del i människors medborgerliga engagemang. Forskningen visar bland annat att ideellt arbete är kopplat till att vara etablerad i samhället och ha tillgång till olika arenor, som skapas till följd av att man har ett förvärvsarbete, bor i bostadsrätt eller hus, har en familj, etcetera (se von Essen, Jegermalm & Svedberg, 2015).

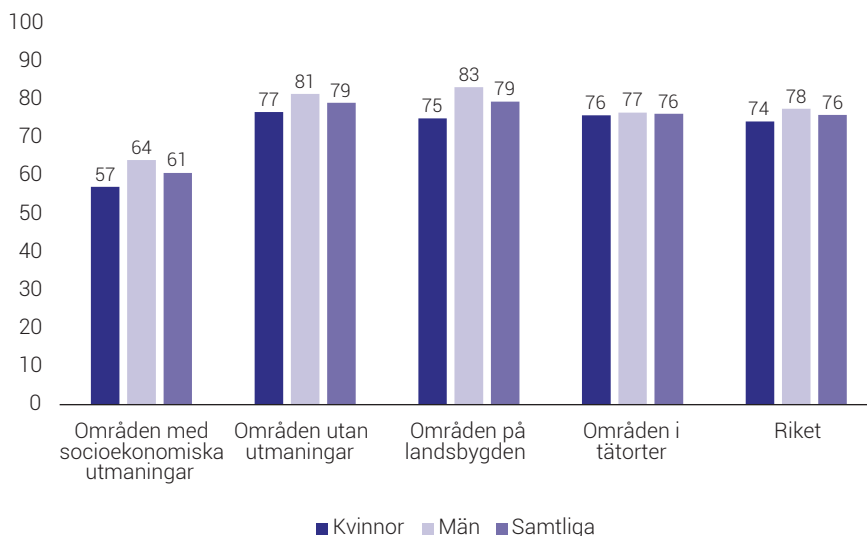
4.1. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar är medlemmar i föreningar

För att få en bild av det sammanlagda medlemskapet i civilsamhället i olika områdestyper och i riket i stort, slogs medlemskapet i samtliga föreningar ihop. Diagram 7 visar således andelen personer i respektive områden som är medlemmar i minst en förening. Resultatet visar att områden med socioekonomiska utmaningar tydligt skiljer sig från de andra områdena och riket som helhet. Bland boende i dessa områden är drygt 6 av 10 medlemmar i minst en förening, medan i områden utan socioekonomiska utmaningar och på landsbygden är närmare 8 av 10 medlemmar i minst en förening.

” Det skiljer cirka 15 procentenheter mellan riket som helhet och områden med socioekonomiska utmaningar när det kommer till att vara föreningsmedlem. Högst andel som är medlemmar i förening finns i områden på landsbygden.

Skillnaderna mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områden kvarstår även när hänsyn tas till kön. Såväl kvinnor som män i områden med socioekonomiska utmaningar är alltså i lägre utsträckning medlemmar i föreningar, jämfört med kvinnor och män i andra områden. Exempelvis är drygt 57 procent av kvinnorna i områden med socioekonomiska utmaningar medlemmar i minst en förening, jämfört med drygt 74 procent av kvinnorna i riket som helhet.

Diagram 7. Andel som är medlemmar i minst en förening. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Inom samtliga områden, med undantag för områden på landsbygden, är skillnaderna mellan könen för små för att de ska vara statistiskt säkerställda. I områden på landsbygden är däremot en större andel män än kvinnor medlemmar i minst en förening, drygt 83 respektive 75 procent.

4.1.1. Fler högtbildade och inrikes födda är medlemmar i föreningar

I tabell 5 redovisas andelen som är medlemmar i minst en förening, uppdelat efter utbildningsnivå och födelsebakgrund. Där framgår det tydligt att dessa bakgrundsvariabler har betydelse för i vilken utsträckning människor engagerar sig i föreningslivet. Exempelvis är personer med eftergymnasial utbildning i samtliga områden och i riket som helhet i större utsträckning medlemmar i föreningar än de med gymnasial och förgymnasial utbildning. I områden med socioekonomiska utmaningar är siffrorna drygt 72 procent för de med eftergymnasial utbildning och knappt 48 procent för de med förgymnasial utbildning.

Vidare visar tabellen att de personer som är födda i Sverige i högre utsträckning är föreningsmedlemmar än de som är födda utomlands. Detta gäller oavsett område. Exempelvis är drygt 5 av 10 utrikes födda i områden på landsbygden medlemmar i minst en förening, jämfört med över 8 av 10 bland inrikes födda.

Tabell 5. Andel medlemmar i minst en förening efter utbildningsnivå och födelsebakgrund.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Förgymnasial	47,6	69,4	69,1	69,6	66,2
Gymnasial	64,1	76,7	82,0	74,3	74,2
Eftergymnasial	72,3	87,6	83,7	84,4	83,3
Inrikes född	68,7	80,5	82,6	79,1	78,9
Utrikes född	53,6	71,2	50,8	57,4	64,4

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Skillnaderna mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områdestyper kvarstår i stort sett oförändrade även när hänsyn tas till olika bakgrundsvariabler. Detta innebär till exempel att såväl inrikes som utrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar i lägre utsträckning är medlemmar i föreningar, jämfört med inrikes och utrikes födda i andra områden. Liknande mönster finns också när det gäller utbildningsnivå. Rent statistiskt betyder detta att, utöver dessa bakgrundsvariabler, finns det andra faktorer som också har en inverkan på huruvida människor deltar i föreningslivet eller inte. Det kan bland annat handla om personliga förutsättningar i form av tid, resurser och motivation.

4.2. Medlemskap i olika föreningstyper påverkas av boendeområdet

Diagram 8 visar andel medlemmar i olika föreningar efter typ av bostadsområde. Först och främst visar diagrammet att fackliga organisationer och idrottsföreningar lockar störst andel människor i samtliga områden och i riket i stort. Drygt 4 av 10 personer i riket som helhet uppger att de är medlemmar i en facklig organisation och drygt 3 av 10 i en idrottsförening.

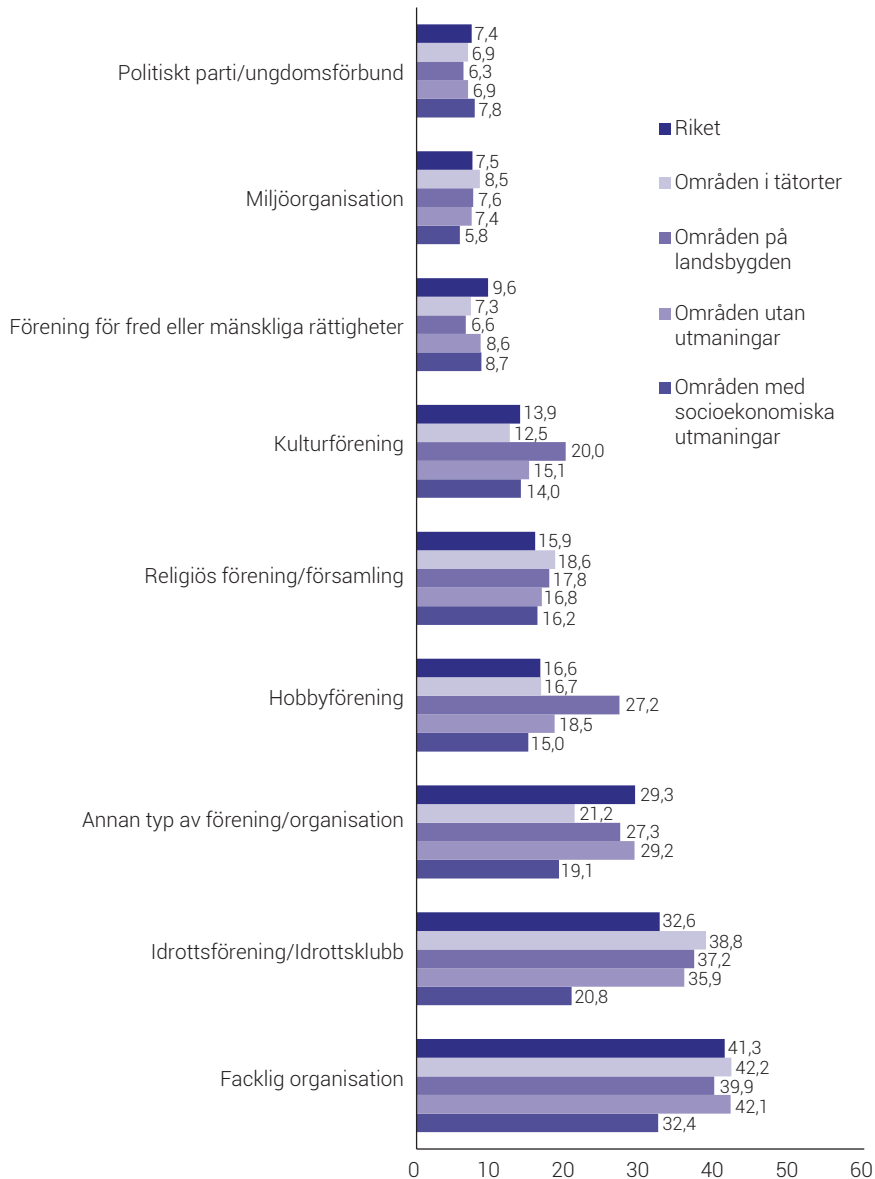
Vissa typer av föreningar är dock mindre populära. Till exempel uppger en låg andel att de är medlemmar i politiska partier/ungdomsförbund, föreningar för fred och mänskliga rättigheter samt miljöorganisationer.

Överlag förekommer små skillnader mellan områdena vad gäller medlemskap i olika typer av föreningar. Resultaten visar att det inte förekommer några skillnader i andelen som är medlemmar i politiska partier/ungdomsförbund, föreningar för fred och mänskliga rättigheter samt religiösa föreningar.

Däremot förekommer skillnader mellan de olika områdena i relation till andra typer av föreningar. Bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar är andelen medlemmar i idrottsföreningar eller idrottsklubbar och annan typ av förening drygt 10 procentenheter lägre jämfört med riket i stort och andra områdestyper. Även medlemskapet i fackliga organisationer och miljöorganisationer är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar än i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i stort. Drygt 32 procent i områden med socioekonomiska utmaningar uppger att de är medlemmar i en facklig organisation, medan motsvarande siffra i områden utan socioekonomiska utmaningar är över 42 procent.

Därtill visar resultaten att andelen som uppger att de är medlemmar i en hobbyförening (27 procent) och kulturförening (20 procent) är störst i områden på landsbygden, jämfört med samtliga andra områden och riket i stort.

Diagram 8. Andel medlemmar i olika föreningar.

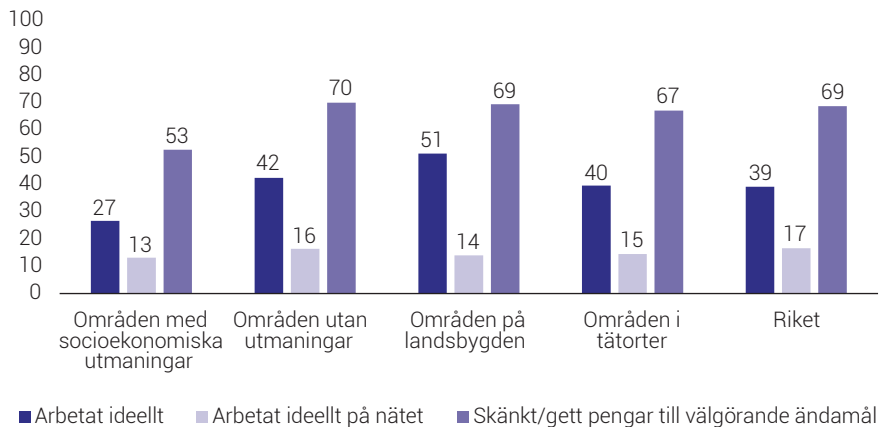

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

4.3. Färre i områden med socioekonomiska utmaningar arbetar ideellt

I syfte att undersöka ideellt arbete tillfrågades deltagarna i enkätundersökningen hur ofta de under de senaste tolv månaderna "arbetat ideellt", "arbetat ideellt på nätet" och "skänkt/gett pengar till välgörande ändamål". Av diagram 9 framgår att en betydande andel människor i samtliga områden och i riket som helhet uppger att de har skänkt pengar till välgörande ändamål. Exempelvis har ungefär 7 av 10 personer i områden utan socioekonomiska utmaningar skänkt pengar. Motsvarande andel är dock lägre i områden med socioekonomiska utmaningar. Där uppger knappt 53 procent att de har skänkt pengar till välgörande ändamål, jämfört med nästan 69 procent i riket. Detta är dock inte särskilt överraskande då aktiviteten att skänka pengar är nära kopplad till människors ekonomiska förutsättningar och situation.

Diagram 9. Andel som någon enstaka gång eller flera gånger arbetat ideellt under de senaste 12 månaderna. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

” Färre i områden med socioekonomiska utmaningar arbetar ideellt. Däremot är ideellt arbete på nätet ungefär lika vanligt, oavsett områdestyp.

Andelen som har engagerat sig i ideellt arbete är också lägre i områden med socioekonomiska utmaningar. Knappt 27 procent har arbetat ideellt i dessa områden, jämfört med drygt 51 procent i områden på landsbygden och över 39 procent i riket som helhet. Det förekommer däremot inga statistiskt säkerställda skillnader mellan områdena

i fråga om ideellt arbete på nätet. I samtliga områden och i riket som helhet är det en betydligt lägre andel som engagerar sig i ideellt arbete på nätet jämfört med andelen som arbetat ideellt på annat sätt.

4.3.1. Högutbildade i högre grad ideellt engagerade

I syfte att få en övergripande bild av vilka som engagerar sig i ideellt arbete, slogs alla frågor om ideellt arbete överlag och ideellt arbete på nätet ihop. Den bakgrundsvariabel som främst visar sig vara kopplad till ideellt arbete i samtliga områden och riket i stort är utbildningsnivå.

Som framgår av tabell 6 är personer med eftergymnasial utbildning i högre utsträckning engagerade i ideellt arbete än personer med förgymnasial och gymnasial utbildning. Till exempel uppger drygt 42 procent av de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar att de arbetat ideellt, medan motsvarande siffra bland de med förgymnasial utbildning är drygt 24 procent.

Vidare finns det i områden med socioekonomiska utmaningar, i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i stort statistiskt säkerställda skillnader mellan inrikes och utrikes födda. Personer födda i Sverige är mer engagerade i ideellt arbete än personer födda utomlands. Det finns däremot inga skillnader mellan kvinnor och män i detta avseende. Endast i riket i stort är åldern kopplad till ideellt engagemang. Den yngre åldersgruppen (17–45 år) är mer engagerad jämfört med den äldre åldersgruppen (46+ år).

Tabell 6. Andel som arbetat ideellt.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utma- ningar	Områ- den på lands- bygden	Områ- den i tätorter	Riket
Förgymnasial	24,1	41,3	48,6	41,2	38,4
Gymnasial	29,1	46,4	56,4	39,4	42,4
Eftergymnasial	42,5	56,4	60,8	55,6	53,9
Inrikes född	39,8	50,5	57,3	45,8	48,3
Utrikes född	22,6	40,2	42,6	35,7	36,4

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Återigen kvarstår skillnaderna mellan de olika områdena även efter att hänsyn tagits till olika bakgrundsvariabler. Som framgår av tabellen är till exempel personer med eftergymnasial utbildning i lägre utsträckning engagerade i ideellt arbete än personer med motsvarande utbildning i riket i stort och i andra områden.

DEL 2 – Upplevd delaktighet

Faktorer som anses ha en central betydelse för engagemang och deltagande i en levande demokrati är medborgarnas politiska kunskaper och upplevda förmåga att påverka samhället.

Resultaten i korthet – del 2

Politisk kunskap

- » Den självskattade kunskapen är generellt sett hög och skiljer sig inte mycket i de olika områdena. Nästan 8 av 10 (79 procent) i riket i stort anser att de har mycket eller ganska bra kunskap om demokratin. I områden med socioekonomiska utmaningar ligger motsvarande siffra på ungefär 72 procent.
- » Män självskattar sin kunskap om demokratin högre i alla områden jämfört med kvinnor. I områden med socioekonomiska utmaningar är andelen 75 procent bland männen och drygt 68 procent bland kvinnorna.
- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar har i högre grad svarat fel på frågor som mäter politisk kunskap.
- » Även om kvinnorna i områden på landsbygden och kvinnorna i områden med socioekonomiska utmaningar uppger en lika hög grad av självskattad kunskap om hur demokratin fungerar, har kvinnorna i områden på landsbygden en högre faktisk kunskap.

Den egna politiska förmågan och systemets villighet att lyssna

- » Överlag bedömer samtliga att deras möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutfattare på olika nivåer är små. Exempelvis uppger drygt 34 procent i områden med socioekonomiska utmaningar att de har mycket eller ganska stor möjlighet att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen, medan motsvarande siffra för EU ligger på knappt 11 procent.
- » En större andel i områden med socioekonomiska utmaningar anser att de kan föra fram sina åsikter till beslutsfattarna i Sverige och EU än i de andra områdena. Däremot bedömer en lägre andel i områden med socioekonomiska utmaningar att de kan göra det samma till beslutsfattare i kommunen jämfört med riket som helhet och områden på landsbygden.
- » Män uppger i högre utsträckning än kvinnor en politisk självtilltro i samtliga områden och i riket i stort.

Forts. Resultaten i korthet – del 2

Att känna sig behövd och delaktig

- » Totalt känner sig de flesta behövda och delaktiga i samhället i samtliga områden, exempelvis känner sig ungefär 7 av 10 i riket i stort behövda och delaktiga.
- » Skillnaderna mellan områdena är överlag små. Områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig dock åt från riket i stort och områden utan socioekonomiska utmaningar. Till exempel känner sig knappt 67 procent behövda i dessa områden jämfört med över 70 procent i riket i stort.
- » Resultaten visar att kvinnor och män känner sig behövda och delaktiga i ungefär lika stor utsträckning. Endast i områden utan socioekonomiska utmaningar är det en större andel kvinnor än män som känner sig behövda – ungefär 73 procent jämfört med nästan 69 procent.

5. Individers upplevda delaktighet

Individers upplevda delaktighet och systemets villighet att lyssna har betydelse för deras deltagande i demokratin. Avgörande aspekter är politisk kunskap, politisk självtilltro och möjlighet att påverka, samt upplevelsen av att känna sig behövd och delaktig i samhället.

Medborgarnas kunskaper om politik och om hur det politiska systemet fungerar är en av de faktorer som anses ha en central betydelse för engagemang och deltagande i en levande demokrati. Kapabla och kunniga medborgare är särskilt viktiga i en representativ valdemokrati som Sverige, där medborgarna bland annat har plikten och ansvaret att i samband med regelbundet återkommande val ge mandat till och utkräva ansvar av sina valda representanter (se Delli Carpini & Keeter, 1996). Politisk kunskap kan delas upp i två aspekter. Den första aspekten, självskattad kompetens, handlar om en allmän tilltro till den egna förmågan att förstå hur det demokratiska systemet fungerar. Den andra aspekten handlar om medborgarnas faktiska kunskaper om hur det politiska systemet fungerar och vilka lagar som gäller.

För att förstå individers politiska engagemang och deltagande måste dessutom hänsyn tas till deras subjektiva känsla av att kunna påverka politiken och till deras bedömning av det politiska systemets villighet att lyssna på sina medborgare. Inom forskningen brukar individers egen känsla av att kunna påverka politiken och göra skillnad i samhället benämnas som *politisk självtilltro*. Individens bedömning av det politiska systemets villighet att lyssna på sina medborgare relaterar däremot till *systemets villighet* (Lee, 2010; Riedel & Sullivan, 2001; Sohl, 2014).

Att känna sig behövd och delaktig i samhället är grundläggande byggstenar i en demokrati. Detta inte minst eftersom dessa känslor i högsta grad är relaterade till viljan att uttrycka sitt stöd för den politiska samhällligheten och att engagera sig i samhället på olika sätt (Amnå, 2008; Dahlstedt, 2018; Easton, 1965).

5.1. Självskattad kunskap är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar

Den första aspekten av politisk kunskap, *självskattad kunskap* mättes med hjälp av följande enkätfråga: *Hur anser du att dina kunskaper är om hur demokratin fungerar i Sverige?* Svarsalternativen gick från mycket bra till mycket dåliga, med möjlighet att svara ”vet ej”. Diagram 10 visar andelen som anser att de har mycket eller ganska bra kunskaper om hur demokratin fungerar i Sverige.

68

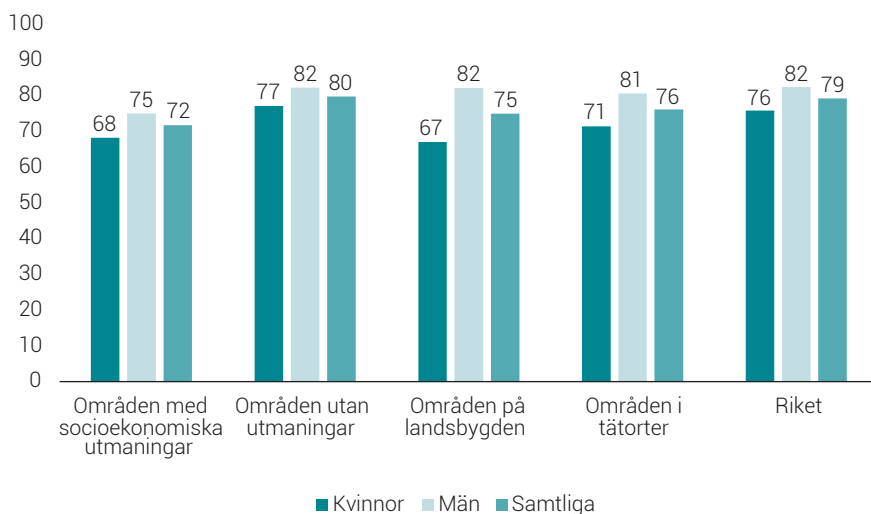
Överlag är den *självskattade kunskapen* hög i samtliga områden. Nästan 8 av 10 (79 procent) i riket i stort anser att de har mycket eller ganska bra kunskaper om demokratin. I områden med socioekonomiska utmaningar ligger motsvarande siffra på ungefär 72 procent, vilket är statistiskt signifikant lägre än i riket i stort (79 procent) och i områden utan socioekonomiska utmaningar (80 procent).

Vidare visar resultaten att i samtliga områden anser en större andel män än kvinnor att de har mycket eller ganska bra kunskaper om hur demokratin fungerar i Sverige. Bland boende i områden på landsbygden är andelen drygt 82 procent bland männen och 67 procent bland kvinnorna. I områden med socioekonomiska utmaningar är motsvarande siffror 75 procent bland männen och drygt 68 procent bland kvinnorna.

Samtidigt anser en lägre andel kvinnor och män i områden med socioekonomiska utmaningar att de har goda kunskaper om hur demokratin fungerar, jämfört med kvinnor och män i riket i stort och i områden utan socioekonomiska utmaningar. Drygt 68 procent av kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar uppger att de har goda kunskaper, medan motsvarande siffror i riket

som helhet är ungefär 76 procent. Detta betyder alltså att även efter att hänsyn tagits till kön, är den självskattade kompetensen lägre i områden med socioekonomiska utmaningar än i riket som helhet och i områden utan socioekonomiska utmaningar. Däremot uppger kvinnorna i områden på landsbygden, i likhet med kvinnorna i områden med socioekonomiska utmaningar, att de i lägre grad har ganska eller mycket bra kunskap om hur demokratin fungerar.

Diagram 10. Andel som anser att de har mycket eller ganska bra kunskap om hur demokratin fungerar. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

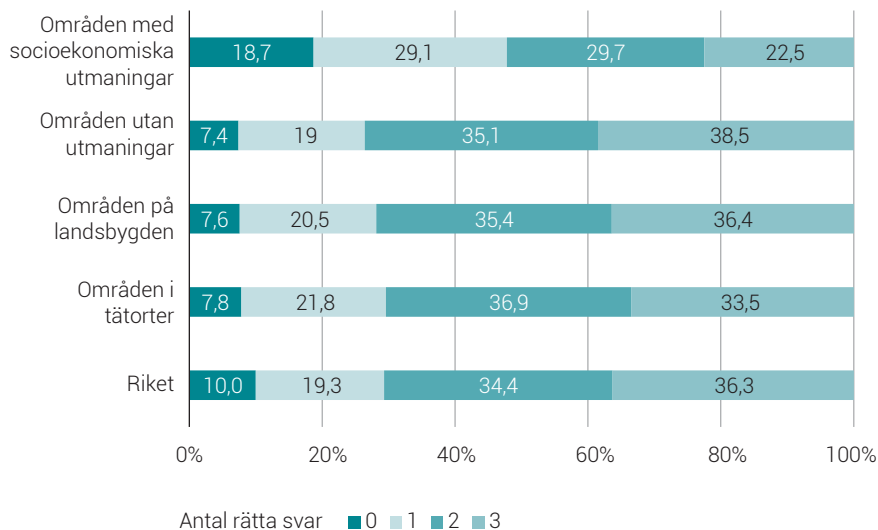
Den andra aspekten av politisk kunskap, *faktisk kunskap*, undersöktes med hjälp av tre frågor som handlar om Sveriges lagar och det politiska systemet i sin helhet. Dessa löd: 1) *Vilket eller vilka av följande påståenden är sanna?* 2) *Vad är huvudsyftet med Sveriges grundlagar?* 3) *Kan man straffas för det man skriver i sociala medier?*

Resultaten för faktisk politisk kunskap redovisas i diagram 11. Totalt sett har boende i områden med socioekonomiska utmaningar i högre grad svarat fel på kunskapsfrågorna jämfört med boende i andra områden och i riket i stort. Som framgår av diagrammet har ungefär 19 procent svarat fel på alla

frågorna och drygt 22 procent har svarat rätt på samtliga frågor. Motsvarande siffror i riket som helhet är 10 respektive drygt 36 procent.

Vidare visar analyserna att det totalt sett skiljer sig lite mellan kvinnor och män när det handlar om faktisk politisk kunskap. Endast i områden i tätorter är skillnaden mellan könen statistiskt signifikant. I dessa områden har männen i något större utsträckning svarat rätt på kunskapsfrågorna än kvinnorna. 37 procent av männen har rätt på samtliga frågor, medan motsvarande siffra bland kvinnorna är knappt 30 procent. Även om kvinnorna i områden på landsbygden uppger att de har lika låg kunskap om hur demokratin fungerar som kvinnor i områden med socioekonomiska utmaningar, visar resultaten att de ändå har en högre faktisk kunskap.

Diagram 11. Faktisk politisk kunskap efter antal rätta svar. Anges i procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

5.1.1. Högre politisk kunskap bland högutbildade och inrikes födda

Det finns betydande skillnader i politisk kunskap bland olika samhällsgrupper. Såväl den självskattade som den faktiska kunskapen är högre bland personer med högre utbildning. Exempelvis skattar drygt 80 procent av de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar att de har mycket eller ganska stor kunskap om hur demokratin fungerar i Sverige, medan motsvarande siffra bland de med förgymnasial utbildning är 68 procent. Motsvarande siffror för riket som helhet är 86 respektive 73 procent. Det finns också skillnader mellan utrikes och inrikes födda. I riket i stort och i områden med socioekonomiska utmaningar skattar inrikes födda sina kunskaper om demokratin högre än utrikes födda. Bland utrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar skattar ungefär 69 procent sina kunskaper som mycket eller ganska stora, jämfört med drygt 75 procent bland inrikes födda. Motsvarande siffror i riket som helhet är 74 respektive 81 procent.

71

Skillnader mellan utrikes och inrikes födda finns också avseende faktisk politisk kunskap, där utrikes födda svarar fel i större utsträckning på kunskapsfrågorna än inrikes födda. Exempelvis i områden med socioekonomiska utmaningar uppgår andelen utrikes födda som svarar rätt på minst två frågor till knappt 39 procent, medan motsvarande siffra bland inrikes födda är nästan 67 procent.

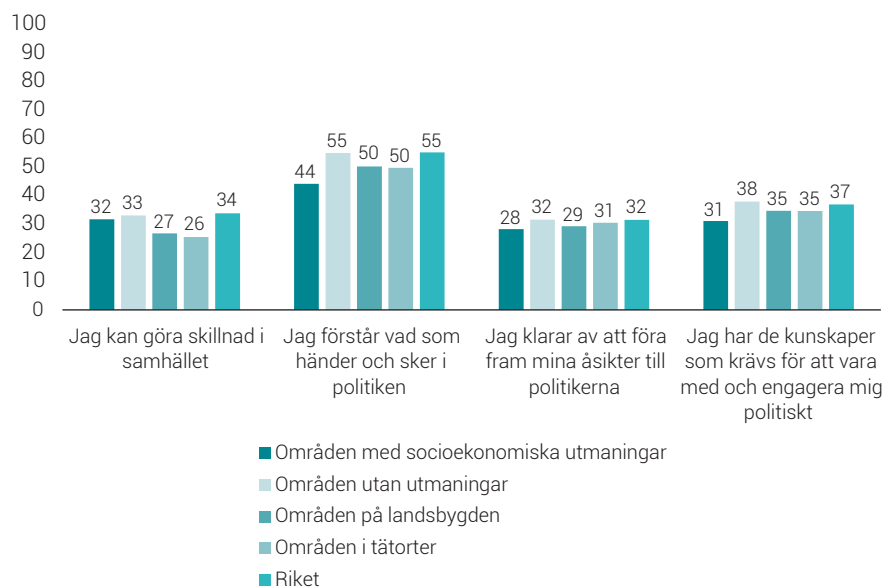
5.2. Lägre politisk självförtroende i områden på landsbygden, i tätort och i områden med socioekonomiska utmaningar

Den egna politiska förmågan, den politiska självförtroendet, mättes genom fyra påståenden (se diagram 12). Det framgår tydligt av resultatet att en större andel av de boende i samtliga områden och i riket i stort instämmer helt eller till stor del i påståendet *"jag förstår vad som händer och sker i politiken"*, i

jämförelse med de andra tre påståendena. Exempelvis instämmer nästan 5 av 10 personer i påståendet i områden på landsbygden och i tätorter.

Den politiska självtilltron varierar också mellan de olika områdestyperna. Det är framförallt boende i riket som helhet och i områden utan socioekonomiska utmaningar som skiljer sig från de i områden med socioekonomiska utmaningar och de i områden på landsbygden.

Diagram 12. Andel som helt eller till stor del instämmer i påståendena i diagrammet. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Boende i områden med socioekonomiska utmaningar instämmer i lägre utsträckning i påståendena att de förstår vad som sker i politiken, att de klarar av att föra fram sina åsikter samt att de har de kunskaper som krävs för att engagera sig i politiken, i jämförelse med boende i riket som helhet och i områden utan utmaningar. Exempelvis uppger drygt 44 procent av boende i dessa områden att de förstår vad som händer och sker i politiken, medan motsvarande siffra i riket i stort ligger på drygt 55 procent. Dessa skillnader

kvarstår även när svaren från samtliga fyra påståenden slås samman i ett index och ett genomsnittligt värde analyseras per boendeområde.

Vidare är andelen som instämmer helt eller till stor del i påståendet *”jag kan göra skillnad i samhället”* lägre i områden på landsbygden (27 procent) och i tätorter (26 procent) i jämförelse med riket i stort (34 procent).

5.2.1. Känslan av att kunna påverka i EU och i Sverige är större i områden med socioekonomiska utmaningar

För att undersöka det politiska systemets villighet att lyssna, tillfrågades deltagarna i undersökningen om att bedöma sina möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i EU, Sverige, regionen och i kommunen. I diagram 13 redovisas andel som svarade att de har mycket eller ganska stora möjligheter.

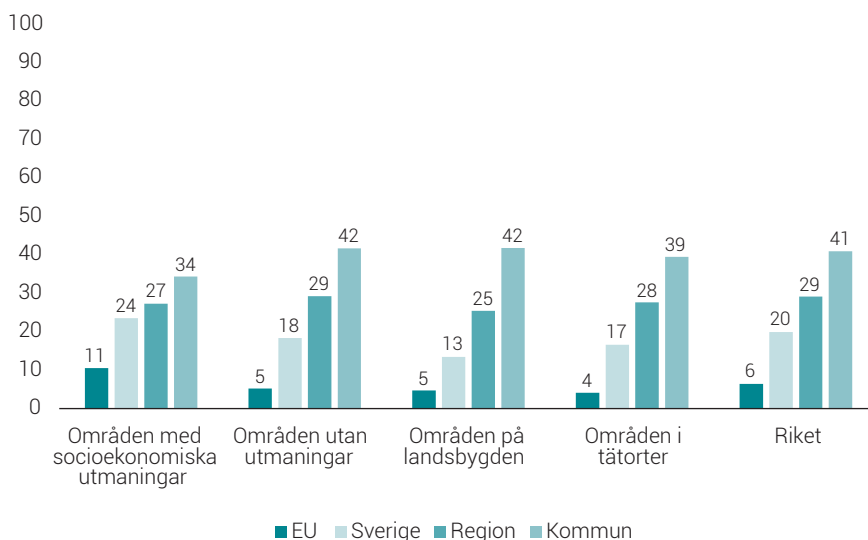
” Nästan 11 procent av boende i områden med socioekonomiska utmaningar upplever sig kunna påverka i EU, jämfört med cirka 6 procent i riket som helhet.

73

Överlag bedömer samtliga svarande att deras möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutfattare är små. Den högsta andelen bland alla områden och på alla nivåer ligger på cirka 42 procent. Ett annat genomgående mönster är att alla svarande bedömer sina möjligheter att framföra sina åsikter som mindre ju längre bort från beslutsfattarna de befinner sig. Exempelvis uppger drygt 34 procent i områden med socioekonomiska utmaningar att de har mycket eller ganska stor möjlighet att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i kommunen, medan motsvarande siffra för EU ligger på knappt 11 procent.

Det framträder också skillnader mellan olika områden. Bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar är det en relativt högre andel som bedömer sina möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutsfattare i EU som stora, jämfört med bland boende i områden utan socioekonomiska utmaningar, på landsbygden och i tätorter.

Diagram 13. Andel som uppger att de har mycket eller ganska stora möjligheter att föra fram sina åsikter. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Vad gäller möjligheter att framföra sina åsikter till beslutsfattare i Sverige, visar resultatet återigen att bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar är det en större andel (24 procent) som bedömer sina möjligheter som stora, jämfört med områden utan socioekonomiska utmaningar (18 procent) och på landsbygden (13 procent) samt i riket som helhet (20 procent).

Inga statistiskt säkerställda skillnader förekommer mellan områdena vad gäller att föra fram sina åsikter till beslutsfattare i regionen. Drygt 3 av 10 i riket uppger att de har mycket eller ganska stora möjligheter att göra det.

Resultaten visar däremot att bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar bedömer drygt 34 procent att de har mycket eller ganska stora möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutsfattare i kommunen, vilket är en lägre andel än i riket som helhet (41 procent) och i områden på landsbygden (42 procent).

5.2.2. Högutbildade tror mer på sin egen förmåga och på att systemet kan påverkas

Det finns ett antal genomgående skillnader mellan olika befolkningsgrupper. I samtliga områden och i riket i stort uppger männen en högre politisk självtilltro än kvinnorna. Den politiska självtilltron hänger också ihop med utbildningsnivå, där högutbildade uttrycker en högre tilltro till den egna förmågan att påverka och förändra samhället. Även detta gäller i samtliga områden.

Såväl i riket i stort som i områden med socioekonomiska utmaningar är dessutom den politiska självtilltron högre bland inrikes födda jämfört med bland utrikes födda. I dessa områden uttrycker den yngre gruppen (17–45 år) en högre grad av tilltro än den äldre åldersgruppen (46+ år).

Vad gäller systemets villighet att lyssna finns inga skillnader mellan kvinnors och mäns upplevda möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer i EU, Sverige, regionen och kommunen. Däremot uttrycker personer med högre utbildning i större utsträckning att de har möjlighet att föra fram sina åsikter jämfört med de med lägre utbildning. Detta gäller i samtliga områden och i riket i stort. Därtill uppger utrikes födda i områden med socioekonomiska utmaningar i genomsnitt i högre utsträckning än inrikes födda att de har möjligheter att föra fram sina åsikter till de som bestämmer.

I samtliga områden, förutom på områden på landsbygden, uppfattade även den yngre åldersgruppen (17–45 år) sina möjligheter som större jämfört med den äldre gruppen (46+ år).

5.3. En majoritet känner sig behövda och delaktiga i samhället

I diagram 14 redovisas andelen som svarar ”stämmer mycket bra” eller ”stämmer ganska bra” på påståendena om att känna sig behövda och delaktiga i det svenska samhället. Totalt sett instämmer en majoritet av de till-

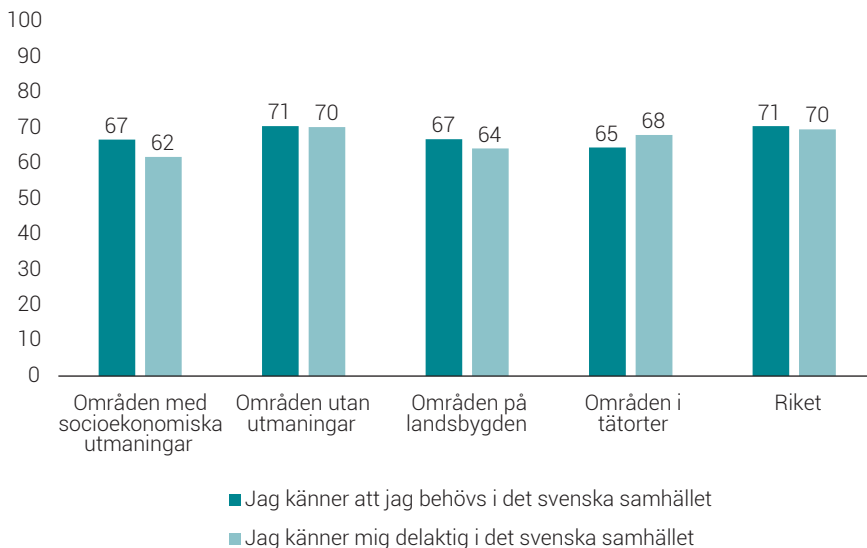
frågade i dessa påståenden. Ungefär 7 av 10 i riket känner sig behövd och delaktiga.

Det förekommer vissa skillnader mellan de olika områdena, men dessa är överlag små. Områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig dock åt från riket i stort och områden utan socioekonomiska utmaningar. Knappt 67 procent känner sig behövd i dessa områden jämfört med över 70 procent i riket i stort. Andelen som känner sig delaktiga i samhället ligger på cirka 62 procent i områden med socioekonomiska utmaningar, medan motsvarande siffra för riket som helhet och för områden utan socioekonomiska utmaningar ligger på nästan 70 procent.

Områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig dock inte från områden på landsbygden och i tätorter i dessa avseenden. Som framgår av diagrammet är det cirka 67 procent på både landsbygden och i områden med socioekonomiska utmaningar som känner sig behövd i det svenska samhället.

76

Diagram 14. Andel som känner sig behövd och delaktiga i samhället. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

5.3.1. Utbildning påverkar upplevelsen av att känna sig behövd och delaktig i samhället

För att undersöka om känslan av att vara behövd och av delaktighet skiljer sig åt mellan olika befolkningsgrupper genomfördes en rad analyser. Överlag kvarstår skillnaderna mellan de olika områdena även när hänsyn tas till olika bakgrundsvariabler.

Analyserna visar att kvinnor och män känner sig behövda i ungefär lika stor utsträckning. I områden utan socioekonomiska utmaningar är det dock en större andel kvinnor än män som känner sig behövda – ungefär 73 procent jämfört med nästan 69 procent.

Totalt sett är det små skillnader mellan utrikes och inrikes födda vad gäller att känna sig behövda i samhället. Endast i områden med socioekonomiska utmaningar är det en större andel utrikes födda än inrikes födda som känner sig behövda – drygt 71 procent jämfört med knappt 62 procent.

” I riket i stort känner sig inrikes födda mer *delaktiga* i samhället än utrikes födda. I områden med socioekonomiska utmaningar känner sig en större andel utrikes födda än inrikes födda *behövda* i samhället.

Även utbildningsnivån hänger ihop med de boendes upplevelser av att känna sig behövda. Personer med eftergymnasial utbildning känner sig i större utsträckning behövda än personer med förgymnasial och gymnasial utbildning.

I områden med och utan socioekonomiska utmaningar har även ålder en viss betydelse. I båda områdena uttrycker den yngre åldersgruppen (17–45 år) en högre grad av att känna sig behövd jämfört med den äldre gruppen (46+ år).

Ungefär liknande mönster som de ovan beskrivna förekommer när det handlar om *känslan av delaktighet* mellan olika grupper. Endast i områden utan socioekonomiska utmaningar uttrycker en större andel kvinnor än män en känsla av delaktighet i samhället. Dessutom upplever de inrikes födda i riket i stort (71 procent) en större delaktighet än utrikes födda (65 procent).

Utbildningsnivå är kopplad till känsla av delaktighet. Personer med eftergymnasial utbildning känner sig mer delaktiga i samhället jämfört med personer med lägre utbildning. Dessa skillnader förekommer i samtliga områden och i riket i stort. Till exempel bland personer med eftergymnasial utbildning i riket i stort känner sig 8 av 10 delaktiga, medan knappt 6 av 10 med förgymnasial utbildning känner samma sak.

I riket som helhet och i områden utan socioekonomiska utmaningar känner yngre sig i större utsträckning delaktiga i samhället än äldre.

DEL 3 – Attityder och tillit

Förtroendet för samhällsinstitutioner, upplevelsen av en välfungerande demokrati i praktiken samt tilliten till människor är tre viktiga förutsättningar för en demokrati.

Resultaten i korthet – del 3

Förtroende för samhällsinstitutioner

- » Resultaten visar att det generellt sett finns lägre förtroende för olika samhällsinstitutioner i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och riket i stort.
- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar har dock ett högre förtroende för Arbetsförmedlingen jämfört med boende i andra områden – 24 procent jämfört med exempelvis 18 procent i riket i stort.
- » Kvinnor har i genomsnitt ett högre förtroende för samhällsinstitutionerna än män i områden utan socioekonomiska utmaningar, i riket i stort och i områden på landsbygden.
- » I alla områden och i riket i stort anger en lägre andel att de är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Europeiska unionen, i jämförelse med andelen som är nöjda med demokratin i Sverige och i den egna kommunen.

Tillit till medmänniskor

- » Boende i områden med socioekonomiska utmaningar tenderar att ha lägre tillit till medmänniskor i allmänhet och till människor i området där de bor (57 procent), jämfört med andra områden samt riket i stort (69 procent).
- » Resultaten visar inga skillnader mellan kvinnor och män vad gäller tillit till medmänniskor, oavsett område.
- » Personer som är medlemmar i minst en förening litar i större utsträckning på människor i allmänhet, oavsett område. Till exempel litar drygt 61 procent bland föreningsmedlemmar i områden med socioekonomiska utmaningar på människor i allmänhet, medan motsvarande siffra bland icke-medlemmar ligger på drygt 47 procent.

6. Förtroende för samhällsinstitutioner och social tillit

Forskningen inom demokratiteori och politisk kultur har upprepade gånger pekat ut ett antal medborgarkompetenser, beteenden, normer och attityder som viktiga förutsättningar för en fungerande demokrati (Almond & Verba, 1963; Dalton, 2008; Ekman & Zetterberg, 2010). I detta kapitel riktas ett särskilt intresse mot två av dessa demokratiska egenskaper, nämligen *politiskt förtroende* och *social eller mellanmännisklig tillit*. Medan det politiska förtroendet inbegriper såväl medborgarnas tilltro till politiska institutioner som till politiska representanter och det demokratiska systemet i stort, handlar den sociala tilliten om i vilken utsträckning människor anser att de kan lita på sina medmänniskor.

Inom den traditionella forskningen om politisk kultur och politiskt systemstöd, råder enighet om att långsiktigt stabila och effektiva demokratier kräver medborgarnas politiska stöd samt delaktighet i landets maktapparat och gemensamma angelägenheter. Djupgående politiskt missnöje och passivitet anses underminera de demokratiska processerna och i det långa loppet utgöra ett hot mot hela det politiska systemets legitimitet och existens (Almond & Verba, 1963; Easton, 1965). Samtidigt betonar andra forskare att en viss grad av politiskt missnöje kan vara bra för demokratin och dess förnyelse. Genom en kritisk granskning av politiska beslut och politiken i stort, kan medborgarna framtvinga signifikanta politiska reformer och förändringar i samhället. Dessutom har medborgarna makten att i fria och allmänna val välja att inte rösta på de makthavare som de tycker missköter sina uppgifter eller inte lever upp till deras förväntningar och istället ge chansen till några andra.

Social tillit anses dessutom utgöra en grundläggande resurs för såväl individer som samhällen i stort. Forskning visar till exempel att individer som upp-

fattar sig i allmänhet kunna lita på andra människor i genomsnitt är friskare, använder mindre droger, begår färre brott, är mer positivt inställda till framtiden, mer nöjda med livet och har mer prosociala värderingar (se Fujiwara & Kawachi, 2008; Putnam, 2007; Uslaner, 2002). Därtill visar forskning att samhällen som är präglade av en hög tillit i genomsnitt har fler invånare med demokratiska värderingar, högre ekonomisk utveckling, bättre folkhälsa samt en låg grad av korruption och brottslighet (Kawachi m.fl., 1997; Knack & Keefer, 1997; Rothstein & Uslaner, 2005; Tilly, 2004).

I Sverige och i de övriga nordiska länderna uppger en majoritet av befolkningen att de flesta människor går att lita på (Delhey & Newton, 2003). Studier har visat att den sociala tilliten i Sverige är utbredd och de grupper som inkluderas i ”de flesta” sträcker sig långt bortom den närmaste sfären av familj, vänner och bekanta (Delhey, Newton & Welzel 2011; Wollebæk, Wallman Lundåsen & Trägårdh, 2012). Däremot kan det finnas tydliga geografiska skillnader i tillit inom landets kommuner (se till exempel Göteborgs stad 2017). För att stärka och vidmakthålla en fortsatt hög social tillit är det därför angeläget att öka kunskapen om hur den sociala tilliten varierar, inte minst mellan olika områden i landet.

6.1. Förtroende för samhällsinstitutioner varierar över landet

” Förtroende för Arbetsförmedlingen är högst bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar – 24 procent jämfört med exempelvis 17,6 procent i riket i stort.

Som framgår av tabell 7 varierar personers förtroende för olika samhällsinstitutioner. Förtroendet är störst för Polisen och sjukvården medan det är lägst för Arbetsförmedlingen. Exempelvis har knappt 18 procent i riket som helhet mycket eller ganska stort förtroende för Arbetsförmedlingen.

Tabell 7 visar statistiskt säkerställda skillnader. Där det finns skillnader mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra typer av områden

är siffrorna fetmarkerade. Överlag är förtroendet för olika samhällsinstitutioner lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med bland de i andra områden och riket i stort. Exempelvis visar tabellen att andelen som har mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen ligger på cirka 42 procent i områden med socioekonomiska utmaningar, medan motsvarande siffra i riket i stort är ungefär 48 procent.

Tabell 7. Andel som har mycket eller ganska stort förtroende för olika samhällsinstitutioner i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Riksdagen	42,4	46,6	38,9	43,6	48,4
Regeringen	42,7	41,4	34,3	38,6	43,5
Din kommun	47,2	43,7	41,5	37,9	44,7
Europeiska unionen (EU)	41,6	42,7	32,5	37,2	45,0
Förenta nationerna (FN)	42,6	52,5	48,0	47,3	52,5
Domstolarna	50,7	59,9	55,3	54,1	60,1
Polisen	72,0	77,9	75,9	78,4	77,4
Sjukvården	61,3	72,1	68,5	73,6	71,1
Skolväsendet	55,2	55,7	52,1	56,7	55,8
Universitet/högskolor	60,6	64,0	58,1	60,9	65,2
Valmyndigheten	60,6	65,5	64,3	64,1	66,0
Försvarmakten	58,0	61,5	61,4	60,9	61,5
Arbetsförmedlingen	24,0	16,1	14,1	15,1	17,6
Media (TV, tidningar, radio)	42,5	43,8	42,6	40,1	44,9

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Resultaten visar dock att förtroendet för regeringen är högre bland de boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med bland boende i områden på landsbygden, knappt 43 procent respektive drygt 34 procent. I detta avseende skiljer sig inte områden med socioekonomiska utmaningar

från områden utan socioekonomiska utmaningar, i tätorter och riket som helhet. Förtroendet för Europeiska unionen är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar än i riket i stort, men högre i jämförelse med områden på landsbygden.

Vidare visar resultaten att förtroende för FN, domstolarna, Polisen och universitet/högskolor är något lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar än bland de i områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket som helhet. Förtroendet för valmyndigheten är högre i riket i stort, jämfört med i områden med socioekonomiska utmaningar, 66 procent respektive ungefär 61 procent. Dessutom är förtroendet för Arbetsförmedlingen högst bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar, jämfört med samtliga andra.

I övrigt visar tabellen att boende i områden med socioekonomiska utmaningar har ett högre eller ett lika högt förtroende för flera av samhällsinstitutionerna som de i områden på landsbygden och i tätorter.

6.1.1. Högt förtroende för samhällsinstitutioner bland högutbildade och kvinnor

Analyserna visar att ett antal bakgrundsvariabler har betydelse för förtroende för olika samhällsaktörer. Först och främst visar resultaten att människor med eftergymnasial utbildning har ett högre förtroende för samhällsinstitutioner jämfört med de som har förgymnasial eller gymnasial utbildning. Detta resultat gäller i samtliga områden och i riket i stort. Till exempel har ungefär 49 procent av de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen, medan motsvarande siffra bland de med gymnasial utbildning är drygt 38 procent.

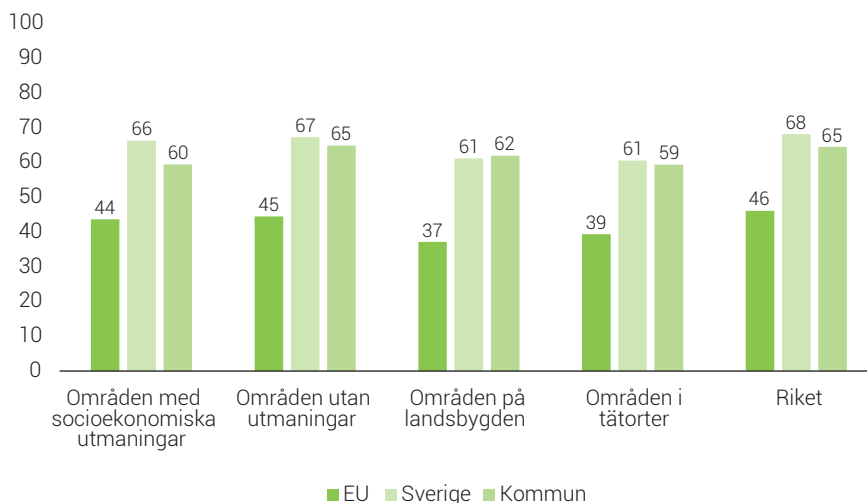
Analyser av förtroendet för samhällsinstitutionerna på en övergripande, sammanslagen nivå, visar att det också förekommer skillnader mellan könen i vissa områden. I områden utan socioekonomiska utmaningar och i riket i

stort samt i områden på landsbygden har kvinnorna i genomsnitt ett högre förtroende för samhällsinstitutionerna än männen. I områden med socioekonomiska utmaningar finns inga skillnader mellan könen. I dessa områden har däremot de yngre (17–45 år) något högre förtroende för samhällsinstitutionerna jämfört med äldre (46+ år).

6.2. Större missnöje med hur demokratin fungerar i Europeiska unionen

Det här avsnittet handlar om hur väl demokratin upplevs fungera i praktiken på olika nivåer. Deltagarna i enkätundersökningen tillfrågades: *På det hela taget, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i... (1) Europeiska unionen (EU), (2) Sverige och (3) i kommunen där du bor?* Svaret på denna fråga redovisas i diagram 15.

Diagram 15. Andel som är mycket eller ganska nöjda hur demokratin fungerar i EU, Sverige och i kommunen där en själv bor. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Ett genomgående mönster i samtliga områden och i riket som helhet är att en lägre andel uppger att de är mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i Europeiska unionen, i jämförelse med andelen som är nöjda med demokratin i Sverige och i den egna kommunen. Exempelvis uppger knappt 44 procent i områden med socioekonomiska utmaningar att de är nöjda med det sätt på vilket demokratin fungerar i EU, medan ungefär 66 procent är nöjda med demokratin i Sverige.

Däremot skiljer sig inte områden med socioekonomiska utmaningar från andra områden eller riket i stort i fråga om nöjdhet med demokratin på olika nivåer. Resultaten visar emellertid att andelen som är mycket eller ganska nöjda med demokratin funktionssätt på EU-nivå är lägre i områden på landsbygden än i riket i stort.

6.2.1. Utrikes födda och högutbildade mer nöjda med hur demokratin fungerar

Resultaten visar att det inte föreligger några statistiskt säkerställda skillnader mellan kvinnor och män i synen på hur demokratin fungerar i EU, Sverige eller kommunen där de själva bor. Exempelvis är drygt 42 procent av kvinnorna i områden med socioekonomiska utmaningar mycket eller ganska nöjda med hur demokratin fungerar i EU, medan motsvarande siffra för männen är 45 procent.

”Bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar är utrikes födda mer nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige än inrikes födda – drygt 73 procent jämfört med 59 procent.”

Däremot visar resultaten att i områden med socioekonomiska utmaningar är en större andel utrikes födda nöjda med demokratin i EU, 49 procent, än inrikes födda, drygt 38 procent. Utrikes födda i dessa områden är också mer nöjda med på vilket sätt demokratin fungerar i Sverige än inrikes födda, drygt 73 respektive 59 procent. I områden i tätorter och i riket i stort förekommer dock inte några statistiskt säkerställda skillnader mellan utrikes och inrikes födda.

Därtill visar resultaten att även individers utbildningsnivå samvarierar med deras utvärdering av hur demokratin fungerar i praktiken. Skillnaderna finns främst mellan de som har gymnasial och de som har eftergymnasial utbildning, där individer från den senare gruppen är mer nöjda. Bland de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar är drygt 50 procent nöjda med demokratin i EU, medan motsvarande siffra bland de med gymnasial utbildning är knappt 39 procent. Motsvarande siffror i riket i stort är 53 respektive 41 procent.

6.3. Lägre tillit i områden med socioekonomiska utmaningar

För att undersöka den sociala tilliten ställdes följande fråga till deltagarna i enkätundersökningen: *Enligt din mening, i vilken utsträckning går det att lita på (1) människor i allmänhet och (2) människor i området där du bor?*

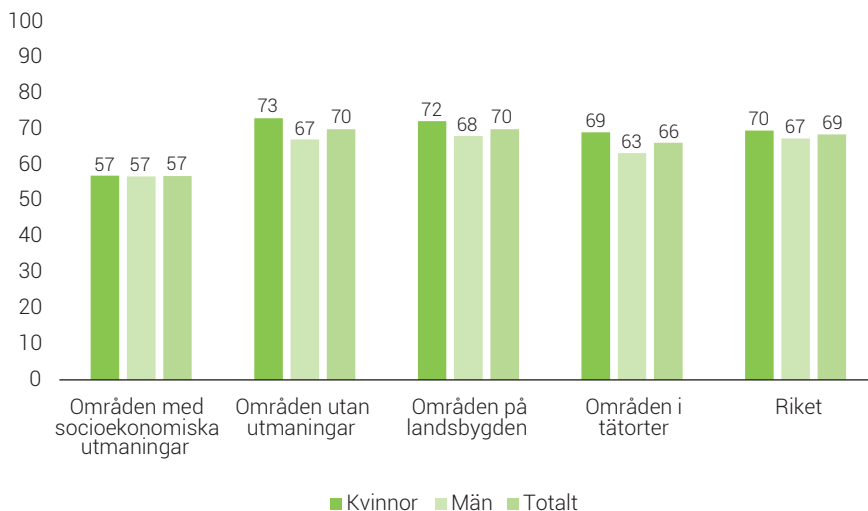
Diagram 16 visar andelen som svarar att de ”i mycket stor utsträckning” eller ”i ganska stor utsträckning” har tillit till människor i allmänhet. Som framgår av diagrammet har boende från områden med socioekonomiska utmaningar en lägre tillit till människor i allmänhet i jämförelse med boende från samtliga andra områdestyper och riket i stort. Knappt 57 procent av de boende i områden med socioekonomiska utmaningar svarar att de i mycket stor eller ganska stor utsträckning litar på människor i allmänhet, medan motsvarande andel för riket i stort är drygt 68 procent.

” Tilliten till människor i det egna bostadsområdet är lägre i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med riket i stort och i områden på landsbygden. Skillnad gentemot riket i stort är 23 procentenheter och gentemot områden på landsbygden över 30 procentenheter.

Skillnaderna mellan de olika områdena kvarstår när hänsyn tagits till kön, det vill säga kvinnor och män i områden med socioekonomiska utmaningar har lägre tillit jämfört med kvinnor och män i andra områden och i riket som helhet. Diagrammet visar samtidigt att inga signifikanta skillnader förekom-

mer mellan könen. Kvinnor och män har ungefär lika stor tillit till människor, oavsett vilket område de bor i.

Diagram 16. Andelen som i mycket eller ganska stor utsträckning litar på människor i allmänhet. Avrundat till hela procent.

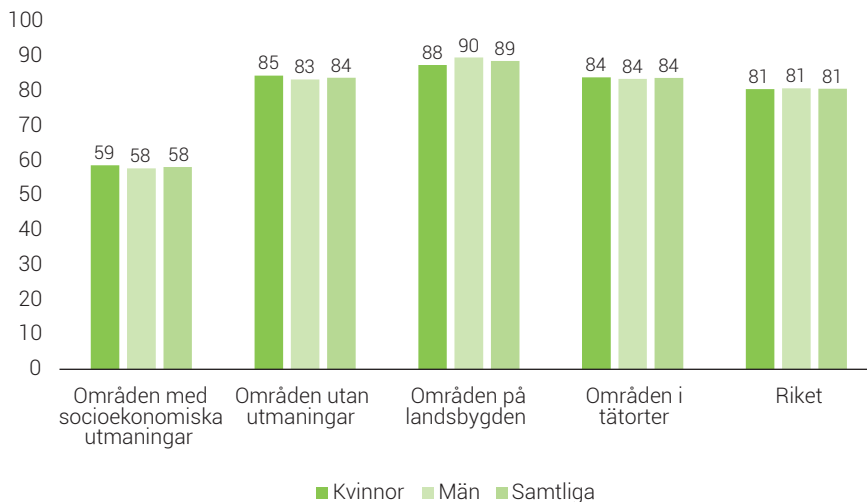

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Resultaten visar att tilliten mellan människor i det egna bostadsområdet följer liknande mönster som beskrevs tidigare för tilliten till människor i allmänhet. Diagram 17 visar att tilliten är lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med de som bor i samtliga andra områdestyper och i riket i stort. Av samtliga som bor i områden med socioekonomiska utmaningar uppger ungefär 58 procent att de i mycket eller ganska stor utsträckning litar på människor i området där de bor, jämfört med cirka 81 procent i riket och närmare 89 procent i områden på landsbygden.

Motsvarande skillnad finns mellan olika områden även när hänsyn tas till kön. Kvinnor och män som bor i områden med socioekonomiska utmaningar har en lägre tillit, jämfört med kvinnor och män från samtliga andra områden och riket i stort. I övrigt finns det inga statistiskt säkerställda skillnader mellan de övriga områdestyperna.

Diagram 17. Andel som i mycket eller ganska stor utsträckning litar på människor i området där en själv bor. Avrundat till hela procent.

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

6.3.1. Utbildning och födelsebakgrund har betydelse för tilliten

Av tabell 8 framgår att deltagarnas utbildningsnivå och födelsebakgrund samvarierar med tilliten till människor i allmänhet och till människor i bostadsområdet. Resultaten visar bland annat att de med eftergymnasial utbildning i större utsträckning litar på människor i allmänhet, jämfört med de som har förgymnasial eller gymnasial utbildning. Detta gäller oavsett vilket område som undersöks.

Ett annat genomgående resultat i alla områden är att inrikes födda i större utsträckning litar på människor i allmänhet jämfört med utrikes födda.

Tabell 8. Tilliten till människor i allmänhet uppdelad på olika bakgrundsvariabler och områden. Anges i procent.

	Områden med socioeko- nomiska utmaningar	Områden utan utma- ningar	Områden på lands- bygden	Områden i tätorter	Riket
TILLIT TILL MÄNNISKOR I ALLMÄNHET					
Förgymnasial	48,7	59,8	58,6	50,7	58,3
Gymnasial	57,3	67,3	70,2	62,7	65,8
Eftergymnasial	67,4	79,5	79,5	84,3	77,6
Inrikes född	67,2	72,5	72,1	67,9	72,8
Utrikes född	47,4	56,4	50,2	55,3	52,4
TILLIT TILL MÄNNISKOR I OMRÅDET					
Förgymnasial	51,3	76,8	82,1	71,6	73,1
Gymnasial	59,2	82,8	88,1	81,6	79,8
Eftergymnasial	66,1	89,7	95,5	97,1	86,5
Inrikes född	68,1	86,2	89,7	85,9	85,2
Utrikes född	49,0	71,6	79,3	70,9	64,6

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Ytterligare ett resultat som framgår av tabell 8 är att, oavsett utbildningsnivå och födelsebakgrund, litar människor i områden med socioekonomiska utmaningar i lägre utsträckning på andra människor jämfört med de från övriga områden. Exempelvis visar resultaten att drygt 64 procent av de med eftergymnasial utbildning i områden med socioekonomiska utmaningar litar på människor i allmänhet, medan motsvarande andel i riket som helhet är drygt 78 procent.

6.3.2. Tilliten högre bland föreningsmedlemmar

Som beskrevs i kapitlet om engagemang i civilsamhället, har olika forskare fört fram tesen att medborgare som deltar och engagerar sig i föreningar utvecklar en stark tillit och sociala normer om ömsesidighet som ”spiller över” till att gälla även förtroendet för människor i allmänhet (Putnam, 2000).

Enligt detta resonemang finns det således en koppling mellan engagemang i civilsamhället och tilliten till människor. För att undersöka huruvida en sådan koppling finns, samkördes andelen som är medlem i minst en förening och andelen som i mycket eller ganska stor utsträckning litar på människor i allmänhet och människor i området där en själv bor.

Tabell 9 visar att personer som är medlem i minst en förening i större utsträckning litar på människor i allmänhet. Detta gäller oavsett vilket område som personen bor i. Till exempel litar drygt 61 procent bland föreningsmedlemmar i områden med socioekonomiska utmaningar på människor i allmänhet, medan motsvarande siffra bland icke-medlemmar ligger på drygt 47 procent.

Tabell 9. Andel som i mycket eller ganska stor utsträckning litar på människor bland medlemmar och icke-medlemmar.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
TILLIT TILL MÄNNISKOR I ALLMÄNHET					
Medlem	61,3	72,1	72,4	68,7	71,7
Ej medlem	47,4	58,0	54,5	54,8	53,1
TILLIT TILL MÄNNISKOR I OMRÅDET					
Medlem	64,2	86,0	89,1	86,4	84,7
Ej medlem	44,2	73,4	82,4	76,9	66,2

Källa: Delegationen mot segregation, Demokratienkäten 2019.

Ett liknade mönster finns även i fråga om tilliten till människor som bor i samma område som en själv. Drygt 64 procent av föreningsmedlemmarna i områden med socioekonomiska utmaningar litar på människor som bor i deras område. Motsvarande siffra för icke-medlemmar är drygt 44 procent.

Samtidigt visar resultaten att även efter hänsyn tagits till medlemskap i olika föreningar, kvarstår skillnaderna mellan olika områden i fråga om tillit. Till exempel har föreningsmedlemmar i områden med socioekonomiska utmaningar lägre tillit till människor i allmänhet (61 procent) än föreningsmedlemmar i riket i stort (72 procent).

I sammanhanget är det viktigt att betona att det inte går att dra några slutsatser om den kausala mekaniken mellan föreningsengagemang och den sociala tilliten utifrån de redovisade analyserna. Det går inte att avgöra om medlemskapet i föreningar leder till en högre grad av tillit eller om personer med högre grad av social tillit i större utsträckning väljer att gå med i föreningar. Eller om det är så att det finns en ömsesidig påverkan, det vill säga, att personer med relativt högre grad av tillit väljer att gå in i föreningar, men att engagemanget senare leder till en ökad tillit till människor i allmänhet.

DEL 4 – Avslutande diskussion och rekommendationer

Var och en bör ha möjlighet att engagera sig i och vara med och påverka samhällsutvecklingen i en demokrati. Vad mer behöver göras för att Sverige ska ha en demokrati som är till för alla?

7. Avslutande diskussion

Deltagande i demokratin rör inte bara det som sker på den politiska arenan, utan har även betydande konsekvenser för vad som beslutas och bestäms i relation till andra samhällsfrågor. Det innebär att beslut som folkvalda tar på olika nivåer och inom diverse områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid och kultur direkt eller indirekt påverkar människors levnadsstandard och livsvillkor. Det är därför viktigt att var och en har möjlighet att engagera sig och vara med och påverka i samhällsfrågor och samhällsutvecklingen i en demokrati. En fråga som har varit central att besvara i rapporten har därför varit huruvida Sverige har en demokrati som är till för alla, oavsett var i landet individer bor.

Undersökningen visar att den svenska demokratin generellt står på en stark grund där många deltar i de allmänna valen och engagerar sig i det politiska samtalet. Drygt 90 procent i riket i stort är mycket eller ganska intresserade av vad som händer i Sverige. Dessutom anger 8 av 10 att de har bra kunskaper om hur demokratin fungerar i Sverige. Vidare upplever 70 procent i riket som helhet att de behövs och är delaktiga i det svenska samhället. Förtroendet för samhällsinstitutioner och tilliten till varandra är hög i jämförelse med andra länder. Tre fjärdedelar är engagerade i civilsamhället och en majoritet är nöjd med hur demokratin fungerar i Sverige och i kommunerna.

Även om resultaten visar att demokratin är stark i Sverige, kan den inte tas för given, utan det finns utmaningar som är viktiga att bemöta. Resultaten visar bland annat att en fjärdedel i riket i stort har avstått från att uttrycka sina politiska åsikter av rädsla för hot, trakasserier eller våld någon gång under de senaste 12 månaderna. Dessutom anger 13 procent i riket i stort att de avstått från att delta i politiken av rädsla. Vidare upplever en majoritet att de inte har möjlighet att föra fram sina åsikter till beslutsfattare på olika nivåer. Resultaten visar även på att det finns en demokratisk ojämlikhet som har en

geografisk dimension. Deltagandet i demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar skiljer sig jämfört med andra områdestyper och landet som helhet.

Valdeltagande, engagemang i civilsamhället, faktisk kunskap samt tillit till andra människor är lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och i riket som helhet. Exempelvis skiljer sig valdeltagandet i riksdagsvalet med närmare 19 procentenheter jämfört med områden med goda socioekonomiska förutsättningar. Skillnaden när det kommer till val till landstings- och kommunfullmäktige är över 23 procentenheter. Jämfört med riket i stort och områden utan socioekonomiska utmaningar är boende i områden med socioekonomiska utmaningar mindre intresserade av politik, de deltar i lägre utsträckning i politiska diskussioner, de har en lägre politisk självtilltro och mindre förtroende för samhällsinstitutioner. Boende i dessa områden känner sig i lägre utsträckning behövda och delaktiga jämfört med boende i områden utan socioekonomiska utmaningar och riket i stort.

Därtill visar analyserna att skillnaderna mellan områden med socioekonomiska utmaningar och de andra områdena, samt riket i stort, i många fall kvarstår när hänsyn tas till individers kön, ålder och utbildningsnivå. En grundläggande slutsats som kan dras utifrån resultaten är att skillnaderna verkar ha sin grund i strukturella förhållanden, snarare än i individuella faktorer, samt att områden där människor bor verkar ha en inverkan på deras möjligheter till delaktighet och deltagande i politiken och i samhället i stort.

Även om fokus i denna rapport främst legat på att beskriva deltagandet och delaktigheten i demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar i relation till andra områden, kan även skillnader mellan ”stad och land” urskönjas. Undersökningen visar att områden på landsbygd och i tätorter, i flera avseenden, inte skiljer sig från områden med socioekonomiska utmaningar när det gäller deltagande i demokratin. Detta bekräftas även i andra jämförande studier. Till exempel visar MUCF (2018) i en studie om ungas delaktighet att det finns likheter mellan de som bor i områden med socioeko-

nomiska utmaningar och de som bor i områden på landsbygden. Det handlar bland annat om negativa rykten och föreställningar som gör att deras känsla av att orten är en likvärdig del i regionen eller nationen minskar. Det finns en segregation mellan stad och land som är värd att studera närmare i relation till delaktigheten i demokratin, inte minst givet att forskningen om boendesegregation i huvudsak har fokuserat på skillnader inom urbana områden och mindre för rurala områden (Vetenskapsrådet, 2018).

Samtidigt har forskningen sedan länge studerat den nära omgivningens effekter på individers utveckling och sociala positioner. Det finns en omfattande internationell och svensk forskning, som utifrån olika teoretiska utgångspunkter studerar den roll som skillnader i omgivningens karaktär och egenskaper har på individers livsmöjligheter. På ett mer generellt plan visar denna forskning att individer som bor eller växer upp i områden som är resursstarka i olika avseenden, till exempel socioekonomiskt, kan gynnas av segregationen samtidigt som den får negativa konsekvenser för boende i områden med sämre förutsättningar (se van Ham m.fl., 2012; Musterd m.fl., 2019).

Skillnader i demokratisk delaktighet mellan olika områden kan bland annat riskera att leda till att politiska beslut gynnar områden där delaktigheten är högre och missgynnar områden där delaktigheten är lägre (se Regeringskansliet, 2018a). Samtidigt strider avsaknaden av förutsättningar att delta och vara delaktig i demokratin och i samhällsutvecklingen i stort inte enbart mot idén om politisk jämlikhet, utan innebär också att individers möjligheter att komma till tals och påverka sin livssituation minskar. Därtill går samhället miste om viktiga perspektiv, synpunkter och förslag när delar av befolkningen inte har goda förutsättningar att delta i de demokratiska processerna och känner ett avstånd till beslutfattarna. I relation till detta visar resultaten från denna rapport bland annat att boende i områden med socioekonomiska utmaningar, i områden på landsbygden och i tätorter i lägre grad känner sig delaktiga och behövda i samhället, i jämförelse med riket i stort och områden utan socioekonomiska utmaningar.

7.1. En demokrati för alla – vad mer behöver göras?

Resultaten i denna rapport visar på att det finns skillnader i delaktighet i demokratin som är kopplade till var individer bor. Det finns ett demokratiskt utanförskap bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar, och till viss del även bland boende i områden på landsbygden och i tätorter. Resultaten bekräftar mångt och mycket de demokratiska utmaningar som lyfts i regeringens strategi för en stark demokrati. Delegationen mot segregation vill påtala vikten av att regeringen även fortsättningsvis tar ett samlat grepp om, prioriterar och tillsätter resurser till åtgärder för att fler ska bli delaktiga i demokratin och få kunskap om demokratin.

I representativa demokratier intar deltagande i de allmänna politiska valen en särställning och ses ofta som en mycket viktig indikator på demokratins välmående inom forskningen. Valdeltagandet är betydligt lägre bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och riket i stort. Delegationen mot segregation ser allvarligt på detta då resultaten visar att det finns ett demokratiskt utanförskap.

I senaste demokratiutredningen (SOU 2016:5) påtalas att det offentliga fortsatt bör verka för ett högt och mer jämlikt valdeltagande. Utredningen föreslår att detta exempelvis kan ske genom satsningar på att stärka kunskapen om demokratin, stimulera det politiska intresset och öka valdeltagandet bland unga och utrikes födda. Delegationen mot segregation ser utifrån sina resultat att det finns en geografisk dimension som behöver beaktas. Därför bör de åtgärder som regeringen initierat, fortsätta och förstärkas i syfte att främja, förankra och stärka demokratin i Sverige.

De behov som Delegationen mot segregation utifrån resultaten främst ser, handlar om kunskapshöjande insatser för boende i områden med socioekonomiska utmaningar, men även om att stimulera det intresse för samhälls- och politiska frågor som finns. Det handlar också om åtgärder för att undanröja

hot, trakasserier och våld som en barriär för deltagande i demokratin. För att öka deltagandet i demokratin bland boende i områden med socioekonomiska utmaningar krävs ett helhetsperspektiv.

Resultaten tyder på att den omgivning som de boende befinner sig i kan ha betydelse för deras förutsättningar och möjligheter att delta politiskt och känna sig delaktiga i samhället. Mot bakgrund av detta blir det även tydligt att Delegationen mot segregations uppdrag att minska och motverka segregation har betydelse för att motverka ett demokratiskt utanförskap. Myndigheten anser dessutom att jämlikhetsskapande satsningar som syftar till att motverka negativa konsekvenser av boendesegregationen för människors levnadsvillkor och livsmöjligheter, måste omfatta breda reformer som förändrar de strukturer som skapar, upprätthåller och fördjupar segregationen. Det kan bland annat handla om reformer som påverkar bostadsbyggandet, reformer som syftar till att utjämna stora skillnader i inkomst eller reformer för en levande landsbygd.

Strukturförändringar tar tid och därför behövs även riktade insatser för att minska de negativa konsekvenserna av segregation för den enskilde individen. Dessa riktade insatser behövs inom bland annat barnomsorg, skola, vård och civilsamhället, men också i arbetet mot brottslighet. Insatserna får dock bli ett komplement, och inte ett alternativ, till de reformer som krävs för att åstadkomma strukturella förändringar bland annat på bostads- och arbetsmarknaden.

För att det långsiktiga reformarbetet och de mer kortsiktigt riktade insatserna ska få bestående effekter på människors levnadsvillkor och livschanser, måste ett antal grundläggande förutsättningar finnas på plats. Delegationen mot segregation ser följande tre behov. Det handlar om 1) kunskap om segregationens utveckling, 2) långsiktigt och sektorsövergripande arbete samt 3) ny och fördjupad kunskap om områdets betydelse.

1. Kunskap om segregationens utveckling

Delegationen mot segregation ser ett behov av en ökad ambitionsnivå när det handlar om inflytande och möjlighet att vara en del av och förstå det demokratiska systemet i Sverige. Som framgår av resultaten i denna rapport finns det betydande variationer mellan boende i olika områden när det handlar om deltagande i demokratin i olika former, liksom kunskapen om och den egna förmågan att påverka politiken. I samtliga områden är det också en relativt liten andel som uppger att de har mycket stora eller ganska stora möjligheter att föra fram sina åsikter till beslutfattare på olika nivåer.

Dessutom uppger 13 procent i riket i stort att de har avstått från att delta politiskt av rädsla för hot, trakasserier eller våld. Därtill beskriver regeringen i sin *Strategi för en stark demokrati* att det demokratiska utanförskapet riskerar att urholka demokratin liksom att det demokratiska samtalet är satt under hot av antidemokratiska aktörer. Sammantaget tyder resultaten från denna och andra studier på att den svenska demokratin står inför ett antal utmaningar.

Mot bakgrund av det ovan beskrivna ser Delegationen mot segregation ett behov av ett mer aktivt arbete för att bibehålla och utveckla demokratiska och inkluderande värderingar, såväl i områden med socioekonomiska utmaningar som i andra typer av bostadsområden. Inte minst ser myndigheten ett behov av detta utifrån den här rapportens resultat om att boende i områden med socioekonomiska utmaningar i högre grad än i andra områden, avstått från att delta politiskt av rädsla för hot, trakasserier eller våld. Det finns en outnyttjad potential för demokratisk delaktighet i dessa områden.

Utifrån slutsatsen att människors deltagande i demokratin är nära sammankopplat med utvecklingen och möjligheter inom välfärdsområden som skola, bostad och arbetsmarknad, ser Delegationen mot segregation dessutom ett behov av att kontinuerligt analysera och följa upp utvecklingen inom olika områden utifrån ett segregationsperspektiv. Det finns idag inte ett enhetligt officiellt sätt att mäta och kontinuerligt följa upp hur segregationen ser ut och

utvecklas i Sverige. Flertalet myndigheter har sektors- eller sakområdesspecifika statistikpubliceringar på olika webbplatser eller i separata webbaserade databaser, men det saknas en samlad bild.

Myndigheten anser att ett uppföljningssystem kan fungera som ett viktigt instrument för att synliggöra utvecklingen inom olika välfärdsområden samt områdesspecifika variationer inom landet, både vad gäller skillnader mellan områden med socioekonomiska utmaningar och andra områden samt skillnader mellan stad och landsbygd. I förlängningen kan även ett sådant system bidra till att identifiera behov av nya insatser och indikera vilka insatser som kan behöva prioriteras på nationell, regional och lokal nivå för att minska ojämlikheten och de negativa effekterna av segregation, däribland ett demokratiskt utanförskap.

Sammantaget är myndighetens bedömning att arbetet mot segregation, såväl det långsiktiga reformarbetet som de riktade insatserna, behöver utgå från ett kunskapsbaserat arbetssätt, som följs upp och utvärderas kontinuerligt. Delegationen mot segregation har tidigare föreslagit ett uppföljningssystem. Myndigheten kommer att verka för att ett sådant system kommer på plats, då det kan fungera som ett viktigt instrument för att synliggöra segregationen, men även för att finna lämpliga åtgärder för att minska och motverka segregation, inte minst när det gäller delaktighet i demokratin.

2. Långsiktigt och sektorsövergripande arbete

För att stärka delaktigheten i demokratin och samhället i stort, krävs ett långsiktigt och sektorsövergripande arbete för att minska och motverka segregationen i samhället. Komplexa samhällsutmaningar som klimatförändringar, hälsa, migration, integration, arbetslöshet, demografi och urbanisering är ständigt aktuella i debatten. Dessa samhällsutmaningar kännetecknas av att ingen aktör äger vare sig problemet eller lösningen, utan de kan sägas vara samägda. Flera av dessa komplexa samhällsfrågor är centrala inom arbetet för att minska och motverka segregation.

Segregationens orsaker och effekter tar sig olika uttryck och kan ses inom en mängd områden och på alla samhällsnivåer. Segregation är en utmaning som påverkar hela samhället. Erfarenheter och lärdomar från tidigare satsningar pekar till exempel på att områden med socioekonomiska utmaningar behöver studeras som en integrerad del av det omgivande samhället och inte som osammanhängande separata delar. Annorlunda uttryckt krävs det en relationell syn på segregationen, det vill säga att den uppstår i förhållandet mellan områden som har goda socioekonomiska förutsättningar och områden med socioekonomiska utmaningar. Det är alltså inte en skola, en stadsdel eller ett bostadsområde som är segregerad, utan hela kommuner och regioner. Det krävs därför ett långsiktigt och sektorsövergripande arbete för att motverka de strukturella orsakerna till segregation och minska de negativa konsekvenserna av segregation, däribland ett demokratiskt utanförskap.

Därtill krävs det ett helhetsperspektiv i åtgärder mot segregation som inte bara sträcker sig bortom bostadsområdesgränserna, utan även över sektorsgränser och över olika politikområden. Resultaten i denna rapport visar att delaktigheten i demokratin hänger samman med boendesegregation men även segregationen inom andra områden. På en övergripande nivå är individer som är engagerade i civilsamhället, etablerade på arbetsmarknaden och har högre utbildningsnivå mer delaktiga i demokratin. Segregation förekommer inom många sektorer, exempelvis på bostadsmarknaden, arbetsmarknaden och inom skolan. Arbetet mot segregation måste därför drivas parallellt mellan olika sektorer och samhällsnivåer. Ett sådant tvärsektoriellt arbete för att realisera målsättningen att minska och motverka segregation kräver dessutom att många aktörer på olika nivåer involveras i utvecklingsarbetet. Brist på samverkan har återkommande uppmärksammats som en svaghet i tidigare satsningar mot segregationen, trots att det varit en grundläggande utgångspunkt.

3. Ny och fördjupad kunskap om områdets betydelse

Resultaten av undersökningen pekar på att områden i sig verkar ha betydelse för förutsättningen för att delta och känna sig delaktig i demokratin. Delega-

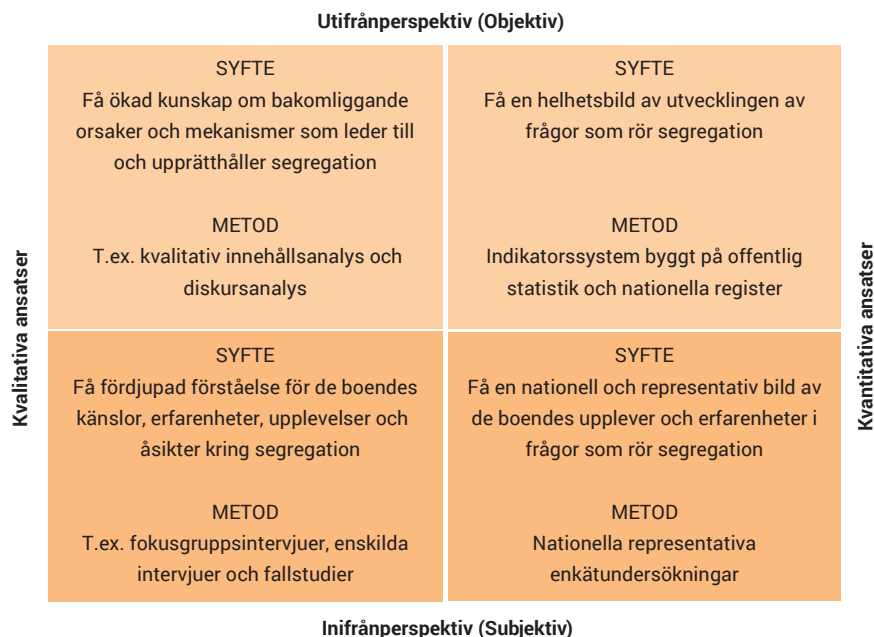
tionen mot segregation ser därför ett behov av ny och fördjupad kunskap om grannskapseffekter. Detta är ett arbete som kräver en bredare ansats och ett helhetsperspektiv där kopplingen mellan olika välfärdsområden som bostad, utbildning och arbetsmarknad, studeras.

På senare tid har det publicerats flera kunskapsöversikter om segregation och områdets betydelse för människors delaktighet i samhället (se Andersson & Holmqvist, 2019; Brandén, 2018; Wimark, 2019). Det finns en del kunskapsluckor kring vad som orsakar segregation, vilka konsekvenser den har för individ och samhälle och vilka åtgärder som sannolikt kan minska segregationen och de negativa konsekvenserna av den. Områden som till exempel arbetsmarknad, utbildning, hälsa och brottslighet hör ofta samman, men forskningen på områdena sammankopplas sällan, vilket försvårar en helhetsförståelse för segregationen och dess konsekvenser (Ramboll, 2020).

Delegationen mot segregation följer forskning och annan kunskapsutveckling som rör segregation och verkar för att sprida och tillgängliggöra denna kunskap. Myndigheten ser att fler och fler forskare intresserar sig för segregationens bakomliggande orsaker, utveckling och konsekvenser samt åtgärder för att minska och motverka segregationen. Forskningens inriktning påverkas till stor del av nationella utlysningar av forskningsmedel. Därav vore det bra om segregation som perspektiv fick en mer framträdande roll i de befintliga nationella forskningsprogrammen ”integration och migration” och ”hållbart samhällsbyggande” och i nationella utlysningar av forskningsmedel samt att det sker en särskild nationell forskningssatsning på området segregation.

Delegationen mot segregation anser att det krävs olika perspektiv och metodologiska tillvägagångssätt för att få en nyanserad och fördjupad bild av segregation och av de bakomliggande orsakerna samt segregationens negativa konsekvenser, (se figur 2). Därför är det av vikt att även beakta nedanstående vid utlysningar och utformningar av program eller särskilda satsningar.

Figur 2. Olika perspektiv och metoder för att nå ny och fördjupad kunskap om segregation.

Ett *utifrånperspektiv* behövs av två skäl. Dels för att skapa förutsättningar för en långsiktig och regelbunden uppföljning av segregationen i Sverige samt av regeringens reformprogram för minskad segregation, dels för att bidra till en ökad kunskap om och synliggöra olika bakomliggande orsakers inverkan på segregationens uppkomst och upprätthållande. Beaktandet av ett utifrånperspektiv kan alltså bidra till en helhetsbild av hur segregation utvecklas i Sverige samt till en ökad förståelse om vilka strukturer och mekanismer som stärker och upprätthåller segregation.

Dessutom behövs ett *inifrånperspektiv* som skapar förutsättningar för en fördjupad förståelse för människors egna känslor, erfarenheter, upplevelser och åsikter om segregation. Ett inifrånperspektiv som utgår från hur invånare

i olika områden, inte minst de i områden med socioekonomiska utmaningar, upplever och erfår segregation kan vara ett viktigt komplement till de generaliserade bilderna av segregation som återges av områdena med hjälp av kvantitativa mått.

Erfarenheter och lärdomar från tidigare satsningar pekar på vikten av att beakta medverkan från invånarna i de berörda områdena i arbetet mot segregation. Att inhämta åsikter och erfarenheter från boende i bostadsområden med socioekonomiska utmaningar kan vara ett viktigt led i arbetet att stärka känslan av delaktighet. Detta leder oss till myndighetens rekommendationer att kontinuerligt följa upp delaktigheten i demokratin och samhället.

8. Rekommendationer för att följa upp undersökningen

Inom ramen för myndighetens uppdrag ingick att lämna rekommendationer för hur undersökningen kunde följas upp kontinuerligt. Redan innan arbetet med uppdraget påbörjades var det känt att det är svårt att nå vissa grupper med en enkätundersökning. Därför tog myndigheten hänsyn till detta i utformandet av enkätundersökningen, vilket gjort att flera lärdomar har kunnat dras. Förutom att myndigheten har fört en dialog med andra aktörer som genomfört enkätundersökningar, har en pilotundersökning genomförts för att prova olika insamlingsmetoder. Detta för att kunna lämna rekommendationer som är kunskaps- och erfarenhetsbaserade.

107

Det verkar finnas en generell enkättrötthet i samhället. Detta har tagits upp i samtal med andra aktörer som genomför undersökningar regelbundet. Det visar sig även genom att svarsfrekvensen i återkommande enkätundersökningar har sjunkit de senaste 30 åren. I SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF/SILC) har svarsfrekvensen gått från 78 procent 1990 till 52 procent 2018, alltså en minskning med 26 procentenheter. Det gäller även andra undersökningar. Till exempel har svarsfrekvensen i den nationella SOM-undersökningen sjunkit i jämn takt med en knapp procentenhet per år sedan 1990.

Svarsfrekvensen i denna enkätundersökning skiljer sig mellan olika grupper (kön, ålder, födelseland etcetera) och områden med olika socioekonomiska förutsättningar. Svarsfrekvensen bland individer boende i områden med socioekonomiska utmaningar är drygt 23 procent i aktuell undersökning medan den i övriga urvalsgrupper ligger på runt 35 procent. Stiftelsen The global Village har tillsammans med Novus genomfört opinionsundersökningar

2018 och 2019 i områden som av Polisen definierats som ”utsatta”. I undersökningen 2019 fanns en möjlighet att delta både genom telefonintervjuer och via webbenkäter. Sammantaget deltog 14 procent av de tillfrågade. Det är alltså en större utmaning med svarsfrekvensen i områden med socioekonomiska utmaningar i jämförelse med andra områden. Därför finner myndigheten att det är av extra vikt att lyckas fånga individers röster från dessa områden.

Delegationen mot segregation förordar att undersökningen följs upp genom en enkät med ett stratifierat slumpmässigt urval för att kunna göra kvantitativa jämförelser mellan individer boende i områden med socioekonomiska utmaningar och individer boende i andra områden. På så vis ökar möjligheterna att generalisera resultaten samtidigt som fördjupade analyser och jämförelser kan göras.

Myndigheten har övervägt bekvämlighetsurval där insamling sker på offentliga, semi-offentliga mötesplatser eller via uppsökande verksamhet genom att knacka dörr. Fördelen med ett sådant förfarande är att det går att nå specifika grupper som tenderar att vara underrepresenterade i enkätundersökningar. Men då generaliserbarheten till populationen minskar med ett sådant förfarande bör dessa insamlingsmetoder inte användas i en uppföljande undersökning som syftar till att göra kvantitativa jämförelser. Därför ser myndigheten att det är mer lämpligt att komplettera en urvalsundersökning (stratifierat slumpmässigt urval) med kvalitativa metoder för att fånga röster från olika områden.

Utifrån de kunskaper och erfarenheter som Delegationen mot segregation erhållit i arbetet med uppdraget, skulle myndigheten vilja ge tre konkreta rekommendationer för att följa upp undersökningen kontinuerligt.

- 1 I samarbete med SCB skapa undersökningspaneler utifrån demografiska statistikområden (DeSO).
- 2 Nyttja andra enkätundersökningar som komplement och samverka med andra organisationer.
- 3 Komplettera enkätundersökningen med fokusgruppsintervjuer eller enskilda djupintervjuer för fördjupad kunskap.

1. Skapa undersökningspaneler (DeSO-panel)

Delegationen mot segregation har inte funnit att det genomförs några återkommande enkätundersökningar om delaktigheten i demokratin och som utgår från vilket område individer bor i. Myndigheten skulle därför rekommendera att aktuell undersökning följs upp kontinuerligt, var fjärde år, via undersökningspaneler som består av ett stratifierat slumpmässigt urval av 6 000 eller 9 000 individer. Rekryteringen till undersökningspanelerna behöver ske i samarbete med Statistiska centralbyrån (SCB). Det handlar främst om samarbete kring urval, bakgrundsvariabler, kalibrerade vikter och att skapa representativa paneler.

Det stratifierade slumpmässiga urvalet kan göras utifrån områdets olika socioekonomiska förutsättningar och om de till största delen ligger i centralort, tätort eller landsbygd. I aktuell studie utgick myndigheten från områden med socioekonomiska utmaningar för att jämföra med andra. Framgent skulle även områden med goda socioekonomiska förutsättningar och fler områden med varierande socioekonomiska förutsättningar kunna identifieras och utgöra olika urvalsgrupper. En möjlighet är också ta hänsyn till Sveriges Kommuner och Regioners (SKR:s) kommungruppsindelning, 2017. Det stratifierade urvalet bör även göras utifrån kön och ålder, men även andra demografiska bakgrundsvariabler kan vara relevanta för att panelerna ska vara representativa i relation till antal individer som ingår i dessa.

Förslagsvis är panelernas sammansättning på årsbasis, där individer tillfrågas om att under ett år delta i 3–4 undersökningar istället för endast en undersökning. Tanken är då att undersökningarna kommer att behandla olika aspekter som handlar om delaktighet i demokrati och samhället i stort. Hur undersökningspanelerna skapas och upprätthålls mer i detalj kan diskuteras i samråd med SCB. Delegationen mot segregation uppskattar att kostnaden för att skapa undersökningspaneler och genomföra undersökningar hamnar på runt 1500 tkr. I detta ingår kostnader för genomförande av undersökningen och incitament till deltagare.

Fördelarna med paneler är flera. En fördel med en återkommande undersökningspanel är att det skapar möjlighet att undersöka hur förhållandena ser ut ett specifikt år, men också hur deltagandet förändras över tiden. Det finns även möjlighet att identifiera och följa upp individer som flyttar från ett område till ett annat. Ytterligare en fördel är att paneler möjliggör att studera hur olika faktorer, inklusive området, påverkar de boendes benägenhet att delta i demokratin och i samhället i stort. Med ett sådan förfarande blir det dessutom, på sikt, möjligt att se och utvärdera betydelsen av olika insatser som syftar till att slå vakt om och stärka demokratin.

110

2. Nyttja befintliga undersökningar och samverka med andra

Delegationen mot segregation ser ett behov av att nyttja befintliga undersökningar och samverka med andra aktörer för att undersöka olika aspekter av människors delaktighet i demokratin och i samhället i stort. Detta bör ske som komplement till myndighetens återkommande undersökning i syfte att analysera delaktigheten i demokratin i relation till andra aspekter och perspektiv.

Det finns redan en rad etablerade nationella undersökningar som innehåller enkätfrågor kring delaktighet i demokratin och samhället. En av dessa nationella enkätundersökningar genomförs sedan 1985 av SOM-institutet. Enkä-

ten, som skickas ut varje år, innehåller bland annat frågor om politik, mass-medier, livsstilar, hälsa och fritidsvanor. Huvudsyftet med undersökningen är att med hjälp av tidsserier analysera hur olika samhällsförändringar påverkar det svenska folkets attityder och beteenden.

Sedan 1992 genomför dessutom Ersta Sköndal Bräcke högskola omfattande befolkningsstudier om svenskarnas ideella engagemang, baserat på obundna slumpmässiga urval. Dessutom har Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att följa upp ungas levnadsvillkor. Uppdraget genomförs bland annat med hjälp av en representativ enkätundersökning som riktas till unga i Sverige i åldersgruppen 16–25 år. Därutöver genomför MUCF, som en del av myndighetens uppföljning av de ungdomspolitiska målen, med jämna mellanrum en enkätundersökning bland unga i åldern 16–29 och personer i åldern 30–74 år. Studien som omfattar frågor om demokrati, arbetsmarknad, hälsa och fritid, genomförs var sjätte år, på uppdrag av regeringen.

111

Det finns även andra myndigheter som har god kännedom om specifika målgrupper och genomför återkommande enkätundersökningar. Det finns sammantaget goda möjligheter för Delegationen mot segregation att nyttja befintliga undersökningar för att få en mer fördjupad bild av medborgarnas delaktighet i demokratin och samhället i stort och de faktorer som är kopplade till detsamma. Myndigheten skulle även kunna möjliggöra för andra att ställa enkätfrågor till undersökningspaneler om medel till detta avsätts.

3. Komplettera med kvalitativa metoder

Delegationen mot segregation förordar att en kvantitativ enkätundersökning, likt den som myndigheten har genomfört, ger en ögonblicksbild över hur delaktigheten i demokratin ser ut i olika områden. Det har varit en enkät med på förhand bestämda frågeområden, där frågorna har fasta svarsalternativ, vilket är bra för att göra kvantitativa jämförelser. För att få en djupare förståelse för och fler nyanser av delaktigheten i demokratin behövs däremot

andra metoder. Myndigheten ser ett behov av att komplettera de kvantitativa jämförelserna med mer kvalitativa metoder, som till exempel fokusgruppsintervjuer, djupintervjuer och andra relevanta metoder för att öka förståelsen av och kunskapen om människors delaktighet i demokratin och samhället i stort. Delegationen mot segregation anser det vara av särskild vikt att lyfta fram röster från boende i områden med socioekonomiska utmaningar och individer som tenderar att vara underrepresenterade i enkätundersökningar.

Erfarenhet från andra myndigheter och organisationer är att samverkan med det lokala civilsamhället kan vara en bra ingång för att nå specifika grupper att intervjuas, grupper som är mer benägna att inte delta i enkätundersökningar, liksom i demokratin och samhället i stort. Till exempel har Institutet för framtidsstudier ett upparbetat samarbete med civilsamhällesorganisationer för att samla in enkäter i World Values Survey. Deras erfarenhet är att det är viktigt att skapa och vårda relationer med andra organisationer som fungerar som en länk till grupper som i lägre utsträckning deltar i samhället.

Referenser

Almond, G. A. & Sidney Verba (1963). *The Civic Culture: political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press.

Amnå, E. (2008). *Jourhavande medborgare: samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Andersson, R. & Holmqvist, E. (2019). Grannskapseffekter och politik och planering för minskad segregation. Underlagsrapport till Jämlikhetskommissionen.

Brandén, M. (2018). Grannskapseffekter. En forskningsöversikt om boendesegregation och bostadsområdets betydelse.

Dahlstedt, M (red.) (2018). *Förortsdrömmar: ungdomar, utanförskap och viljan till inkludering*. Linköping: Linköping University, Avdelningen för socialt arbete, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-144492>.

Dalton, R.J. (2008). *Citizen politics: public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. (5. ed.) Washington, D.C.: CQ Press.

Delhey, J. & Newton, K. (2003). Who trusts? The origins of social trust in seven societies. *European Societies*, 5(2), 93-137.

Delhey, J., Newton, K. & Welzel, C. (2011). How General is Trust in "Most People"? Solving the Radius of Trust Problem. *American Sociological Review*, 76(5), 786-807.

Delli Carpini, M. X. & Keeter, S. (1996). *What Americans know about politics and why it matters*. New Haven: Yale University Press.

Easton, D. (1965). *A systems analysis of political life*. New York: Wiley.

Ekman, J. & Amnå, E. (2010). Politiskt deltagande och andra former av samhälls-engagemang: en typologi. I J. Ekman., & J. Linde. (red.). *Politik, protest, populism - deltagande på nya villkor*. Stockholm: Liber.

Ekman, J. & P. Zetterberg (2010). Svenska 14-åringars medborgarkompetens. En analys av elevenkäten i ICCS-undersökningen, i E. Amnå m.fl. (red.). *Skolor som politiska arenor. Medborgarkompetens och kontrovershantering*. Stockholm: Skolverket.

Esaiasson, P. (2003). Vad menas med folkviljans förverkligande? I M. Gilljam & J. Hermansson (red.). *Demokratins mekanismer*. Stockholm: Liber.

Fujiwara, T. & Kawachi, I. (2008). Social Capital and Health: A Study of Adult Twins in the US'. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(2), 139–44.

Göteborgs stad (2017). *Jämlikhetsrapporten 2017 – skillnader i livsvillkor i Göteborg*.

Holmberg, S. (1999). *Representativ demokrati*. Demokratiutredningens småskrifter. SOU 1999:64.

Jansson, D.I & Oscarsson, H. (2017). Svenska folkets politiska intresse 1960–2015. I U. Andersson (red.). *Slutna rum och öppna landskap*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.

Kawachi, I., Kennedy, B. P., Lochner, K. & Prothrow-Stith, D. (1997). Social Capital, Income Inequality and Mortality. *American Journal of Public Health*, 87(9), 1491–8.

Knack, S. & Keefer, P. (1997) Does Social Capital have an Economic Payoff? A Cross-country Investigation. *Quarterly Journal of Economics*, 112, 1251–88.

Lee, F. L. (2010). The perceptual bases of collective efficacy and protest participation: The case of pro-democracy protests in Hong Kong. *International Journal of Public Opinion Research*, 22(3), 392-411.

Musterd, S., Andersson, R. & Galster, G. (2019). Neighbourhood Effects on Social Mobility. I T. Schwanen, (red.). *Handbook of Urban Geography*. Edward Elgar Publishing.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (2018). Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. London: Simon and schuster.

Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century the 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian political studies*, 30(2), 137-174.

Ramboll (2020) Rapport: Kunskapsöversikt om segregation. Intern rapport till Delegationen mot segregation.

Regeringsbeslut (2018). *Uppdrag till Delegationen mot segregation att genomföra undersökning av deltagandet i demokratin i områden med socioekonomiska utmaningar*. Kulturdepartementet: Ku2018/01404/D

Regeringskansliet (2018a). *Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara*. Ku 18:02

Regeringskansliet (2018b). *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation*. Ku 18:03

Riedel, J.L., Sullivan, E (2001). Efficacy: Political. I *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*: 4353-4356. Elsevier Science Ltd.

Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for All. Equality, Corruption and Social Trust. *World Politics*, 58(3), 41-73.

SCB (2018). *Deltagandet i de allmänna valen 2018*.

Sohl, S. (2014). *Youths' political efficacy: sources, effects and potentials for political equality* (Doctoral dissertation, Örebro university).

SOU 2016:5. *Låt fler forma framtiden!* Stockholm 2016.

Strömblad, P. (2003). Politik på stadens skuggsida. Diss. Uppsala: Univ., 2003. Uppsala.

The Global Village (2019). Perspektiv 2019 – *Två tusen svar från Sveriges utsatta områden*.

Tilly, C. (2004). Trust and Rule. *Theory and Society*, 33(1), 1–30.

Tingsten, H. (1937). *Political behavior: studies in election statistics*. London: P.S. King.

de Tocqueville, A. D. (1997). *Om demokratin i Amerika 1*. Stockholm: Atlantis.

Urban, S. (2018). *Integration och grannskap: hur kan staden hålla samman?* Lund: Studentlitteratur.

Uslaner, E. (2002). *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.

van Deth, J.W. (2014). A conceptual map of political participation. *Acta Politica*, 49(3), 349–367.

van Ham, M., Manley, D., Bailey, N., Simpson, L., och MacLennan, D. (2012). *Neighbourhood effects research: New perspectives*. London: Springer.

von Essen, J., Jegermalm, M., & Svedberg, L. (2015). *Folk i rörelse: medborgerligt engagemang 1992-2014*. Ersta Sköndal högskola.

Verba, S., Scholzman, K.L. & Brady, H.E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Warren, M. E. (2001). *Democracy and Association*. Princeton: Princeton University Press.

Wimark, T. (2019). Boendesegregation i Sverige: En översikt av det aktuella forskningsläget.

Wollebaek, D., Lundåsen, S. W., & Trägårdh, L. (2012). Three forms of interpersonal trust: evidence from Swedish municipalities. *Scandinavian Political Studies*, 35(4), 319-346.

Bilaga 1. Om undersökningen

För att kunna jämföra olika områden med varandra skickades en enkät, genom ett slumpmässigt urval, till knappt 15 000 personer i åldern 17–85 år. Enkäten skickades med post till respondenterna och de hade även möjlighet att svara elektroniskt. Fyra påminnelser skickades ut varav tre via post och en via sms, där det fanns länk till en digital enkät. Ett urval respondenter som inte besvarade enkäten efter påminnelserna har fått möjlighet att bli intervjuade via telefon.

Om urvalen

Statistiska centralbyrån (SCB) har utifrån register över totalbefolkningen bistått myndigheten med tre oberoende slumpmässiga urval. I tabell 2 beskrivs urvalen, antal DeSO-områden kopplat till urvalen, antal respondenter och andel svarande i respektive urval. Urval 1 – riket som helhet har dragits först och individer som ingår i detta urval kan därmed inte ingå i urval 2 – områden i tätorter (övrig befolkningskoncentration) och på landsbygden eller urval 3 – områden med socioekonomiska utmaningar. Myndigheten har valt att göra ett större urval av respondenter från områden med socioekonomiska utmaningar eftersom det finns tidigare kända erfarenheter av svårigheter att uppnå höga svarsfrekvenser i dessa områden.

Som kan avläsas från tabell 10 var undersökningens totala svarsfrekvens drygt 29 procent, motsvarande 4 413 respondenter. Svarsfrekvensen skiljer sig dock åt beroende på område, med en lägre svarsfrekvens i områden med socioekonomiska utmaningar och en högre svarsfrekvens i övriga områden.

Tabell 10. Information om urvalen.

Urval	Antal DeSO	Antal respondenter i urval	Antal och andel svar
1. Riket	5 985	4 999	1 742 (34,8 %)
2a. Områden på landsbygden	1 081	1 500	530 (35,3 %)
2b. Områden i tätorter (övrig befolkningskoncentration)	580	1 500	518 (34,5 %)
3. Områden med socioekonomiska utmaningar	663	6 996	1 623 (23,2 %)
Totalt	-	14 995	4 413 (29,4 %)

Bortfallsanalys

I undersökningen är bortfallet betydligt större bland de individer som bor i områden med socioekonomiska utmaningar än i övriga urval. Utöver skillnader mellan områdena är bortfallet större i följande grupper:

- Män
- Unga
- Individer födda utanför Europa
- Individer med lägre utbildningsnivå än eftergymnasial
- Individer med lägre inkomst
- Individer som bott i Sverige i mindre än tio år.

I syfte att få information om orsakerna till bortfallet i enkätundersökningen genomfördes mot slutet av datainsamlingsperioden en kombination av telefonpåminnelser, telefonintervjuer och bortfallsenkät. Intervjun inleddes med en fråga om personen kunde tänka sig att svara på enkäten via telefon. Vid nej inhämtades information om orsaken till detta. En ytterligare fråga ställdes om personen kunde tänka sig att svara på tre korta frågor från enkäten. Totalt fördes samtal med 1 338 personer. Hälften av de som ringdes upp uppgav att de inte ville delta i undersökningen. Det var 17 procent av de som bor i områden med socioekonomiska utmaningar som inte talar eller förstår svenska i någon

större utsträckning, vilket kan vara en förklaring till varför svarsfrekvensen är lägre i dessa områden i jämförelse med riket och andra områden. Ytterligare orsaker till bortfall, som dock står för en relativt liten andel, är att personen ej är anträffbar under tiden för fältarbetet, att personen är sjuk eller har avlidit.

De personer som uppgett att de inte vill svara, har fått en följdfråga kring anledningen därtill. Merparten (cirka 70 procent) ville inte ge ett specifikt skäl till att de inte svarat, följt av en stor andel som uppgav att de inte hade tid. Andra skäl som togs upp var att frågorna inte var intressanta, att respondenterna inte ville delta av principskäl, att frågorna var för svåra, frågorna var för många, att respondenterna inte litade på anonymiteten eller hade låg tilltro till samhället.

Beskrivning av viker

I en urvalsundersökning är alltid skattningarna behäftade med urvalsfel beroende på att endast en delmängd (urval) av populationen studeras. Ett annat fel uppkommer om enkätbeställaren inte lyckas få svar från alla personer (bortfall) och om de avviker från de svarande med avseende på undersökningsvariablerna. Detta fel kallas för bortfallsfel.

För att underlätta användningen av statistiken är det värdefullt om storleken på felen kan uppskattas. Av nämnda feltyper är det endast storleken på urvalsfelet som kan skattas med hjälp av urvalsinformation. Kunskap om bortfallsfelet kan i regel bara fås på ett indirekt och approximativt sätt genom att utnyttja registervariabler.

Både urvalsfel och bortfallsfel kan reduceras genom att använda ett effektivt uppräkningsförfarande. Det centrala arbetet för att få god kvalitet på skattningarna, då kalibreringsestimatorn används, är att använda ”stark” hjälpinformation. Den hjälpinformation som har använts i aktuell undersökning är kön, ålder, födelseland, utbildningsnivå, inkomst, civilstånd och vistelsetid i Sverige.

Vikterna har kalibrerats så att de överensstämmer med kända totaler, hjälpinformation, från register. Detta förfarande innebär att vikterna varierar ganska kraftigt mellan olika personer. Exempelvis får en högutbildad person född i Sverige en förhållandevis låg vikt, då svars mängden är överrepresenterad med avseende på högutbildade personer födda i Sverige. Vice versa får en lågutbildad person född utomlands en hög vikt, för att kompensera för att det är få lågutbildade födda utomlands som svarat.

Kalibreringen justerar för skevheter i de variabler som användes för att beräkna vikter. Det kan dock finnas andra, icke-observerade skillnader mellan svarande och bortfall, vilket kan orsaka skevheter i statistiken, trots att kalibrering använts.

Vikterna har främst använts vid skattning av andelar. Däremot, vid analyser av samband med hjälp av exempelvis medelvärdes- och regressionsanalys, har vikter inte använts.

Identifiering av områdestyper

I syfte att identifiera områden med varierande socioekonomiska förutsättningar och utmaningar har myndigheten dels dragit tre slumpmässiga och representativa urval av den totala populationen i olika områden och i riket som helhet och dels använt sig av ett antal socioekonomiska indikatorer. Med utgångspunkt från regeringens definition av områden med socioekonomiska utmaningar och med hjälp av fem olika urvalsindikatorer har myndigheten identifierat två grupper av DeSO-områden med varierande socioekonomiska utmaningar och förutsättningar, områden med socioekonomiska utmaningar och områden utan socioekonomiska utmaningar. De kriterier som har använts i urvalsmodellen består av följande:

- 1 Andelen förvärvsarbetande (för att klassificeras som förvärvsarbetande krävs att personen har en löneinkomst som överstiger ett skattat gränsvärde, alternativt deklarerat för aktiv näringsverksamhet under det aktuella året).

- 2 Andel lågutbildade (personer i åldern 20–64 år som inte har utbildat sig vidare efter grundskola eller folkskola).
- 3 Andel långtidsarbetslösa (för att klassas som långtidsarbetslös ska man ha varit arbetslös i minst sex månader för arbetslösa 25 år eller äldre, eller över 100 dagar för arbetslösa under 25 år).
- 4 Andel personer med försörjningsstöd (personer i åldern 20 år eller äldre som någon gång under det senaste året fått försörjningsstöd).
- 5 Andel som varken arbetar eller studerar (personer i åldern 20–64 år som varken förvärvsarbetar eller är registrerade i någon skolform under höstterminen).

Myndigheten har valt att sätta gränsvärdet på en standardavvikelse från medelvärdet. Det innebär att ett bostadsområde (DeSO) kan hamna över gränsvärdet på ett av kriterierna men precis under gränsvärdet på ett annat. Dessutom finns det samband mellan de olika kriterierna. Därav behövs minst tre av fem kriterier uppfyllas för att ett DeSO-område ska identifieras som ett *område med socioekonomiska utmaningar*.

123

OMRÅDEN MED SOCIOEKONOMISKA UTMANINGAR ENLIGT REGERINGENS DEFINITION

I den nationella strategin för att minska och motverka segregation definieras områden med socioekonomiska utmaningar som "områden som i jämförelse med riksgenomsnittet karaktäriseras av bl.a. hög arbetslöshet och långtidsarbetslöshet, låg sysselsättning, hög andel personer med försörjningsstöd,

bristande skolresultat och lågt valdeltagande. En ytterligare sak som karaktäriserar områden med socioekonomiska utmaningar är att andelen barn och ungdomar generellt är högre än i andra liknande tätbyggda områden (Regeringskansliet 2018, s. 11).//

Ett av dessa tre kriterier som måste uppfyllas är andelen i området som varken förvärvsarbetar eller studerar. Denna avvägning har myndigheten gjort för att undvika att DeSO-områden som domineras av studenter identifieras som områden med socioekonomiska utmaningar. Utifrån kriterierna ovan samt de olika urvalen har olika områdestyper identifierats, vilka ligger till grund för de empiriska analyserna och jämförelserna i de föregående kapitlen.

Som framgår av tabell 10 skiljer sig områden med socioekonomiska utmaningar från andra områdestyper och riket som helhet vad gäller de olika socioekonomiska indikatorerna som ligger till grund för urvalsmodellen. Dessa områden har exempelvis en lägre andel förvärvsarbetande samt en högre andel lågutbildade och långtidsarbetslösa. Ytterligare analyser, som presenteras i bilaga 3, visar att områden med socioekonomiska utmaningar även skiljer sig från andra områden och riket i stort avseende andra socioekonomiska och demografiska faktorer, som till exempel ålder, behörighet till gymnasieskolan och högskolan, upplåtelseformer och ekonomisk standard.

Som framgår av bilaga 2 bor en betydligt större andel av de boende i områden med socioekonomiska utmaningar i hyresrätter och i DeSO-områden som till största delen ligger i kommunens centralort. Jämfört med andra områden och riket som helhet har dessa områden dessutom en högre andel boende med låg disponibel inkomst och med förgymnasial utbildning samt en högre andel som är födda utanför Sverige.

Tabell 11. Information om urvalsindikatorer. Anges i procent.

	Områden med socioekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Förvärvsarbetande	59,9	83,4	79,7	69,6	79,3
Lågutbildade	23,7	9,7	8,6	22,3	12,0
Långtidsarbetslösa	3,5	1,0	1,2	1,3	1,4
Försörjningsstöd	11,2	1,6	0,8	5,8	3,0
Personer som varken arbetar eller studerar	28,3	12,4	18,7	19,7	14,9

Not.: Statistiken för samtliga indikatorer är från 2016.

Enkätfrågorna

Delegationen mot segregation tog fram en enkät i nära samarbete med undersökningsföretaget Indikator. Enkäten utvecklades utifrån myndighetens tolkning av regeringsuppdraget (Ku2018/01404/D) och består av fem olika frågeområden:

- 1 Intresse för politik och engagemang i samhället.
- 2 Tillit och förtroende.
- 3 Deltagande och politik.
- 4 Du och dina möjligheter att påverka.
- 5 Dina kunskaper om demokrati.

Ett centralt fokus när myndigheten tog fram enkäten var att hålla nere antalet frågor i syfte att underlätta för respondenterna att svara. För att undvika att respondenterna skulle missförstå en fråga eller av andra anledningar inte ge ett korrekt svar, har myndigheten försökt anpassa språket och förklara eller exemplifiera svåra ord. Myndigheten har även diskuterat möjligheten att översätta enkäten till flera språk men på grund av behovet att färdigställa enkäten, kostnaden och på inrådan av undersökningsföretaget, valdes detta bort. Myndigheten valde initialt att gå igenom liknande undersökningar på området för att finna och använda frågor som testats, bland annat frågor från undersökningar som SOM-institutet och MUCF genomfört.

Bilaga 2. Underlag till myndighetens rekommendationer

I en undersökning som handlar om delaktigheten i demokratin är det av extra vikt att nå grupper som tenderar att vara underrepresenterade i enkätundersökningar. Det är högst troligt att de som inte deltar i demokratin eller känner sig delaktiga i den i lägre utsträckning, inte heller har svarat på undersökningen.

Delegationen mot segregation har därför inom ramen för uppdraget samtalat med andra myndigheter och organisationer i syfte att ta del av deras erfarenheter att arbeta för att nå grupper som tenderar att vara underrepresenterade i enkätundersökningar.

Dessutom har myndigheten genomfört en pilotundersökning i Malmö för att prova alternativa insamlingsmetoder.

Avstämningar med andra och pilotundersökningen i Malmö fungerar som underlag för de rekommendationer som myndigheten lämnar gällande hur undersökningen kontinuerligt kan följas upp framöver.

Avstämningar med andra om att nå underrepresenterade grupper

I arbetet med uppdraget har myndigheten, vid ett antal tillfällen, samtalat med MUCF om samtliga delar i genomförandet av den postala enkätundersökningen. Företaget Institutet för kvalitetsindikatorer, som var myndigheten behjälplig i det praktiska genomförandet av undersökningen, har även under hela arbetets gång delat med sig av sina erfarenheter. Samtal om att nå

svårnådda (underrepresenterade grupper) med enkätundersökningar har dessutom förts med Brottsförebyggande rådet, Barnombudsmannen, Institutet för framtidsstudier, Huddinge kommun, SKR, Fryshuset, forskaren Manne Gerell, Novus och Länsstyrelserna i Skåne och Örebro.

Samtliga som myndigheten har samtalat med ser att det finns en utmaning med svarsfrekvensen i enkätundersökningar. Det finns en enkättrötthet i samhället som påverkar svarsfrekvensen negativt. Myndighetens erfarenhet att det ofta är de med lägre utbildningsnivå/inkomst, utrikesfödda, unga och män som är underrepresenterade i enkätundersökningar delas och bekräftas av de som myndigheten har pratat med.

För att höja svarsfrekvensen brukar olika strategier och aktiviteter användas och dessutom anses det av vikt att använda sig av andra metoder som fokusgrupper eller djupintervjuer, för att komplettera enkätundersökningar. Med tanke på den enkättrötthet som verkar råda, var det några organisationer som i samtal med myndigheten tog upp att det kan vara lämpligt att ”köpa in sig” i redan befintliga enkätundersökningar. Nedan presenteras några av de strategier och aktiviteter som använts av andra för att höja svarsfrekvensen i enkätundersökningar:

- Göra överurval av underrepresenterade grupper.
- Det kan vara bättre med ett mindre, men slumpmässigt, urval för att sedan lägga mycket energi och arbete för att så många som möjligt ska svara.
- Det spelar roll för svarsfrekvensen vem som är avsändare av en postal enkät. Om avsändaren är känd och har högt förtroende är sannolikheten större att brevet öppnas och enkäten besvaras.
- Telefonintervjuer ger högre svarsfrekvens, men till en betydligt högre kostnad och det finns utmaningar med representativeten, då inte alla nås per telefon.
- Göra enkäten tillgänglig utifrån främst olika språk (tolk), men även för synskadade eller personer med dyslexi.

- För att nå barn och unga kan en ingång vara att gå via deras föräldrar.
- Incitament till att besvara enkäter i form av ersättning kan vara en bra väg att gå för att höja svarsfrekvens.
- Vikta resultaten (kalibrering) i syfte att göra dem mer representativa.
- Skapa undersökningspaneler kan vara en väg framåt.
- Delade meningar om ”bekvämlighetsurval”, det vill säga att söka upp respondenter och få dem att svara på en specifik plats.
- Delade meningar om ”Trappuppgångsintervjuer” som ett alternativ till postal enkät. Metoden går ut på att dela ut enkäten till samtliga i ett trapphus och återkomma för att samla in.
- Skapa en relation till målgrupperna eller till en aktör som i sin tur har en relation till målgrupperna (Länsstyrelsen, kommuner, civilsamhällsorganisationer etcetera).

Pilotundersökningen i Malmö

129

Under hösten 2019 genomförde Delegationen mot segregation en pilotundersökning vars främsta syfte var att testa olika metoder att samla in enkät. Pilotundersökningen genomfördes i Malmö under december månad. I förberedelsearbetet fördes samtal med Länsstyrelsen i Skåne och Malmö universitet kring genomförandet.

Myndigheten hade initialt en tanke om att testa följande tre insamlingsmetoder:

- 1 Insamling genom att knacka dörr i områden med olika omfattning av socioekonomiska utmaningar.
- 2 Insamling på offentliga och öppna platser som bibliotek, shoppingcentra eller på platser i anslutning till kollektivtrafik.
- 3 Insamling på semi-öppna platser som kan uppfattas som offentliga men där det krävs att vissa förutsättningar är uppfyllda för att ha tillgång till dessa (exempelvis föreningar, skolor eller mötesplatser för specifik grupp).

På inrådan av Länsstyrelsen i Skåne samlades inte enkäter in via dörrknackning. Myndighetens erfarenhet var att det är få som öppnar för okända personer, speciellt i områden med socioekonomiska utmaningar. Däremot genomfördes insamlingar på offentliga och semi-offentliga platser.

Myndigheten tog fram riktlinjer för genomförande och utvärdering av pilotundersökningen, men själva det operativa arbetet genomfördes av Malmö universitet. Projektledare för piloten var Aurélien Daudi, doktorand i Idrottsvetenskap, och enkätinsamlare var 11 studenter från universitetet. Sammanlagt samlades det in 311 enkätsvar. Insamling på offentliga och öppna platser skedde under två veckor vid åtta tillfällen och tog 17,5 timmar i anspråk. Svarsfrekvensen blev 29 procent, 189 av 645 tillfrågade svarade på enkäten på plats. Av de som inte svarade på plats fick 146 personer ett missiv med information om och en länk till enkätundersökningen. Det var 16 procent av de som fått ett missiv som svarade. Samtidigt varierade svarsfrekvensen beroende på typ av offentlig plats. Exempelvis kunde många tillfrågas vid Malmö centralstation, Filmstaden, Rosengårds centrum och Mobila köpcen-ter men svarsfrekvensen var betydligt lägre än i jämförelse med bibliotek.

Insamling på semi-offentliga platser skedde genom att projektledare kontak- tade 27 organisationer och förhörde sig om möjligheten att göra besök och samla in enkäter på plats. Sex organisationer tackade ja till besök (22 procent) och väl där tillfrågades 120 personer varav 103 svarade (86 procent). Främsta anledningen till bortfallet var att samtliga personerna som befann sig i en verksamhet valde att på plats tacka nej till deltagande.

Fem organisationer hade inte möjlighet att ta emot besök men de kunde tänka sig att skicka ut e-post med missiv om undersökningen till de som deltar i deras verksamhet. Sammanlagt uppskattade organisationerna att cirka 100 personer skulle nås av utskicken. 23 personer svarade, vilket ger en svars- frekvens på 23 procent.

Pilotundersökningen var till sin omfattning relativt liten och i nuläget har enkätsvaren inte analyserats och jämförts med resultaten från den postala enkäten. Däremot visar utvärderingen av de insamlingsmetoder som myndigheten testat i piloten att svarsfrekvensen är lägre eller inte skiljer sig särskilt mycket. Det kan möjligtvis finnas en potential att nyttja organisationer för att samla in enkäter på semi-offentliga platser.

Tabell 12. Antal insamlade enkäter och svarsfrekvens utifrån olika insamlingsmetoder.

	Antal tillfrågade	Antal svarade	Svarsfrekvens
Postal enkät	14 995	4 413	29,4 %
Offentlig plats	645	189	29,3 %
Missiv utdelat på offentlig plats	146	23	15,8 %
Besökta semi-offentliga platser	27	5	22,2 %
Personer på semi-offentliga platser	120	103	85,8 %
Utskick av mail av annan part	100	23	23,0 %

Bilaga 3. Information om olika områdestyper

		Områden med socio-ekonomiska utmaningar	Områden utan utmaningar	Områden på landsbygden	Områden i tätorter	Riket
Befolkning efter kön	Kvinna	49,5	49,9 %	47,7 %	49,4 %	49,8 %
	Man	50,5	50,1 %	52,3 %	50,6 %	50,2 %
	Totalt	1 208 264 (12,1 %)	7 569 668 (75,9 %)	1 573 509 (15,8 %)	877 720 (8,8 %)	9 978 417
Befolkning efter ålder (andel)	0–15	21,0	18,6	17,6	20,7	18,6
	16–19	4,9	4,2	4,1	4,6	4,2
	20–25	9,5	7,0	5,4	5,8	7,8
	26–44	27,2	24,1	20,1	21,7	24,5
	45–64	21,5	25,8	29,7	24,8	24,9
	65–	15,9	20,4	23,1	22,3	20,0
Födelsebakgrund	Inrikes född	57,0 %	87,6 %	91,6 %	88,3 %	82,9 %
	Utrikes född	43,0 %	12,4 %	8,4 %	11,7 %	17,1 %
Befolkning 16–74 år efter utbildningsnivå (andel)	Förgymnasial	28,2	15,9	20,1	20,6	17,9
	Gymnasial	42,2	44,3	51,8	48,9	44,1
	Eftergymnasial utbildning	24,4	38,0	26,4	28,5	35,8
	Uppgift om utbildning saknas	5,3	1,7	1,7	1,9	2,3

Forts. >

		Områden med socio- ekonomiska utmaningar	Områden utan ut- maningar	Områden på lands- bygden	Områ- den i tätorter	Riket
Behörighet till gym- nasiet och högskolan (andel)	Gymna- sieskolans yrkespro- gram	71,9	90,3	62,1	65,7	87,1
	Universitet och hög- skola	60,9	72,6	88,9	86,7	70,7
Befolkning efter upp- låtelseform (andel)	Äganderätt	15,9	59,4	91,4	74,8	52,3
	Bostadsrätt	14,2	18,3	0,7	4,6	17,7
	Hyresrätt	67,7	20,9	6,0	17,4	28,6
Geografisk gruppering av DeSO	Landsbygd	8 (1,2 %)	969 (21,1 %)	-	-	1 081 (18,1 %)
	Tätort (öv- rig befolk- ningskon- centration)	49 (7,4 %)	445 (9,7 %)	-	-	580 (9,7 %)
	Huvudort	606 (91,4 %)	3 175 (69,2 %)	-	-	4 324 (72,2 %)
Barn och unga (0–25 år)		35,2 %	29,7 %	27 %	31,3 %	30,5 %
Disponibel inkomst 20 år – (andel)	Låg ¹	33,5	11,2	13,7	13,6	14,9
	Hög	1,6	8,2	5,4	5,1	7,0

Not. 1 Med en låg inkomst avses de personer som lever i ett hushåll som har en disponibel inkomst per k.e. som är mindre än 60 procent av medianvärdet för samtliga.

En demokrati för alla?

I denna rapport redovisar Delegationen mot segregation sitt uppdrag att undersöka hur delaktigheten i demokratin ser ut bland invånare i områden med socio-ekonomiska utmaningar jämfört med andra områden och riket i stort. Rapporten skickades in till regeringen i mars 2020.

DELEGATIONEN
MOT SEGREGATION

141 52 HUDDINGE
TELEFON VX 010-140 77 00
INFO@DELMOS.SE

BESÖKSADRESS:
ALFRED NOBELS ALLÉ 7,
FLEMINGSBERG

WWW.DELMOS.SE